

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİDARLARIN TOPLUMSAL ALGI OLUŞTURMA
SÜREÇLERİNDE TEDAVÜLE SÜRÜLEN PARALARIN
ROLÜ

Maviye YILDIZ DÖNMEZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜKKURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI

ARALIK 2019

**İKTİDARLARIN TOPLUMSAL ALGI OLUŞTURMA SÜREÇLERİNDE
TEDAVÜLE SÜRÜLEN PARALARIN ROLÜ**

Maviye YILDIZ DÖNMEZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

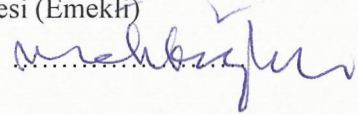
ARALIK-2019

Maviye YILDIZ DÖNMEZ tarafından hazırlanan “ İktidarların Toplumsal Algı Oluşturma Süreçlerinde Tedavüle Sürülen Paraların Rolü ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Başkan: Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜKKURT

Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Emekli)

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Prof. Dr. Hanife GÜZ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

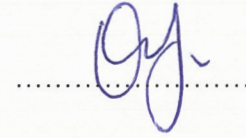
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Elif EŞİYOK

Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Atılım Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

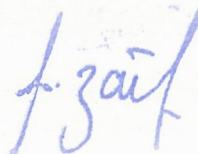

Tez Savunma Tarihi: 27/12/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Maviye YILDIZ DÖNMEZ

27/12/2019

İKTİDARLARIN TOPLUMSAL ALGI OLUŞTURMA SÜREÇLERİNDE TEDAVÜLE
SÜRÜLEN PARALARIN ROLÜ

(Yüksek Lisans Tezi)

Maviye YILDIZ DÖNMEZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2019

ÖZET

Günümüzden 3000 yıl önce neolitik çağ ile insanoğlunun yerleşik hayata geçmesi ile takas ekonomisi gün yüzüne çıkmıştır. Takas sistemiyle meydana gelen zorluklar sonucu, çeşitli nesnelere mübadele aracı olarak kullanılmış ve günümüzdeki anlamıyla kullanılmış olduğumuz para icat edilmiştir. İcat edilmesinden bu yana evrilmeye devam eden para insanoğlu için önemli bir güç temsili haline gelmiştir. Paranın kendisi başlı başına bir sembol iken, üzerine yerleştirilen semboller, kitle iletişim araçlarının olmadığı dönemde etkili bir iletişim aracı olmuştur. Yerleştirilen semboller ve tasvirler aracılığıyla kimi zaman haberleşme kimi zaman propaganda aracı, kimi zaman ise siyasi ve sosyal güç yansıması olmuştur. Bu kültür antik çağlardan günümüze dek devam etmektedir. Ulusların simgeleri, tarihteki yöneticiler, dini inançların sembolleri, yaşanan politik ve tarihi olaylar ve ulaştırılmak istenilen mesajların hepsi paranın üzerinde yer almaktadır. Para yalnızca kullanışlı bir araç ve değer simgesi olmaktan çıkmış, insanlığın hikayesini anlatan bir eser haline gelmiştir.

Bilim Kodu : 115608
Anahtar Kelimeler : Görsel İletişim, Göstergibilim, Para, Para Sembolleri, Sikke Tasarımı
Sayfa Adedi : 143
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜKKURT

THE ROLE OF ISSUED MONEY IN THE PROCESSES OF CREATING SOCIETAL
PERCEPTIONS OF POWER

(M.Sc. Thesis)

Maviye YILDIZ DÖNMEZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

December 2019

ABSTRACT

Barter economy arose with neolithic age through the adoption of a settled life by mankind 3000 years ago. Due to challenges occurred in the barter system, several objects were used as means of exchange and money was invented. Money that continues to evolve since its invention has become an important power symbol for mankind. When money was a symbol on its own, it became an effective communication tool with the symbols placed on it when there were no mass medium. The symbols and depictions placed on money sometimes served as communication and sometimes as propaganda tools. There were times when political and social power reflections took place through these symbols and depictions on money. This culture has been continuing since the ancient times. Symbols of nations, leaders in history, symbols of religious beliefs, political and historical incidents and the messages intended are all presented on money. Money is not only a tool and value symbol anymore but has become a piece that tells the story of mankind.

Science Code : 115608
Key Words : Visual Communication, Semiotics, Money, Money Symbols, Coin Design
Page Number : 143
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜKKURT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
RESİMLERİN LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xvii
1. GİRİŞ	1
2. PARANIN TANIMI, ÖZELLİKLERİ, FONKSİYONLARI VE ÇEŞİTLERİ.....	3
2.1. Para Tanımı	3
2.2. Paranın Özellikleri	4
2.2.1. Taşınabilirlik	4
2.2.2. Dayanıklılık.....	4
2.2.3. Bölünebilirlik	5
2.2.4. Homojenlik.....	5
2.2.5. Standart Olma.....	5
2.2.6. Genel Kabul Görme	5
2.2.7. Taklit Edilememe	6
2.3. Paranın Fonksiyonları	6
2.3.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu	6
2.3.2. Değer Ölçümü Fonksiyonu	7
2.3.3. Değer Saklama Fonksiyonu	7
2.3.4. Diğer Fonksiyonlar.....	7
2.3.4.1. Ortak dil fonksiyonu	7
2.3.4.2. Politik fonksiyonu	8
2.4. Para Çeşitleri	8

	Sayfa
2.4.1. Mal Para	8
2.4.2. Maden Para.....	9
2.4.3. Altın ve Gümüşe Bağlı Senet.....	9
2.4.4. Banknot	9
2.4.5. İtibari Para.....	9
2.4.6. Kaydi Para.....	10
2.4.7. Kripto Para	11
3. PARANIN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZE EVRİMİ	13
3.1. Millattan Önce Paranın Evrimi	14
3.1.1. Takas Dönemi	14
3.1.2. Çivi Yazılı Kil Tabletler.....	15
3.1.3. İlkel Para	17
3.1.3.1. Tuz	18
3.1.3.2. Cauris ve salyangoz kabukları	19
3.1.3.3. Kissi Penni ve metal nesnelere	20
3.1.3.4. Bira.....	21
3.1.4. Sümer Uygarlığı Halkaları	22
3.1.5. Lidya Krallığı.....	23
3.1.5.1. Kral Ardys II	25
3.1.5.2. Kral Alyattes II	25
3.1.5.3. Kral Kroisos	25
3.1.6. Yunan Sikkeleri.....	26
3.1.7. Roma İmparatorluğu Sikkeleri.....	27
3.1.7.1. Paranın küçültülmesi.....	28
3.1.7.2. Maximum fiyatlar listesi kanunu	29
3.1.8. Kâğıt Para.....	30

	Sayfa
3.1.8.1. Çin.....	30
3.1.8.2. Avrupa’da kâğıt para.....	33
3.1.8.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde kâğıt para.....	34
3.1.8.4. Osmanlı devletinde kâğıt para.....	34
3.2. 20.Yüzyılda Paranın Evrimi.....	35
3.2.1. Altın Standardı.....	35
3.2.2. Bretton Woods Anlaşması.....	36
3.2.3. Paranın Cephaneye Dönüşmesi.....	36
3.2.4. Paranın Altın Standardından Çıkması.....	37
3.2.5. Paranın Sanallaşması.....	37
3.2.5.1. Kredi kartı ve banka kartı.....	38
3.2.5.1.1. Kredi kartı.....	38
3.2.5.1.2. Banka kartı.....	39
3.2.5.2 İnternet bankacılığı.....	39
3.2.5.3. Mobil ödeme.....	40
3.2.5.4. Paypal ödeme sistemi.....	40
3.2.6. Dijital Çağ Parası.....	40
3.2.6.1. Kripto para.....	41
3.2.6.1.1. Bitcoin.....	41
4. PARANIN İKTİDAR ALANI OLARAK GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ.....	43
4.1. Araştırmanın Amacı.....	43
4.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	43
4.3. Araştırma Yöntemi.....	43
4.4. İktidar Alanı Olarak Para Üzerindeki Sembollerin Göstergebilimsel Çözümlemesine İlişkin Bulgular.....	49
4.4.1. Kültürel ve Toplumsal Özelliklere Göre Semboller.....	51
4.4.1.1. Armalar.....	51

	Sayfa
4.4.1.2. Ekonomik güç unsuru göstergeleri	51
4.4.1.2.1. Aigai sikkesi.....	52
4.4.1.2.2. Side sikkesi.....	53
4.4.1.2.3. Azerbaycan Cumhuriyeti manatı.....	55
4.4.1.2.4. Ruanda Cumhuriyeti frangı.....	56
4.4.1.3. Kültürel Ögeler Göstergeleri.....	58
4.4.1.3.1. Hindistan Cumhuriyeti rupisi	58
4.4.1.4. Astrolojik İmgeler	59
4.4.1.4.1. Artuklu sikkesi	59
4.4.2. Sembol Olarak Hayvanlar	61
4.4.2.1. Aslan	61
4.4.2.2. Kartal.....	64
4.4.2.2.1. Çift başlı kartal.....	67
4.4.3. Sembol Olarak Mitolojik Ögeler ve Personifikasyon	69
4.4.3.1. Atina Tetradrahmi sikkesi	70
4.4.3.2. Metapontum antik kenti sikkesi	72
4.4.3.3. Honos ve Marianne personifikasyonu.....	73
4.4.4. Sembol Olarak Portreler.....	76
4.4.4.1. Portreler.....	76
4.4.4.2. Portrelerin tanrılaşması.....	83
4.4.4.3. Haneden sürekliliği ve meşruiyet.....	85
4.4.5. Sembol Olarak Dini İmgeler	88
4.4.5.1. Taoculuk	88
4.4.5.2. Hristiyan dini sembolleri.....	90
4.4.5.3. İslam dini sembolleri.....	94
4.4.6. Tarihsel ve Politik Olaylara Göre Semboller	99

	Sayfa
4.4.6.1. Tarihsel olaylara göre semboller.....	103
4.4.6.2. Politik olaylar neticesinde değişen semboller.....	107
4.4.7. Propaganda Aracı Olarak Semboller.....	109
4.4.7.1. Gaius Julius Caesar	109
4.4.7.2. Marcus Junius Brutus.....	112
4.4.7.3. Almanya Pfennig'i.....	114
4.4.8. Örgütsel Açıdan Semboller	116
4.4.8.1. Bohemian Club sembolü.....	116
4.4.8.2. Masonlar sembolü.....	120
4.4.9. Mimari Açıdan Semboller.....	125
4.4.9.1. Euro.....	125
5. SONUÇ.....	129
KAYNAKLAR.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	143

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. M.Ö. 300-200 yılları arasında basılan Aigai sikkesi önyüzü.....	52
Çizelge 4.2. Side sikkesi önyüzü.	54
Çizelge 4.3. Side sikkesi arka yüzü.	54
Çizelge 4.4. 2001 yılında tedavülde olan 1000 manat banknotu arka yüzü.	55
Çizelge 4.5. Günümüzde tedavülde olan 2000 Ruanda frangı banknotu arka yüzü.	57
Çizelge 4.6. Günümüzde tedavülde olan Hindistan rupileri önyüzü.	58
Çizelge 4.7. Necmeddin Alpi Hükümdarlığı döneminde basılan sikke önyüzü.	60
Çizelge 4.8. Elektrum sikke.	62
Çizelge 4.9. 2011 yılında tedavülde olan Hindistan Cumhuriyeti rupisi önyüzü.	63
Çizelge 4.10. 1938 yılında tedavülde olan Reichsmark önyüzü.	65
Çizelge 4.11. Amerikan doları arka yüzü.	66
Çizelge 4.12. 1170-1220 yılları arasında basılan Zengî devleti sikkesi önyüzü.....	68
Çizelge 4.13. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetradrahmi önyüzü.....	70
Çizelge 4.14. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetradrahmi arka yüzü.....	70
Çizelge 4.15. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi önyüzü.	72
Çizelge 4.16. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi arka yüzü.	72
Çizelge 4.17. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius sikkesi önyüzü.	74
Çizelge 4.18. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius sikkesi arka yüzü.	74
Çizelge 4.19. 1995 yılında tedavülde olan 5 Centimes arka yüzü.	75
Çizelge 4.20. 2013 yılında tedavülde olan 1 Pound arka yüzü.	77
Çizelge 4.21. 1942 yılında tedavülde olan 1000 Türk lirası önyüzü.	79
Çizelge 4.22. 1999 yılında tedavülde olan 10 000 000 Türk lirası önyüzü.	80
Çizelge 4.23. 1991 yılında tedavülde olan 50 dinar önyüzü.....	82
Çizelge 4.24. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi önyüzü.	84
Çizelge 4.25. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi arka yüzü.	84

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.26. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi önyüzü.	86
Çizelge 4.27. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi arka yüzü.	86
Çizelge 4.28. M.Ö. 305-281 yılları arasında basılan Lysimakhos sikkesi önyüzü.	87
Çizelge 4.29. Qin Hanedanlığı sikkesi.	89
Çizelge 4.30. III. Leon dönemi basılan altın Solidus'u önyüzü.	90
Çizelge 4.31. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u önyüzü.	92
Çizelge 4.32. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u arka yüzü.	92
Çizelge 4.33. Emevî-Bizans Sikkesi önyüzü.	95
Çizelge 4.34. Emevî-Bizans Sikkesi arka yüzü.	95
Çizelge 4.35. Emevi-Sâsâni sikkesi önyüzü.	97
Çizelge 4.36. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikkenin önyüzü.	98
Çizelge 4.37. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikkenin arka yüzü.	98
Çizelge 4.38. 1947 yılında Kamerun'da tedavülde olan 20 frank banknotu önyüzü.	101
Çizelge 4.39. 1947 yılında Guadeloupe'da tedavülde olan 100 frank banknotu önyüzü.	102
Çizelge 4.40. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm önyüzü.	104
Çizelge 4.41. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm arka yüzü.	104
Çizelge 4.42. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus önyüzü.	106
Çizelge 4.43. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus arka yüzü.	106
Çizelge 4.44. Aegina deniz kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü.	108
Çizelge 4.45. Aegina kara kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü.	108
Çizelge 4.46. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius önyüzü.	110
Çizelge 4.47. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius arka yüzü.	111
Çizelge 4.48. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius önyüzü.	113

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.49. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius arka yüzü.	113
Çizelge 4.50. 1950 yılında tedavülde olan Pfennig arka yüzü.	115
Çizelge 4.51. Hırvatistan’da 2012 yılında tedavülde olan 100 kuna banknotu arka yüzü.	118
Çizelge 4.52. 1999 yılında Ermenistan’da tedavülde olan 500 dramı banknotu ön yüzü.	119
Çizelge 4.53. Bulgaristan’da 1996 yılında tedavülde olan 2000 leva banknotu önyüzü.	121
Çizelge 4.54. Slovenya’da 1992 yılında tedavülde olan 500 Tolars banknotu önyüzü.	123
Çizelge 4.55. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig’leri önyüzü.	124
Çizelge 4.56. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig’leri arka yüzü.	125
Çizelge 4.57. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu önyüzü.	126
Çizelge 4.58. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu arka yüzü.	126

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Çivi yazısının sadeleşmesi.....	16
Resim 3.2. Bira ile yapılan ödemeyi gösteren kil tablet. M.Ö. 3000.....	17
Resim 3.3. Cauris deniz kabukları	20
Resim 3.4. Kissi Penni	20
Resim 3.5. Çin, bahçıvan küreği formundaki bronz para	21
Resim 3.6. Gümüş miktarı azaltılan Roma imparatorluğu sikkeleri.....	29
Resim 3.7. M.Ö. 960 yılında tedavüle sürülen Jiaozi.	31
Resim 4.1. M.Ö. 300-200 yılları arasında basılan Aigai sikkesi.	52
Resim 4.2. Side sikkesi	53
Resim 4.3. 2001 yılında tedavülde olan 1000 manat banknotu arka yüzü	55
Resim 4.4. Günümüzde tedavülde olan 2000 Ruanda frangı banknotu arka yüzü	56
Resim 4.5. Günümüzde tedavülde olan Hindistan rupileri önyüzü.	58
Resim 4.6. Necmeddin Alpi Hükümdarlığı döneminde basılan sikke önyüzü.	60
Resim 4.7. Elektrum sikke	62
Resim 4.8. 2011 yılında tedavülde olan Hindistan Cumhuriyeti rupisi önyüzü	63
Resim 4.9. 1938 yılında tedavülde olan Reichsmark önyüzü	64
Resim 4.10. Amerikan doları arka yüzü	66
Resim 4.11. 1170-1220 yılları arasında basılan Zengî devleti sikkesi önyüzü.....	68
Resim 4.12. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetrдраhmi.....	70
Resim 4.13. 2002 yılında tedavülde olan 1 Euro arka yüzü	71
Resim 4.14. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi.....	72
Resim 4.15. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius.....	73
Resim 4.16. 1995 yılında tedavülde olan 5 Centimes arka yüzü	75
Resim 4.17. 1999 yılında tedavülde olan 50 Cent arka yüzü.....	76
Resim 4.18. 2013 yılında tedavülde olan 1 Pound arka yüzü	77

Resim	Sayfa
Resim 4.19. 1942 yılında tedavülde olan 1000 Türk lirası önyüzü	79
Resim 4.20. 1999 yılında tedavülde olan 10 000 000 Türk lirası önyüzü	80
Resim 4.21. 1991 yılında tedavülde olan 50 dinar önyüzü.....	81
Resim 4.22. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi	84
Resim 4.23. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi.....	85
Resim 4.24. M.Ö. 305-281 yılları arasında basılan Lysimakhos sikkesi önyüzü.....	87
Resim 4.25. Qin Hanedanlığı sikkesi.....	89
Resim 4.26. III. Leon dönemi basılan altın Solidus'u önyüzü.....	90
Resim 4.27. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u.....	92
Resim 4.28. İlerleyen yıllarda ortaya çıkan Emevi-Bizans taklit sikkeleri.....	95
Resim 4.29. Sâsâni devleti taklidi Emevi-Sâsâni sikkesi önyüzü.....	96
Resim 4.30. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikke.....	97
Resim 4.31. 1947 yılında Kamerun'da tedavülde olan 20 frank banknotu önyüzü.....	100
Resim 4.32. 1947 yılında Guadeloupe'da tedavülde olan 100 frank banknotu önyüzü. ...	102
Resim 4.33. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm	104
Resim 4.34. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus	105
Resim 4.35. Aegina deniz kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü.....	107
Resim 4.36. Aegina kara kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü	108
Resim 4.37. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius	110
Resim 4.38. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius	112
Resim 4.39. 1950 yılında tedavülde olan Pfennig	115
Resim 4.40. ABD Kongre Binası kuş bakışı fotoğrafı.....	117
Resim 4.41. Hırvatistan'da 2012 yılında tedavülde olan 100 kuna banknotu arka yüzü	117
Resim 4.42. 1999 yılında Ermenistan'da tedavülde olan 500 dramı banknotu ön yüzü ...	118
Resim 4.43. Günümüzde tedavülde olan 1 dolar ön yüzü	120

Resim**Sayfa**

Resim 4.44. Bulgaristan’da 1996 yılında tedavülde olan 2000 leva banknotu önyüzü.....	121
Resim 4.45. Slovenya’da 1992 yılında tedavülde olan 500 Tolars banknotu önyüzü.....	123
Resim 4.46. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig’leri.....	124
Resim 4.47. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu.....	126

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A.G.E	Adı Geçen Eser
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ATM	Automatic Teller Machine
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKZ.	Bakınız
EFT	Elektronik Fon Transferi
İMF	Uluslararası Para Fonu
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NAEB	National Agricultural Export Development Boar
POS	Point of Sale
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
VB.	Ve Benzeri
WEB	World Wide Web
YY.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Her gün elden ele dolaşan ve ekonomimizin can damarını oluşturan paranın kendisi başlı başına bir sembol temsil etmektedir. Paranın üzerindeki sembolleri anlamak ve değerlendirebilmek için öncelikle paranın ne olduğunu, hayatımıza nasıl girmiş olduğunu anlamak adına çeşitli yönlerden parayı ele almamız gerekmektedir.

Çalışmamızın birinci bölümünde öncelikle dinamik bir kavram olan ve değişmeye müsait olan para kavramının üzerinde durulacak, bir nesnenin para olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken taşınabilirlik, dayanıklılık, bölünebilirlik, homojenlik, standart olma, genel kabul görme, taklit edilememe gibi özellikler takas dönemi ekonomisi ile kıyaslanarak incelenecektir. Paranın taşınması gereken özelliklerin yanı sıra yerine getirdiği işlevler mevcuttur. Paranın yerine getirdiği bu işlevler, paranın fonksiyonları başlığı altında ihtiva edilecek, literatürde genişçe yer alan değişim aracı olma fonksiyonu, değer ölçme fonksiyonu, değer saklama fonksiyonunun yanı sıra ortak dil olması fonksiyonu ve politik fonksiyonları da ele alınacaktır. Öte yandan takas ekonomisinden günümüze dek kullanmış olduğumuz mübadele araçları ve para çeşitleri olan mal para, maden para, altın ve gümüşe bağlı senet, banknot, itibari para, kaydî para, kripto para çeşitleri çalışmamız sistematığı kapsamında bu bölümde değerlendirilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde paranın tarihsel gelişimi ele alınacaktır. Para kavramını ve evrimini daha iyi anlayabilmek adına parasal sistemin henüz var olmadığı ve takas ekonomisine dayanan süreçten, yaşanan çeşitli zorluklar ve ihtiyaçlar neticesinde günümüze kadar uzanan gelişimden bahsedilecektir. Bu süreçte, neolitik çağ başlangıcında takas usulü yapılan mübadele araçlarının zamanla deniz kabuğu, hayvan derileri, tuz, bira, arpa, pirinç, tütün gibi çeşitli nesnelere dönüşmesine; öte yandan Sümer uygarlığının takas dönemi ekonomisinde yapılan mübadeleleri akılda tutmak amacıyla çivi yazısı sistemini ortaya çıkararak yazının icat olmasını sağlamasının yanı sıra metalleri standart ölçü ve ağırlığa taşıyarak para kavramının orta çıkışının en büyük kaynağı olduğundan, Lidya uygarlığının ilk madeni para basımını gerçekleştirmesi üzerine, üzerine armaların damgalanması sonucu mevcut otorite sahibinin garantisi altına girmesinden, artan giderlerin yanı sıra ve kaynakların yetersiz gelmesi sonucu insanoğlunun enflasyon kavramı ile tanışması ve ilk enflasyon ile mücadele politikasının ortaya çıkmasına, yaşanan güvenlik sıkıntısı ve taşıma zorluğu sebebiyle uzak doğu topraklarında ortaya çıkan ve kâşifler aracılığıyla yüzyıllar içerisinde tüm dünyaya yayılan ilk kâğıt para örneklerinden, altın, gümüş, bakır gibi maden kaynaklarından oluşan paranın savaşta cephane üretiminde yaşanan maden yetersizliği

sonucu eritilip cephaneye dahi dönüşmesine, teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak paranın adım adım demateryalize olması, sanallaşması ve günümüzde dijital para haline dönüşmesine kadar olan tüm bu süreçler, kronolojik gelişmeleriyle ele alınacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde paranın iktidar alanı olarak nasıl kullanıldığını ortaya koymaya yönelik olarak darp edilen ilk sikkeden, günümüzde tedavülde olan çeşitli ülkelerin paraları Roland Barthes'ın göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenecektir. Kendisi başlı başına sembolik değer taşıyan paranın, zamanla büyük bir güç sembolize etmesi sebebiyle, yönetimi elinde bulunduran iktidarlar tarafından kendi dönemlerinin koşullarında toplumsal algı oluşturma niyetiyle parayı nasıl bir araç olarak kullanıldığı ele alınacaktır.

Bu noktada geçmişte kitle iletişim araçlarının olmaması sebebiyle, kendi gücünü, varlığını, vermek istedikleri mesajları iletmek ve ispatlamak amacıyla araç olarak kullanılan paraların, günümüz paralarında devam etkisi gözlemlenecektir. Darp edilmiş ilk sikkeden günümüzde tedavülde olan paralara kadar çeşitli kâğıt ve madeni para üzerinde yer alan; kültürel ve toplumsal özellikler göre yer alan semboller, hayvan sembolleri, mitolojik öğeler, personifikasyonlar, tanrısallaşma ve meşruiyet gereksinimi ile yerleştirilmiş portreler, Hristiyan ve İslam gibi dini imgelerinin yer alan paraların yanı sıra inançlarının tezahürüyle şekil almış paralar, tarihsel ve politik olaylar neticesinde yer verilen semboller ve değişime uğrayan semboller, olumlu ve olumsuz propaganda yapma amacıyla aracı olarak kullanılmış tasvirler, çeşitli örgütlerin paraların üzerinde yerleştirmiş olduğu kendi sembolleri yorumlanmaya çalışılacaktır.

Yerleştirilen bu semboller çalışmamız kapsamında çeşitli alt başlıklara detaylandırılacak, tarihin çeşitli dönemlerinde çeşitli otoriteler tarafından tedavüle sokulmuş bu paraların, bizleri söz konusu dönemin yönetimi, ekonomisi, kültürü, sanat anlayışı, politikası, vizyonu üzerinde engin bilgilere ulaştıran bu tarihi kaynaklar çözümlenmeye çalışılacaktır.

2. PARANIN TANIMI, ÖZELLİKLERİ, FONKSİYONLARI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Para Tanımı

Dilimize asırlar önce yerleşmiş olan para sözcüğü, Farsça'dan “ödül, bahşiş, para” anlamını taşıyan “pare” sözcüğünden geçmiştir.¹ Türk Dil Kurumu sözlüğünde devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden oluşan ödeme aracı olarak tanımlanan para sözcüğü, iktisat bilimine göre; satın alınan mal ve hizmetlerin bedelinin karşı tarafa aktarılmasında ya da borçların geri ödenmesinde genel kabul gören tek şey olarak tanımlanmıştır.

Ünlü iktisat profesörü John K. Galbraith 1975 yılında para tanımını “insanların para olarak kullanmak üzere kabul edeceği her şey”² olarak yapmıştır. “Bir şeyin para olarak tanımlanması gelişmiş güzel değildir. Para olarak kullanılacak aracın her şeyden önce genel kabul görme şartı aranmaktadır”.³ Şevket Pamuk ise “her şeyden önce bir mübadele aracıdır, ama bir ödeme aracı, bir hesap birimi ve bir servet saklama aracı olarak da kullanılır”⁴ olarak ele almıştır.

Para üzerine varılmış ortak bir tanıma ulaşmak güçtür. Para toplumlarda ortak değer ölçüsü olarak kullanılmakta ve her toplumun değer ölçüleri farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla para, geçmişten bugüne, insanoğlunun ihtiyaçları sonucu çeşitli form ve şekillerine bürünmüş olan, dinamik bir kavram olarak ele alınmalıdır. Paranın değişken ve evrime müsait yapısı toplumdan topluma ve zamana bağlı çeşitli formları almasına neden olmuştur. Unutulmamalıdır ki paranın değişimi devam etmektedir: günümüzde kullanmış olduğumuz bu nesnenin yavaş yavaş sanal bir hal alması, gelecekte kullanılan bu tanımların geçerliliğini koruyamayacağı olasılığını göstermektedir. Nitekim çalışmamız paranın evrimini incelediğinden, para terimini belirli bir tanımla sınırlamak güç olacaktır. Parasal nitelik taşıma ve herkes tarafından kabul görme para tanımını yapmak için kanaatimizce yeterli ölçütlerdir. Görmüş olduğumuz çeşitli tanımlar paranın niçin ve hangi ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıktığı hakkında bizlere fikir vermektedir.⁵

¹ <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/para>

² Galbraith, J. K. (1990). *Para Nereden Gelir Nereye Gider* (Çev. N. Himmetoğlu ve B. Çorakçı). İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi, 30.

³ a.g.e

⁴ Pamuk, Ş. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 12.

⁵ Keş, Y. ve Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı “Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet'in İlk Emisyonları”. *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.

2.2. Paranın Özellikleri

Bir malın parasal amaçlar ile kullanılabilmesi için bazı özelliklere sahip olması uygun görülmüştür. İnsanlığın en büyük düşünürü olarak kabul edilen antik Yunan filozofu Aristoteles paranın doğası üzerine eğilmiş ilk kişidir. Ona göre para; dayanıklılık, taşınabilirlik, bölünebilirlik, gerçek değer gibi temel özellikler taşımalıdır.⁶

Günümüzde, iktisat literatürü kaynaklarına baktığımızda, paranın taşınması gereken özelliklerin sayısı daha fazla olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler sırası ile; taşınabilirlik, dayanıklılık, bölünebilirlik, homojenlik, standart olma, genel kabul görme, taklit edilememedir. Sıralanmış olan bu özellikler paranın ihtiyaç sonucu icat edilmesinde doğrudan bağlantılı olmakla beraber takas dönemi ekonomisinde meydana gelen çeşitli zorluklar sonucu ortaya çıkmıştır. Aşağıda açıklaması yapılacak olan özellikler yer yer takas dönemi ekonomisi ile de kıyaslanacaktır.

2.2.1. Taşınabilirlik

Geçmişten günümüze çeşitli formlara ve boyutlara erişmiş olan paranın taşınabilirlik özelliği ön planda tutulmuş, günümüzde artık sanal paraya kadar ulaşmıştır. Paranın taşınabilir olması ticaretin kolayca yapılabilmesini sağlamaktadır. Bu yüzden paranın ağırlığı ve hacmi taşımaya uygun olmalıdır.

Takas ekonomisi döneminde kullanılan değişim aracı ürünler taşınmaz boyutta, ulaşması büyük bir handikap oluşturmuş ve paranın icadının gereksiniminin ortaya çıkmasında büyük etken olmuştur.

2.2.2. Dayanıklılık

Para uzun süre değerini koruyabilmektedir ve dayanıklıdır. Servet biriktirme aracı olarak da kullanılan para, uzun süre değerini kaybetmemeli ve zaman içerisinde bozulmamalıdır. Dayanıklılık süresi ne kadar uzun olursa, parasal amaçlarla kullanılma ihtimali o kadar yüksek olur.⁷ Takas dönemi ekonomisi ele aldığımızda, takas nesnesi olarak kullanılan gıda ürünleri uzun ömürlü ve dayanıklı olmadığından dolayı zaman içerisinde bozulmalar ve çürümeler meydana gelmiştir. Bu da para icadında dayanıklılık özelliğinin gereksinimini ortaya çıkarmıştır.

⁶ Les 4 caractéristiques d'une monnaie. (2014, 3 Kasım). <http://solutio-argentum.over-blog.com/2014/11/les-4-caracteristiques-d-une-monnaie.html> adresinden 15 Aralık 2018'de alınmıştır.

⁷ Şahin, H. (2016). Paranın Doğası ve Türleri Üzerine Bir İnceleme. https://www.academia.edu/31516237/Paran%C4%B1n_Do%C4%9Fas%C4%B1_ve_T%C3%BCrleri_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme adresinden 16 Aralık 2018'de alınmıştır.

2.2.3. Bölünebilirlik

Bir para birimi, temel nitelikleri değişime uğramadan kolayca bölünebilmeli ve yeniden birleştirilebilir olmalıdır.⁸ Bölünebilirlik para ile çeşitli küçük ticari girişimlere olanak sağlamaktadır.

Takas dönemi parasal amaçla kullanılan hayvanlarda yaşanan bölünme sıkıntısı bunun ne kadar önemli bir gereksinim olduğunu göstermiştir.

2.2.4. Homojenlik

Homojen olma bir malın parasal olarak kullanılmasında büyük önem arz eder. Benzer hacim, ağırlık ve görünümüne sahipken aynı zamanda bir başkasıyla aynı değeri de taşımalıdır ve yerine geçebilmelidir. Mislî veya standart mal olarak adlandırılan bu mallar, özellikle ortak hesap birimi olarak kullanılabilmesi için taşımaları gereken bir niteliklerdir.⁹

2.2.5. Standart Olma

Ülkenin neresine gidilirse gidilsin, kullanılan para aynı değeri taşımalı ve uluslararası bir standarda bağlı olmalıdır. Değer istikrarını koruyan para ile malların dağıtımını kolaylaştıracak ve değer ölçüsü olarak kullanımı zorlaşmayacaktır. Takas ekonomisinde standardize malların kullanılmaması bu nokta büyük zorluklar yaşanmasına ve bir kaos ortamına neden olmuştur. Nitekim standarda bağlı olması gereksinimi ilerdeki bölümde işleyeceğimiz gibi bu zorlukların neticesinde meydana gelmiştir.

2.2.6. Genel Kabul Görme

Paranın taşınması gereken en büyük özellik toplum tarafından benimsenmesi ve kabul görmesidir. Toplum tarafından kabul görmemiş bir nesne “para” tanımına uymamaktadır. Bu büyük önem arz etmektedir. Bir toplumda kullanılan nesnenin parasal değeri olması için, bu nesnenin mutlaka daha öncesinden tüketim amaçlı kullanılmış olmasına bağlıdır.¹⁰

Takas dönemine değinerek örnek vermiş olduğumuzda; tuz bir değer aracı olarak kullanılmadan önce bir tüketim aracı olarak tercih edilmiştir ki bu da onun değerinin biçilmesine ve piyasasının oluşmasını sağlamıştır. Eğer tuz parasal değer taşıyorsa, zamanla

---

⁸ Les 4 caractéristiques d'une Monnaie. (2014, 3 Kasım). <http://solutio-argentum.over-blog.com/2014/11/les-4-caracteristiques-d-une-monnaie.html> adresinden 16 Aralık 2018'de alınmıştır.

⁹ Şahin, H. (2016). Paranın Doğası ve Türleri Üzerine Bir İnceleme. https://www.academia.edu/31516237/Paran%C4%B1n_Do%C4%9Fas%C4%B1_ve_T%C3%BCrleri_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme adresinden 16 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹⁰ a.g.e

sadece tüketilen bir besin aracı olmaktan çıkıp, sahip olduğu değer ile bir ticaret aracı olabilecektir.

2.2.7. Taklit Edilememe

Parasal amaçla kullanılan para nesnesinin herkes tarafından tanınabilir olması gerekmektedir. Aksi halde, devlet tarafından geçerli sayılmayan ve sahte ödeme araçlarının sirkülasyona girmesi söz konusu olur.

2.3. Paranın Fonksiyonları

Paranın üç temel ekonomik fonksiyonu bulunmaktadır:

2.3.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu

Paranın en önemli ve birincil fonksiyonu mübadele aracı olma fonksiyonudur. İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve sosyal ortamda hayati ihtiyaçlarını karşılaması karşılıklı alış ve veriş süreci gerektirmektedir. Bir mal veya hizmet alınması ile değişim aracı olarak kullanılan para, değiş-tokuş için bir aracı unsur olmaktadır. Ekonomik işlemleri kolaylaştırmaktadır; çünkü herkes tarafından değişim aracı olarak kabul görülmektedir. Ulaşılabilir ve taşınabilir, bu sebeple takas ekonomisinin olumsuz yanlarından kurtarmaktadır.

Paranın değişim aracı olma fonksiyonunu takas ekonomisi dönemi ile kıyaslamak gerekirse:

Takas, yani alışverişlerin mal karşılığında yapıldığı dönem, çok kompleks ve zorlayıcı süreçler içermektedir.¹¹

- Alışveriş yapan her iki tarafın istekleri simetrik olması gerekmektedir: Ayakkabı karşılığında şemsiye isteyen kişi, aynı isteğin tamamıyla tersine sahip olan biri ile karşılaşması gerekmektedir.
- Takas edilen mal veya hizmetler eşdeğer olması gerekir.
- Bu istekler eşzamanda gerçekleşmelidir.

Para, alışverişini kolaylaştırıp çoğaltmaktadır.

- Satış ve alım eşzamanlı yapılması gerekmez: satın alma zorunluluğu gütmeksizin alım yapılabilir ve alım zorunluluğu olmaksızın satış yapılabilir.

---

¹¹ Université Paris-Sud11. (t.y.). Qu'est ce que la Monnaie?. http://www.cetice.u-psud.fr/aunege/economie_monetaire/SCO_0001/_course/Lecon_1.pdf. adresinden 17 Aralık 2018'de alınmıştır.

- Benzer isteklere sahip bir satıcı bulma zorunluluğu yoktur.
- Satışlar eşzamanlı olması gerekmez: maaşlı çalışan bir birey belirlenen bir zamanda maaşına ulaşır, parayı belirli bir zaman dilimine yayarak harcayabilir.

2.3.2. Değer Ölçümü Fonksiyonu

Para, farklı tür ve kalitede mal ve hizmetlerin değerini ölçmeyi ve kıyaslamayı sağlayan bir hesap birimidir. Her bir mal özelliklerine göre fiyat belirlemeye yardımcı olurken, fiyatlar için genel bir ölçek oluşturmayı, ekonomik hesap yapmayı da mümkün kılar. Dolayısıyla para, değişim aracı olarak malların basit bir şekilde değerlendirilmesini sağlar. Paranın değer ölçümü fonksiyonunu yerine getiremediği takdirde, fiyatlar mekanizması olmaz, ekonomik cetvel oluşturulamaz, refah ve medeniyetin gelişimi olumsuz etkilenir.

2.3.3. Değer Saklama Fonksiyonu

Paranın zaman içerisinde değerini koruyabilmesi değer saklamaya olanak sağlamaktadır. Para servet biriktirme aracıdır ve satın alma gücünü transfer etme imkanı doğurur. Ekonomik girişimde olan biri, elinde bulundurduğu para birimini hemen kullanabilir veya istifleme yoluyla bu alımını erteleyebilir. Finansal tasarruf ile uzun vadeli büyüme, gelişme sağlarken geniş ölçekte medeniyetin gelişimine katkıda bulunur.¹² Para bir sermaye birikimi aracıdır ve sermaye birikimi "iktisadi kalkınmanın olmazsa olmaz şartıdır".¹³

İktisatçılara göre, bir malın para olarak kabul edilmesi için bu 3 ekonomik işlevi yerine getirebilmesi gerekmektedir. Lakin, "tarihsel gelişme çizgisini izlediğimizde, pek çok para türünün bu işlevlerden sadece bir kısmını sadece bir kısmını yerine getirdiğini"¹⁴ görmekteyiz.

2.3.4. Diğer Fonksiyonlar

2.3.4.1. Ortak dil fonksiyonu

Para evrensel bir dildir çünkü bireyler arasında ortak bir göndergeye sahiptir: insanların aynı kurallar ve aynı hesap birimini paylaşmasını sağlar. Bir iletişim aracıdır, anlam üretmeye imkan sağlar. Örneğin bir mal pahalı olduğunda bir veya birçok anlam çıkarımı

¹² Krepelka, J. (2014, 19 Aralık). Les Trois Fonctions de la Monnaie et leur Sabotage. <https://www.contrepoints.org/2014/12/19/191837-les-trois-fonctions-de-la-monnaie-et-leur-sabotage> adresinden 18 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹³ Şahin, H. (2016). Paranın Doğası ve Türleri Üzerine Bir İnceleme. https://www.academia.edu/31516237/Paran%C4%B1n_Do%C4%9Fas%C4%B1_ve_T%C3%BCrleri_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme adresinden 18 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹⁴ Pamuk. Ş. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi (Dördüncü Baskı)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1.

yapabilmekteyiz: burada, o ürünün değerli veya nadir olduğu çıkarımına varabiliriz.¹⁵ Para insanlar arası sosyal bir bağ oluşturmaya da hizmet eder, örneğin Türk Lirası, paylaşılan Türkiye Cumhuriyeti parasal kimlik çeşidini yansıtmaktadır.

2.3.4.2. Politik fonksiyonu

Paranın politik fonksiyonu da mevcuttur. Para, toprakların birleşimini sağlar. Ekonomik alım satımı ve ilişkileri düzenler. Ekonomik entegrasyon yoluyla sosyal entegrasyon pekiştirir. Bu sebeple para sosyo-politik fonksiyon da taşımış olur.¹⁶ Örnek olarak Euro'nun Avrupa'da olan önemli politik işlevlerini ele almak gerekirse:¹⁷

- Ortak para birimi Avrupa'yı birleştirme sürecinde atılmış bir başka adımdır: gümrük engellerinin kaldırılması, malların, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımı, ekonomik entegrasyon sürecinde atılmış bir başka adımdır.
- Ulusun ve egemenliğin en büyük sembollerinden birinin kaybolmasıdır: bu, tek bir millet yaratma arzusunu göstermektedir.
- Bu sembol aynı zamanda uluslararası bir gücü temsil etmektedir: Euro dolar karşısında uluslararası bir para birimi haline gelmiştir.

2.4. Para Çeşitleri

2.4.1. Mal Para

Mal para, takas ekonomisi zamanı ilkel toplumlarda malların mal ile değiş tokuş edildiği, büyük baş hayvanları, deniz kabuklarını, baharatları, değerli madenleri, tütünleri (vb.) temsil etmektedir. Bunlar depolanmaya dayanıklı, bölünebilir ve bireylerin onlara sahip olmayı istemelerini sağlayacak kadar yeterince nadir olması gereken değişim araçlarıdır. Mal para kullanımı neredeyse yirminci yüzyılın başlangıcına kadar devam etmiş ancak hiçbir zaman tam olarak ortadan kalkmamıştır. Ekonomik sekteye uğranılan vakitler tekrar ortaya çıkmış ve gereksinimler giderilmek üzere kullanıma geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndaki parasal boşluklar insanları bazı ülkelerde sigara, çikolata, sakız kullanımına yönlendirmiştir.¹⁸

¹⁵ Formes et fonctions de la monnaie. (t.y.). <http://ses-noailles.fr/2013/01/chapitre-1-formes-et-fonctions-de-la-monnaie/> adresinden 19 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹⁶ Les fonctions et formes de la monnaie. (2016, 26 Ocak). <http://le-centriste.over-blog.com/2016/01/les-fonctions-et-formes-de-la-monnaie.html> adresinden 19 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹⁷ Formes et fonction de la monnaie. (t.y.). <http://ses-noailles.fr/2013/01/chapitre-1-formes-et-fonctions-de-la-monnaie/> adresinden 19 Aralık 2018'de alınmıştır.

¹⁸ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya* (Çev. İ. Korkmaz). İstanbul: Maya Yayınları, 36.

Nitekim, günümüzde de hapishanelerde sigaranın para yerine kullanıldığını görmek mümkündür.

2.4.2. Maden Para

Günümüz anlamında paranın en ilkel hali olan maden para, öncelikle külçe biçiminde, sonra madeni para biçiminde altın veya gümüşten oluşan değerli madenlerden oluşmuş, paranın değerini belirleyen unsur madenin değeri ve ağırlığı olmuştur. Sikke olarak adlandırılmış olan maden para, bilinen en eski para birimini temsil etmektedir. Bu iki değerli madenin ulaşılması zor, nadir ve zamana karşı dayanıklı olması sebebi ile mal paradan maden paraya geçiş yapılmasına büyük etken olmuştur. Altın ve gümüş bu dönem değişim aracı olarak kullanılmış, mal değerine eşit bir değer olarak gösterilmiştir.

2.4.3. Altın ve Gümüş Bağlı Senet

Halkın değerli metallere oluşan maden para kullanması ile bazı olumsuzluklar baş göstermeye başlamıştır. Yüklü miktarda değerli maden taşımak güvensiz bir ortam yaratmaktadır. Bu olumsuzlukla başa çıkabilmek adına toplum, bir temsili sertifika kullanma uygulamasına başvurmuştur. Temsili sertifika halkın elinde bulundurdukları maden paraları güvenilir sarraflara ve bankalara teslim ederek karşılığında almış oldukları belge biçimindedir. Bu belgeler madenleri temsilen kullanmayı mümkün kılmaktadır. Öncelikle Batı Avrupa ülkelerinde görülmeye başlanan bu uygulama, farklı kuruluşlarla düzenlenmiş olsa dahi, toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul görmüştür. Toplumun güveni ile yaygınlaşan bu kağıt paralar, banknotların oluşmasının zeminini hazırlamıştır.

2.4.4. Banknot

Resmi veya özel kuruluşlar vasıtasıyla piyasaya sürülen, altın ve gümüş madenlerinin karşılığında halka teslim edilen banka senetleridir. Banknotların yüzde yüz bir karşılığı bulunmamaktadır. Altın miktarının ekonomik ihtiyaçları karşılayamayacak düzeye gelmesi, bankaların halkın kağıt paralara güvenlerini kullanarak, ellerindeki altın miktarının üzerinde banknotlar üretmeye başlamışlardır. Bu uygulama İngiltere’de başlamış olup serbestçe uygulanmıştır. Halkın çoğunluğunun aynı anda altınlarını alma isteği ile bu isteklerinin karşılığının olmaması büyük bir kaos ortamı yaratmış ve devlet müdahalesini gerektirmiştir.

2.4.5. İtibari Para

İtibari para günümüz anlamında kullanmış olduğumuz madeni ve kağıt paraları temsil etmektedir. Modern ekonominin egemen olduğu para çeşididir. İngilizce “Fiduciary Money”

olan adlandırılan bu para kelime kökünü Latince “Fiducia”, yani güven anlamına gelen sözcükten almıştır. Çıkarılma kararı ve değeri hükümet tarafından belirlenmiş olup, altın ve gümüş karşılığı olmayan, güven ilişkisi üzerine kurulmuştur. Paranın değerini belirleyen unsur paranın maddesi değil, üzerinde devletçe bastırılmış olan meblağ geçerli olmaktadır. Bu değerinin yükselip veya azalması ülkenin enflasyonu ile doğru orantılıdır.

Günümüzde, dünya üzerinde sirkülasyonda olan paraların neredeyse tümü itibari, yani güvene dayalı para çeşididir. Bastırılan ülke içerisindeki geçerliliği zorunludur. Her ülke siyasal bağımsızlığı simgeleyen ulusal para birimini basma yetisine sahiptir. Tedavüle sürülecek para miktarını ülke ekonomisinin ihtiyacına göre yasalar çerçevesinde yetkili kurul ya da kuruluş belirlemektedir. Örneğin ülkemizde kağıt para basımı yetkisi "1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu" ile merkez bankasına verilmiştir.

İtibari paranın kullanımı maden paralara göre daha elverişlidir: paranın basımı yer altı kaynakları ile sınırlı değildir.¹⁹ Öte yandan paranın basımı elde bulunan kaynaklara göre olmadığından, enflasyon veya deflasyona sebebiyet vermemek için devlet büyük dikkat göstermelidir.²⁰

Yazar ve Filozof Voltaire itibari para için şöyle bir yorumda bulunmuştur; “Sadece devlet güvenine dayalı olarak basılan kağıt-paralar, sonunda her zaman kendi gerçek değerine döner, yani sıfıra”.²¹ Voltaire burada hiçbir güvenin sonsuz olamayacağına değinmiş, geçmiş para çeşitlerinin geçerliliğini koruyamadığı gibi tarihin tekerrür edebileceğinin altını çizmiştir.

2.4.6. Kaydi Para

Bir diğer adı mevduat parası olan kaydi para, bankalar tarafından üretilmiş olup somut biçimde ele alınmayıp sadece yazı formunda bulunan, ödeme işlemlerinin gerçekleştirilmesini sağlayan, banka hesaplarında bulunan bakiyeyi kapsamaktadır. Değer ve rakamlar ile bağlantılı olan bu para, yazı muhasebesi ile doğru orantılıdır ve yazı ile yaratılıp, yazı ile aktarılıp, yazı ile yok edilebilmektedir. Banka alanından çıkmamakta, aktarım transfer için banka kartı, çek, havale gerekmektedir. Kaydi para her zaman bir banka hesabında bulunmakla beraber, paranın banka hesabından çıkması veya imha edilmesi

¹⁹ Asmundson I. ve Oner C. (2012). Qu'est-ce que la Monnaie?. *Finances & Développement*, 54, 52-53.

²⁰ a.g.e

²¹ Colmant, B. (2013, 30 Ocak). La Monnaie, Voltaire et Franklin. <https://lechoblogs.typepad.com/colmant/2013/01/la-monnaie-voltaire-et-franklin.html> adresinden 21 Aralık 2018'de alınmıştır.

yalnızca sahibi veya yaratıcısı tarafından gerçekleştirilebilmektedir. İstenilen her an nakit paraya dönüşme özelliğine sahiptir.

Geçmişten bu güne paranın evrimi durdurulamaz bir hal içerisinde. Paranın tarihine baktığımızda sürekli bir içerik değişimin öyküsüne rastlamaktayız: itibari para madeni paranın yerini almıştır ancak kendisi de günümüzde kaydi para tarafından hükmedilmeye başlamıştır.

2.4.7. Kripto Para

Teknolojik evrim, kripto para olarak adlandırılan dijital para şeklinin oluşmasına ve ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu elektronik para çeşidi, kriptografik bir protokolden yaratılmış olup, günümüz anlamında merkez bankası tarafından üretilen veya özel bankalar tarafından kullanılan para özelliklerini taşımamaktadır. Bu noktada ünlü iktisatçı ve filozof F.A. von Hayek'in savunmuş olduğu özel para tanımına uymaktadır.²² F.A von Hayek paranın devlet tarafından yaratılması yetisine son verilerek, özel bankalar ve firmalar tarafından üretilebileceğini savunmuştur. Para yaratma yetisine son verilerek, paranın herhangi bir mal gibi özel banka ve firmalar tarafından arz edilmesini öneren sisteme olumlu bakmıştır. Ekonomik düzenin içerisinde yerini almaya başlayan bu elektronik para çeşidi günümüz anlamında kullanmış olduğumuz, merkez bankası tarafından üretilen veya özel bankalar tarafından kullanılan paradan farklı olarak, kriptografik bir protokolden yaratılmış ve en güvenli para birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kopyalanma ve çoğaltılma tehlikesi bulundurmamaktadır.

Sanal paralarda paranın yayılması bir yetkiliye bağlı olmaksızın, işbirliğine dayalı herkese açık bir ağ üzerinde yapılmaktadır. Kripto paraların bir çok çeşidi üretilmiştir, ve günümüzde yüzlercesi sirkülasyon içerisinde; Litecoin, Peercoin, Auroracoin, Ripple (vb.)

Bitcoin

Günümüzde en tanınmış ve en çok kullanılan sanal para birimi Bitcoin'dir. Bitcoin 2008 yılında Satoshi Nakamoto topluluğu tarafından yaratılmış olup, "herhangi bir devlet, şirket, veya otorite tarafından kontrol edilemeyen, merkezi olmayan para birimidir".²³ Geleneksel

---

²² Figuet, J.M. (2015). Le Bitcoin: Une Monnaie?. *Larefi – Université de Bordeaux*, 1-16. https://www.researchgate.net/publication/281811342_Le_bitcoin_une_monnaie adresinden 22 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.

²³ Atik, M. Köse, Y., Yılmaz, B. ve Sağlam, F. (2015). Kripto Para: Bitcoin ve Döviz Kurları Üzerine Etkileri. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(11), 247-261.

para değişimi yaparak sanal ortamda bitcoin satın alınabilmekte, transfer edilebilmekte ve alışveriş yapılabilir.

Bitcoin hakkında çözümlenmesi gereken en önemli unsur mevcut finans ve para sistemine uygunluğudur. Günümüzde kullanılmış olduğumuz geleneksel para özelliklerini taşımamaktadır ancak kullanılan teknoloji, ticari işlem ödeme biçimlerimizi deęiőtirme potansiyeline sahip olabilir.

Bitcoin'in para olarak kabul edilmeyi sağlayacak üç temel fonksiyona (Değişim aracı olma, Değer saklama ve Değer Ölçme) sahip olduğunu söylemek tam mümkün değildir. Bir yıl öncesinde değeri 800 dolar civarı iken, bir yıl sonra 15 bin dolar olup haftasına 21 dolar arasında dalgalanmalar yaşadığı olmuştur. Dolayısıyla değeri devamlı değişmektedir ve güvenilir bir muhafaza aracı olarak gözükmemektedir.²⁴ Henüz yasal bir para olarak kabul edilmemiőtir.²⁵ Almanya özel bir para olarak kabul ederken, Amerika ve Japonya sermaye kazancı olarak görmekte. Birçok ünlü firma Bitcoin ile ödeme kabul etse bile, genel toplum tarafından henüz tam kabul görmemiőtir.

---

²⁴ Henwood, D. (2017, 26 Aralık). What's Behind Bitcoin Mania?. <https://www.jacobinmag.com/2017/12/bitcoin-price-crypto-currency-explainer> adresinden 23 Aralık 2018 'de alınmıştır.

²⁵ Banque Centrale Européenne. (2015, 24 Kasım). Qu'est-ce que la Monnaie?. https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.fr.html adresinden 23 Aralık 2018'de alınmıştır.

3. PARANIN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZE EVRİMİ

Günümüzde kullanmış olduğumuz para; iktidarlar tarafından benimsetilmiş, birincil işlevi değişim olan nesnelere. İnsanların arasında bir değişim aracı olarak kullanılarak mal ve hizmetlerden yararlanma olanağı sağlamaktadır.²⁶ Para, kullanıcıları tarafından bir takas aracı olarak hizmet etme niteliğine güvenmeleri ile karakterize edilmiş olup, alım güçleri en önemli değerlerini oluşturmaktadır. Merkez bankaları tarafından dağıtımına çıkan bu iradi paralar, taşınmış oldukları çeşitli değerler ile insanlar arasında bir “finansal nesne” olarak dolaşmaktadır.²⁷

Yüzyıllar boyu, para şekil ve fonksiyonları itibari ile çeşitli değişimler göstermiştir: mübadele araçları değiştiği gibi, bu araçların kaynakları da değişmiştir.²⁸ Takas ekonomisinden ortak karar ile varılmış tahıl veya nadir deniz kabuğu değiş tokuşundan, günümüzde devlet tarafından basılan paraya kadar.²⁹ Taşınabilir olmak, nadir olmak, tüketilebilir olmak gibi özellikler çeşitli nesnelere para olarak tercih edilmelerinde önem taşımıştır. Taşınmış oldukları “değer” mübadele aracı olmalarını sağlarken, paranın atası böylece icat edilmiş, birer değişim ve borçları ödeme aracı olarak kabul görmüştür. Paranın bir değişim aracı olarak hizmet etme niteliğine güven olması, değerince değerlendirilir dolayısıyla sosyal, politik, psikolojik, yasal ve ekonomik tarafları da mevcuttur.³⁰

Para, tarih boyunca önemini korumuştur ancak yaşanan toplumsal ve ekonomik zorluklar paranın değişimine neden olmuştur. Paranın değişimini, onun evrimi olarak ele almaktayız. Bu evrim, taşınmış olduğu değer azalır veya çoğalmasından ziyade, üzerine yüklenen fonksiyonların artması sebebiyle gerçekleşmiştir. Nitekim, Hüseyin Al ve Şevket Kamil Akar kaleme şöyle almışlardır:

Başlangıçta değişim, daha sonra borç ödeme, zaman içerisinde de değer ölçme ve biriktirme aracı olmak fonksiyonları kazanan paraya, toplum tarafından daha fazla talep oluşmaya başlamış, bu da para talebinin düzenli olarak karşılanması ve paranın değerinin korunması gibi oldukça zor ve önemli görevleri beraberinde getirmiştir. Bu zorlu görevler, devletleri milli para reformları yapmaya yöneltmiştir.³¹

²⁶ Yazidi, R. (2014). Personages Illustres dans la Monnaie Tunisienne de 1956 jusqu'à 2010. *Communication & Organisation*, 45(1), 193-208.

²⁷ a.g.e

²⁸ Asmundson I ve Oner C. (2012). Qu'est-ce que la Monnaie?. *Finances & Développement*, 54, 52-53.

²⁹ a.g.e

³⁰ Qu'est ce qu'une Monnaie?. (t.y.). <http://www.lamonnaieautrement.org/pourquoi-des-monnaies/qu-est-ce-qu-une-monnaie> adresinden 25 Aralık 2018 'de alınmıştır.

³¹ Al, H. ve Akar, Ş.K. (2014). *Osmanlı Para Reformu*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 5.

Bu noktada unutulmamalıdır ki bir para birimin mübadele aracı olarak belirli bir ömrü vardır, bu statüyü kaybettiği zaman, bir müzede yer alır veya bir koleksiyon nesnesine dönüşür.

3.1. Millattan Önce Paranın Evrimi

3.1.1. Takas Dönemi

Bundan on bir bin yıl önce, neolitik çağ³² başlarında, insanoğlu kabileler halinde toplanmaya başlamıştır. Bu çağ, insanoğlunun büyük dönüşüm gerçekleştirmiş olduğu bir çağdır. Ziraatin başlangıcı hayvancılığın ve üretimin de başlangıcını getirmiş olup insanları çeşitli alanlara yöneltmiş, kimileri işlemiş oldukları taş veya ağaçlardan alet edevat ve dönem koşullarına uygun silahlar üretirken, kimileri ise ziraat veya hayvancılıkla uğraşmıştır. Çeşitli alanlarda çalışan insanlar, ihtiyaçlarını gidermek üzere birbirleri arasında değiş-tokuş ve alış-veriş yapmaya başlamış, takas ekonomisi yavaş yavaş can bulmuştur.

Takas alınan ürün karşılığında başka bir ürün vermenin esasına dayanan bir sistemdir. Bu sistemde, malı fazla olan kişi, en zengin olanıdır. Biyolog Mark Pagel ilkel zamanlarda hayatta kalmak için hep savaşıma içgüdüsünde olan insanın, takas sistemi ile gerçekleştirebildiği ticaret sayesinde bu içgüdüğü bastırabilmiş olup, bu sayede savaşarak elde edebileceklerinden daha fazlasına ulaşabildiklerini fark ettiklerini belirtir.³³ Filozof Adam Smith ise parayı gelişmeye sürükleyen şeyin neolitik dönemde iş bölünmelerin gerçekleşmesi ve takasın artması olarak düşünür.³⁴

Takas sisteminde değer belirlemek güçtür, zira değiş tokuş edilen ürünlerin aynı kulvarda olmaması (örneğin balığın tahıl ile takası), ürünün değerinin karşılıklı görüşmeler ve iknaya bağlı olarak tayin edilmesine neden olmaktadır. Bir ürünün tazeliği, aciliyeti, veya mevsimin değişkenliği bile ürün değerini belirlemede değişkenlik unsuru olurken, standartlaştırılmış bir değişim aracı olmaması herkesin kendine göre bir “değer ölçüsü” kıstası koymasına sebep olmuştur. Bir takasın gerçekleşmesi için her iki tarafın aynı anda takas yapma isteği olmalı ve sunulan ürünün aynı zamanda alacak olan kişinin ilgisini çekmelidir. İnsanların eş zamanlı mübadele gerçekleştirememesi, ürünlerin dayanıklı olmaması ve değer ölçüsü belirleyememek takas sisteminin büyük sıkıntısıdır. Organik gıdaların hiç biri uzun vadede

---

³² Cilalı Taş Devri

³³ Bkz. National Geographic Documentary Orgins: The Journey of Humankind: Power of Money. <https://www.dailymotion.com/video/x51jpfm> adresinden 26 Aralık 2018’de erişilmiştir.

³⁴ Du troc à la monnaie. (t.y.). <http://tpedematerialisationdelamonnaie.e-monsite.com/pages/i-la-monnaie-marchandise-et-fiduciaire/a-du-troc-a-la-monnaie.html> adresinden 28 Aralık 2018’de alınmıştır.

saklanamazken, bir salgın veya bir kıtlık ile karşılaşan insan tüm hayvanlarını kaybedebilir ve mal varlığından olabilir.

Yukarıda aktarılan tüm bu zorluklar insanoğlunu yeni arayışlara sürüklemiştir. Çünkü bir toplumun ve medeniyetin gelişme hızı, mübadele etme gücü ile doğru orantılıdır. Takas ekonomisinde kalan toplum, gelişemeyecek, olduğu yerde devam edecek toplumdur.

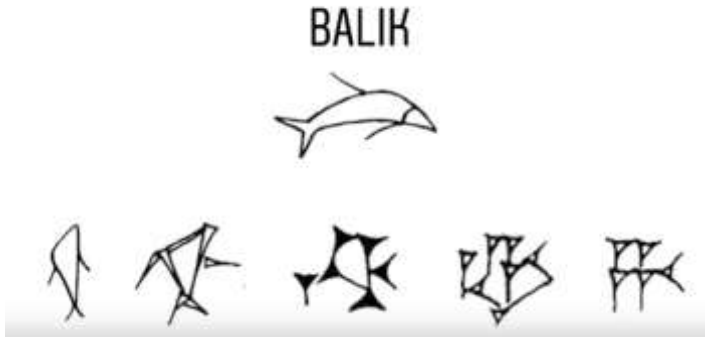
3.1.2. Çivi Yazılı Kil Tabletler

Yazı, insanoğlunun ateşin kullanımı ve tarım ile ilgilenmesinden sonraki en önemli buluşu olarak kabul edilmektedir. Bilinen en eski yazı milattan önce 4000 yılına dayanmaktadır. Yazının ilk kalıntıları Medeniyetin beşiği olarak da tanımlanan Mezopotamya'da Sümerler Dönemi'nde bulunmuştur. Sümer Uygarlığı medeniyetlerin gelişmesinde büyük rol oynar. Zira Sümerliler, bilinen ilk yönetim sistemi oluşturulmasına ve büyük şehirlerin gelişmesine katkıda bulunmuş, çeşitli ve zengin bir tarıma sahip, sanatın ve el sanatlarının gelişkin, çok dinamik bir ticaret sistemi olan bir medeniyet olarak ardından doğan tüm medeniyetleri etkilemiştir.

Gelişen ve yayılmaya başlayan takas sistemi beraberinde çeşitli sorunların da gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur. Yapılan takasların akılda tutmanın imkansız bir hal alması güvensiz bir ortam yaratmaya başlamış, insanoğlunu çözüm arayışına sürüklemiştir. Sistemde meydana gelen bu büyük açıklık yazının icat edilmesinin en önemli adımlarını içermektedir;³⁵ yapılan takasların ayrıntılarını başka bir şekilde kaydetme ihtiyacı hisseden insan bir dizi sembol icat etmiş ve bu sembollerin her birine birer anlam vermiştir. İcat edilen bu semboller basit bir mantık ile meydana getirilmiştir; balık borcunu temsil etmek için balık çizimi, arpa borcunu temsil etmek için başak tanesi çizimi gibi sade resimler gerçekleştirilmiştir. Dönemin koşullarında tablet formuna getirilmiş olan kil üzerinde yapılan bu piktogramlar,³⁶ daha hızlı çizmeyi mümkün kılmak için zaman içerisinde sadeleştirilmeye devam edilmiş ve her anlam için bir kod meydana gelmeye başlamıştır.

³⁵ Bkz. Discovery Channel Belgeseli. (2017, 7 Ağustos). Para Nasıl Üretildi. <https://www.youtube.com/watch?v=UQPENQvLhpA> adresinden 28 Aralık 2018'de erişilmiştir.

³⁶ Bir eşyayı, bir objeyi, bir yeri, bir işleyişi, bir kavramı resmetme yoluyla temsil eden sembol.

Resim 3.1. Çivi yazısının sadeleşmesi³⁷

Sembolleri oluşturan doğruların çiviye benzemesi suretiyle dilimize “çivi yazısı” olarak geçen bu yazı tekniği, köşeli durması sebebiyle de İngilizcede “cuneiform script” olarak adlandırılmış, yani Latince “köşe” anlamına gelen “cuneus” sözcüğünden türeyerek geçmiştir.³⁸ Yapılan kazı çalışmaları ile Mezopotamya bölgesinde Sümer Uygarlığı dönemine dayanan 500 000 kil tabletine ulaşılmıştır. Çoğunluğu Maliye işlemlerin kaydı olduğu anlaşılan bu tabletler, insanoğlunun tarihi için çok büyük önem arz etmektedir.

- Çivi yazılı tabletler yazının doğuşunu içermektedir. Başlangıçta 2000 sembolden fazla oluşan bu yazı sistemi insanlar tarafında zamanla daraltarak 600 sese kadar indirilmiştir. Her sembole karşılık gelen ses sayesinde yazılı kayıtları okumak kolaylaşmış, doğru semboller yan yana getirilerek istenilen her türlü yazıyı yazma imkanı doğurmuştur. Yıllar geçtikçe evrimleşen yazı din, bilim ve tarih belgelerinin ortaya çıkmasını sağlamış, aslında insanoğlunun şimdi sahip olduğu her şeyin kaynağı olmuştur.³⁹
- Mâli işlemlerin kaydı üzerinde tutulan bu tabletler tarihteki ilk muhasebe kaydı olmuştur.⁴⁰
- Yapılan kazılarda bulunan bazı tabletlerde işverenin işçisine borçları da yer almaktadır. Bu, o tabletleri bilinen en eski maaş çeki yapmaktadır.⁴¹

³⁷ Görsel: <https://www.youtube.com/watch?v=5zUB4BXA6Q4> adresinden 29 Aralık 2018 ‘de erişilmiştir.

³⁸ Cuneiform. (t.y.). <https://en.wiktionary.org/wiki/cuneiform> adresinden 29 Aralık 2018’de alınmıştır.

³⁹ Bkz. Discovery Channel Belgeseli. (2017, 7 Ağustos). Para Nasıl Üretilirdi. <https://www.youtube.com/watch?v=UQPENQvLhpA> adresinden 30 Aralık 2018’de erişilmiştir.

⁴⁰ Bkz. Histoire appliquée. (2018, 13 Aralık). Tablette d’Argile. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=5zUB4BXA6Q4> 30 Aralık 2018’de erişilmiştir.

⁴¹ Ertuğrul E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 30 Aralık 2018’de alınmıştır.

Resim 3.2. Bira ile yapılan ödemeyi gösteren kil tablet. M.Ö. 3000⁴²

Benzer sistem bir süre sonra Mısır’da da hayata geçmiştir; ödemelerin kaydedildiği hiyeroglif⁴³ yazısıyla papirüs kaydı üzerine yapılmıştır, ancak papirüs kağıtlarının dayanıklılığı kilden yapılmış tabletlerden çok daha az olmuştur.⁴⁴

3.1.3. İlkel Para

Zamanla, insanoğlu takasın yaratmış olduğu “çifte rastlantı problemi çıkmazı”⁴⁵ sorununun üstesinden gelmek ve alış-verişi kolaylaştırmak için takaslarında kullanabilecekleri bir “değişim aracı” arayışına girmişlerdir. Bu dönemlerde değeri herkes tarafından kabul edilen hayvanlar, metaller ve deniz kabukları ve benzeri ürünler değişim aracı rolü üstlenmiştir. Bu nesnelere, kullanılabilirliği ve tüketilebilir olma sayesinde değer gören, veya nadir olmaları ile arzu uyandıran nesnelere olmuştur. Antik çağlarda tuz, pirinç, çay, tahıl gibi çoğunlukla dayanıklı gıdalar, çalışma gücü olarak fayda sağlayabilecekleri büyükbaş hayvanlar ve aletler, kullanılabilir ve saklanabilir olmaları sebebiyle takas aracı olarak tercih edilmeye başlanmıştır.

Antik Roma ve antik Yunan devletlerinin ilk zamanlarında sığır değişimi, gıda ve iş gücü takas aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu sebeptendir ki Roma’da üretilen ilk bronz külçelerin yapımında kullanılan kalıpların üzerinde, sığır veya domuz şekli bulunmaktadır.

⁴² a.g.e

⁴³ Her işaretin belli bir sesi veya nesneyi temsil eden, sembollerden oluşan yazı sistemi.

⁴⁴ Stolowy, H., Ding, Y. ve Langlois, G. (2017). *Comptabilité et Analyse Financière: Une Perspective Globale*. Brüksel, Belgique: Deboeck Supérieur, 53.

⁴⁵ Takas gerçekleştirme isteğinin kişiler arasında eşzamanlı olmaması veya istenilen ürünün/hizmetin bulunmaması durumu.

Günümüzde Doğu Afrika bölgesinde ve Yeni Gine adasında, sürü hayvanlarının hala ödeme aracı olarak kullanılmasına rastlamak mümkündür. Her kültür elinde bulunan değerli nesnelere değişim aracı olarak kullanmıştır. Kimileri değerli metallere yönelmiş, kimileri ise deniz kabuklarını, incileri, kuş tüylerini parasal amaçlarla kullanmıştır.

Paranın olmadığı dönemlerde ihtiyaç gidermek için kullanılan takas yöntemi ilkel bir yöntem olarak görülse de tamamıyla geçmişte kalmış değildir. Günümüzde gelişmemiş olan bölgelerde hala devam etmektedir. Yakın tarihte İkinci Dünya Savaşı sonrası sigaranın parasal amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir.⁴⁶ Nitekim hapisanelerde mahkumlar arası dolaşımını gözlemlemek mümkündür.

Kullanılmış olan bu nesnelere bugün sıradan veya tuhaf olarak değerlendirilebilecek olsalar dahi ödeme ve mübadele aracı fonksiyonunu yerine getirdiklerinden para tanımı içerisinde yer alırlar.⁴⁷

3.1.3.1. Tuz

Takas yapılırken yaşanan değer ölçüm sıkıntısı, insanoğlunu bölünebilir, ortak değer ölçüsü koyabilecekleri, kalıcı ve değerli ürün arayışına itmiştir. Kabul edilebilir bir ortak değişim aracı takasları kolaylaştıracak, toplumun ortak bir değer ölçüsü belirlemesine yarayacaktır. Tuz, bölünebilir ve kalıcı olmasının yanı sıra, insanların gerek kendileri tüketmesi gereken gerek hayvanları beslenmelerine katmaları gereken hayati bir gıda olarak değerlendirdiği, sayesinde gıdaların bozulmadan uzun süre koruyabildikleri ürün olduğundan dolayı, uzun süre değişim aracı tercih edilmiş ve kabul görmüştür.⁴⁸ Öyle ki, günümüzde İngilizcede kullanılan ve maaş anlamını taşıyan “salary” sözcüğü, Latince “tuzdan” anlamına gelen “salarium” sözcüğünden türemiştir.⁴⁹ Bu noktada, tarihe baktığımızda, zamanında Romalı askerlere tuz ile ödeme yapıldığı⁵⁰ da bilinmektedir.

Böylelikle para toplumların en yaygın olarak kabul etmiş oldukları ortak araç ve paranın en ilkel formu olmuştur. Ancak zamanla tuzun nadirliğini kaybetmesi ve bir gıda olarak yine

⁴⁶ Uçar, M. (2016, 4 Ağustos). Para Lidya’da İcat Edildi. <http://sardessalihli.blogspot.com/2016/08/para-lidyada-icat-edildi.html> adresinden 2 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁴⁷ Al, H. ve Akar, Ş.K. (2014). *Osmanlı Para Reformu*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 13.

⁴⁸ Fernandez-Riou, B. (2008). *Le Forex Introduction au Marché des Devises* (3eme Edition). Paris, France: Gualino, 30.

⁴⁹ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya (Çev. İ. Korkmaz)*. İstanbul: Maya Yayınları, 35.

⁵⁰ Roman times. (t.y.). <https://www.saltassociation.co.uk/education/salt-history/roman-times/> adresinden 2 Ocak 2019’da alınmıştır.

de dayanıklılığı tartışılması sistemin devamını sağlayamamış, insanın daha değerli ve daha güvenli bir nesneye yönelmesine sebep olmuştur.

3.1.3.2. Cauris ve salyangoz kabukları

Hint okyanusu kıyısında bulunan toplumlar milattan 1200 yıl öncesinde standart para birimine uygun gördükleri deniz kabuklarını parasal amaçlarla kullanmışlardır. Okyanusun derinliklerinde bulunan bu nesnelere, öncelikle Çin’de para olarak kullanılmış ve zamanla Hindistan, Tayland ve Afrika’ya da yayılmıştır. Cauris veya Monetaria Moneta olarak adlandırılan⁵¹ bu küçük beyaz deniz kabukları modern para birimine onları çok yaklaştırmıştır. Hafif olmaları nedeniyle taşınması kolay, zaman içerisinde bozulmaz ve şekilleri itibarıyla taklit edilmesi zor, anında tanınabilirlerdir.⁵² Boyları ve şekilleri düzenli olması daha kolay biçimde saymaya imkan tanımış ve ticareti çok daha hızlı geliştirmiştir. Bunların yanı sıra, Mısır’da deniz kabuklarına benzer formda altın üretilmiştir ve pek çok yerde deniz kabukları hayat vermesi amacıyla ölümlerin ağızlarına yerleştirilirken, bu zamanla insanlar tarafından öteki dünyaya geçiş yaparken kayıkçıya ödenmesi gereken bir ücret olarak algılanması sonucu deniz kabuğuna benzediği müddetçe hangi malzemeden yapılmış olursa olsun ölümlerle birlikte gömülmesine neden olmuştur.⁵³

Deniz kabukları, salyangozlar ve balina dişleri gibi dayanıklı ve tasarruf etmeyi sağlayan malzemeler para nesnesi olarak uzun zaman kullanılmıştır, ancak doğal yollardan ortaya çıkmış olmaları ebatlarında, renklerinde ve çeşitlerinde farklılık göstermesine neden olur; bu ticari bir sistemde kullanımlarını zorlaştırdığı gibi, kıyı şeridi bölgelerde çok yaygın olup dağlık bölgelerde ise çok nadir kalacak olması, genel para kullanımını mümkün kılmaz.⁵⁴ Nitekim, Hint Okyanusu ve Afrika bölgesi çevresinde uzunca bir dönem deniz salyangozu kabuğu çok popüler olmasına rağmen, insanların çoğunun işlerine yaramadığı ve değerini anlayamadıklarından dolayı kullanımları sadece o bölgelere has kalmıştır.⁵⁵

⁵¹ Bolnet, L. (2018). *Les Maldives*. Paris, France: Yazar, 54.

⁵² Sagoba, M. (2018, 4 Mart). The Cowrie Shell: Monetary and Symbolic Value. <https://www.culturesofwestafrica.com/cowrie-shell-monetary-symbolic-value/> adresinden 04 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁵³ Elliot Smith, G. (2016). *Ejderhanın Evrimi* (Çev. Y. B. Gülgeç). İstanbul: Altıkırkbeş Basın Yayın, 275.

⁵⁴ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya* (Çev. İ. Korkmaz). İstanbul: Maya Yayınları, 38.

⁵⁵ a.g.e.

Resim 3.3. Cauris deniz kabukları⁵⁶

3.1.3.3. Kissi Penni ve metal nesnelere

Penni olarak adlandırılan, ucu düzleştirilmiş uzun demir çubuklar, Liberya ve batı Afrika ülkelerinde modern paraya geçişinden çok sonralara, 1930'lara kadar para niteliğinde kullanılmıştır. Federal Reserve Bank of Atlanta Kissi Penni demir çubuklarının 1945 yılına kadar Fransız, İngiliz ve Amerikan kağıt paralarıyla birlikte dolaştığını ve günümüzde hala Batı Afrika bölgesinde kullanımına devam edildiğini belirtir.⁵⁷ Büyük olasılıkla daha önce kullanılan bir aletten türetilmiş bir form olduğunu düşünülen bu nesne, demirin alet ve silah yapmada kullanılabilirliği sebebiyle toplumları tarafından kabul görmüştür. Pennilerin düğünlerde geleneksel takas olarak kullanılmış olduğu da bilinmektedir.

Resim 3.4. Kissi Penni⁵⁸

Nitekim, M.Ö. 1000 – 800 yılları arasında, Çin de, Zhou devleti tarafından piyasaya çıkarılmış, minyatür, bronz, tarım aleti formunda metal aletler parasal amaçlarla

⁵⁶ Görsel: The British Museum

https://www.britishmuseum.org/research/research_projects/all_current_projects/money_in_africa.aspx adresinden 8 Ocak 2019'da alınmıştır.

⁵⁷ Federal Reserve Bank of Atlanta (t.y.). The Story of Money: Kissi Pennies as Money. <https://www.frbatlanta.org/about/tours/story-of-money/03-value-in-use-exchange/kissi-pennies-as-money.aspx> adresinden 09 Ocak 2019'da alınmıştır.

⁵⁸ Görsel: <http://www.liberiapastandpresent.org/kissi.htm> adresinden 10 Ocak 2019'da alınmıştır.

kullanılmıştır.⁵⁹ Burada önemli bir ayrıntı vardır; metalin üzerinde ait olduğu coğrafi bölgeyi ve ağırlık birimini içeren yazılar da işlenmiştir.⁶⁰

3.5. Çin, bahçıvan küreği formundaki bronz para⁶¹

Benzer şekilde çapaya benzer yapıya sahip olan hafif ve kırılabilir metal nesne Sudan ülkesinde başlık parası ve parasal amaçlarla kullanılmıştır.

3.1.3.4. Bira

Mezopotamya’da bulunan, milattan önce 3000 dayandığı düşünülen bazı tabletler üzerinde işçilerin ödenek olarak almış olduğu bira miktarı yazıları bulunmuştur. Antik dünyada nişastalı ve doyurucu bir besin olması sebebiyle, bira öğün olarak görülmüştür. Bu tabletler sayesinde anlaşılmıştır ki bira parasal amaçlarla kullanılmış, maaş olarak işçilere dağıtılmıştır (Bkz: Resim 3.2). Bira ile ödeme yapmak sadece Mezopotamya’ya has bir uygulama olmamıştır; yine araştırmalar ışığında görmekteyiz ki Anti Mısırlıların yaptıkları işler karşılığında bira almışlardır.⁶² Örneğin Piramitlerin inşasında çalışan insanları için bu ödeme günlük 4-5 litre biraya tekabül etmiştir.

⁵⁹ Ertuğrul, E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 10 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁶⁰ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 196.

⁶¹ Görsel: <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 12 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁶² Ertuğrul, E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 12 Ocak 2019’da alınmıştır.

3.1.4. Sümer Uygarlığı Halkaları

Tuz gibi arpa da tarihin birçok döneminde değişim aracı olarak kullanılmıştır. Mezopotamya’da bulunan ve buluşları ile medeniyetlerin gelişmesinde büyük rol üstlenmiş olan Sümer uygarlığı, arpaya dayalı bir parasal sistem kullanmıştır. Bu sistemde, alınan mal veya hizmetlerin ödemeleri bir tarifeye bağlı olarak arpa cinsinden yapılmaktadır. Yani arpa, sabit değeri olan bir nesne olarak tanımlanmış ve para olarak tanımlanmış olması da buna bağlı olmuştur. Mevcut olan her şey arpa olarak hesaplanmıştır ve ortaya çıkarılan bu birime “şekel” adı verilmiştir. Ancak arpanın organik bir ürün olması sebebiyle zamanla muhafaza edilememesi ve taşınmaması gibi zorluklar, daha dayanıklı ve daha hafif bir değişim nesnesi gerektirmiştir. Bu noktada devreye metaller girmiştir. Şekel bir ağırlık birimi iken, zamanla bu ağırlık birimi miktarınca gümüş birimine dönüşmüştür. 1 şekel karşılığı 8.33 gram gümüş olarak hesaplanmıştır.⁶³ Yüzük şeklini vermiş oldukları bu gümüşler bildiğimiz madeni para olmamakla birlikte, paranın icat edilme serüveninde büyük bir rol oynamıştır. Zira metallerin standart hale getirilmesi para kavramının ortaya çıkışının en büyük kaynağı olmuştur.

Standardizasyon ve ölçü sadece para kavramının ortaya çıkışındaki adım değil, medeniyetlerin gelişmesinde de büyük önem taşımıştır. Ticaret yapabilmek için ölçüm, ağırlık birimleri ve standart gereklidir: ve bilmekteyiz ki bu dönemde para işi içerisinde bu standarda bağlı olarak tartılar kullanılmıştır.⁶⁴ Standart ölçü birimi ticareti kolaylaştırmış ve geliştirmiştir. Ölçü sayesinde gelişen ticaret ağı, doğru orantılı olarak medeniyetlerin gelişmesinde de hız kazandırmıştır. Çünkü ticaret için yola çıkan sarraflar sadece ürün değil, fikirlerin de taşınmasına neden olmaktadır. Bu sayede kültür alışverişleri, dinlerin yayılması, bilim, tüccarlarla birlikte dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Sümer uygarlığının ürettiği halkalar üzerine Liman Tepe kazı heyeti başkanı Prof. Dr. Hayat Erkanal çok önemli bir açıklamada bulunmuştur. Paranın icadının aslında Sümer Uygarlığına dayandığını açıklamış, ilk kullanılan paranın altın, gümüş ve diğer madenlerden yapılmış halkalar olup, Lidyalılar döneminde paranın üzerinde baskı yapılarak sikkeler üretildiğini söylemiştir.⁶⁵

⁶³ Eğilmez, M. (2013, / Aralık). 3500 Yıl Önce Döviz Kurları. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/12/3500-yl-once-doviz-kurlar.html> adresinden 13 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁶⁴ Bkz. TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1, Prof. Dr. Fikri Kulakloğlu konuşması. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 15 Ocak 2019’da erişilmiştir.

⁶⁵ Parayı Sümerler icat etti. (2014, 11 Ocak). <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/parayi-sumerler-icat-etti-25547999> adresinden 18 Ocak 2019’da alınmıştır.

Uluburun Batığı

Metallerin standardize edilmesi para kavramının çıkmasının en büyük adımı olmuştur. M.Ö. 3400 yıllarına ait gemi ticareti olduğu düşünülen Uluburun Batığında bulunan malzemeler, bizleri bu dönemde kullanılan ticari mal ürünleri ve kullanmış oldukları araçları hakkında pek çok bilgi vermektedir.⁶⁶ Araştırmalar göstermiştir ki gemide yer alan bakır ve kalay külçeler günümüzde kullanmış olduğumuz paranın en ilkel formu olarak alışverişlerde sayı hesabı kullanılmıştır.⁶⁷ Bu külçelerin ağırlıkları ve saflıkları henüz standart olmamasına rağmen aynı kalıplardan çıkmıştır. Yani para kavramına oldukça yaklaşmıştır. Bu buluş bizlere iki şey göstermektedir. Para kavramının oluşmasındaki yolda standardizasyonun medeniyetler arasında nasıl ufak ufak gelişmeye başladığının ve tunç çağı insanların metalleri ağırlıkları orantısında alım satımı ile ticari ilişkilerini nasıl en ücra noktalara kadar noktaya kadar ulaştırabildiklerini gözler önüne sermektedir.

3.1.5. Lidya Krallığı

M.Ö. 1200 yıllarında Batı Anadolu'ya gelen Lidyalılar, Gediz ve Küçük Menderes vadileri arasında kalan bölgede yaşamışlardır. Yaşamış oldukları bu topraklar doğal kaynakları açısından çok zengindir. Başkentleri Sart, Anadolu'da demir çağının en etkili ve en zengin merkezi olmuştur.

Lidya uygarlığının zenginliği sadece madenlerden ibaret değil, ticaret yapmalarına da bağlı olmuştur. Ekonomik yapılarının çoğunluğunu oluşturan ticaret zamanla o kadar gelişmiştir ki değiş tokuş ve takasların fazlalığı parayı icat etmelerine neden olmuştur. Sart şehrinden geçen Paktolos çayı, Lidyalılara, dillere destan olan zenginliklerin kaynağına; altın ve gümüşe ulaştırmıştır. Akıp giden çay, alüvyonlarında bulunan elektronların bir kısmını buralara yayıyordu. Lidyalılar, yayılan bu elektronları toplamak için koyun postlarından faydalanmış, suya daldırılan koyun postları elektronların onlara yapışması sonucu onları toplayabilmişlerdir.⁶⁸ Ancak unutulmamalıdır ki doğada bulunan madenler hiçbir zaman saf değildir. Eritilip hemen külçe haline getirilen altın ve gümüş ile değer belirlemek olanaksızdır. Bu noktada Lidyalılar çok önemli bir ilke adım atmıştır: çaydan elde edilen

⁶⁶ Ayvazoğlu, C.F. (2015, Ekim). *Uluburun Batığı'na Genel Bakış*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Seminer Sunumu, Ankara.

⁶⁷ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 18 Ocak 2019'da erişilmiştir.

⁶⁸ Telci, İ. (2018) *Tarih Nehri: Zamanın İzinde*. E-kitap: İsmail Telci. e-kitap: https://books.google.com.tr/books?id=ukiCDwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq=tarih+nehri+zaman%C4%B1n+izinde&source=bl&ots=4T7qO7qv1_&sig=ACfU3U0iG5JFiloXd-Vt9DnQEUQ78aNfWw&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi5z8Oh8LzkAhUJKIAXHby5D6QQ6AEwBXoECAoQAQ#v=onepage&q=tarih%20nehri%20zaman%C4%B1n%20izinde&f=false

elektronları atölyelerinde rafine ederek elektrik parçaları elde etmişlerdir. Beyaz altın olarak da adlandırılan elektrik, altın ve gümüşün belirli miktarlarda karışımında oluşmaktadır.⁶⁹ Saflaştırmak için küpelasyon yöntemi kullanmışlardır. Küpelasyon yöntemi; alaşım halindeki malzemelere ısı uygulanarak, kurşun ve diğer metallerin oksitlenerek malzemedan arınmasını sağlayan bir yöntemdir.⁷⁰

Her ne kadar dünya literatüründe bilgiler yukarıdaki paragrafta bahsettiğiniz şekilde yer etmiş olsa da, Oğuz Tekin “Konuşan Paralar” kitabında uzun yıllar boyu doğal elektrikle basıldığı düşünülen ilk Lidya sikkelerinin aslında yapay olarak hazırlanmış olan altın ve gümüş alaşımından darp edilmiş olduğu ortaya çıkmış olduğunu yazmıştır. Nitekim yapılan bir akademik çalışmada⁷¹ Manisa Müzesinde bulunan Lidya Krallığı sikkeleri analiz edilmiş, çoğunluğunun gümüşten imal edildiği ve küçük bir oranda bakır ve demir içerdiği görülmüştür.⁷² Bu teknikle elde edilen alaşımlar çeşitli boylarda şeklini almış ve öyle kullanılmaya başlanmıştır. Bu alaşımlar bugün kullanmış olduğumuz paranın en ilkel hâli olan sikkelerin icadının başlangıcı olmuştur.

Lidyalıların bir diğer önemli buluşlarından biri de “mihenik taşı” olmuştur. "Lidya taşı" olarak da anılan bu taş üzerinde alışverişlerden önce para sürtüldüğünde, bıraktığı iz neticesinde içerisinde bulunan altın miktarının tanımlanmasını sağlamaktadır.⁷³ Bu yöntem her ne kadar bir çuval dolusu ufak elektrik paraların değerini belirlemek için yeterince pratik olmasa da, büyük parçalarda toplam değeri belirlemek açısından büyük kolay olmuştur.

Paranın ilk olarak Lidyalılar tarafından ortaya çıkarılmış olması Antik Yunan tarihçisi ve yazar Herodot tarafından kaleme alınmıştır.⁷⁴ Antik kaynaklardan bu bilgiye ulaşabildiğimiz gibi, gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sonucu ulaşılan buluntular da bunları kanıtlar nitelikte olmuştur. İlk saf sikkelerin icadı hemen gerçekleşmemiştir. Lidya Krallığındaki her nesille bir adım öteye ilerlemiştir. Süreç hakkında ulaşılan bilgiler kaynaklara göre farklılık gösterebilmektedir.

---

⁶⁹ Électrum. (t.y.). <https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89lectrum> adresinden 21 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁷⁰ Küpelasyon deneyi. (2013, 15 Ocak). <https://www.metalurjik.net/tag/kupelasyon-deneyi-nedir> adresinden 22 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁷¹ Yükçü, S. ve Gönen, S. (2014) Anadolu’da İlk Paranın Ayar ve Alaşımı. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 28-48.

⁷² a.g.e

⁷³ Eski Lidya krallığı bugün bizi nasıl etkiler? (t.y.). <https://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/2008247> adresinden 24 Ocak 2019’da alınmıştır.

⁷⁴ Yükçü, S. ve Gönen, S. (2014). Anadolu’da İlk Paranın Ayar ve Alaşımı. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 28-48.

3.1.5.1. Kral Ardys II

M.Ö. 644-625 yılları arasında Lidya'ya hüküm etmiş olan Kral Ardys II Paktolos çayında bulunan elektronları işleyerek zamanındaki en büyük buluşu yapmıştır. Mercimek ve nohut boyutu arasında olan elektrumlar alışverişlerde parasal amaçlarla kullanılmıştır. Ephesos Artemis Tapınağı altında yapılan kazılarda bu sikkelerin örneklerine rastlanmıştır.⁷⁵

3.1.5.2. Kral Alyattes II

Alışverişlerde parasal amaçlarla kullanılan elektrumlar standart değeri ve ağırlığı olmadığından, değerini belirlemek tartılar ve mihenk taşı kullanımına rağmen zorlayıcı olmuştur. M.Ö. 600-560 yılları arasında hüküm süren Ardys'in oğlu kral Alyattes bu noktada kullanılan elektrum sikkelere bir yenilik getirmiş, ağırlık sabiti belirlemiştir; bir sikke tanesinin ağırlığı 168 buğday tanesinin ağırlığına eşit olmuştur.⁷⁶ Bakla formunda olan elektrum sikkeler ilk "darp" edilen paralardır.⁷⁷ Sikkelerin bir yüzü kare bir yüzüne Lidya krallığının arması denilebilecek aslan başı, bir yüzüne de kare formunda çukur damgalanarak, darp eden otorite sahibinin garantisi altına girmiştir. Artık herhangi bir tartma gerekmeden hemen değiş tokuş etmek mümkün olmuştur. Darp yöntemi ilk defa bu dönem ortaya çıkmıştır. Para basılan yerin adına "darphane" olarak adlandırmamız buraya dayanmaktadır. Eritilen alaşımlar kütüp üzerinde tutulan kalıp arasına yerleştirip sıkı bir çekiş darbesi ile gerçekleştirilmiştir.

3.1.5.3. Kral Kroisos

M.Ö. 560-547 hükmetmiş olduğu bilinen Alyattes'in oğlu kral Kroisos büyük bir para reformu gerçekleştirmiştir. Bu dönem Lidya Krallığı sikkeleri ve dünya için bir dönüm noktası olmuştur. Paramızın atası icat edilmiştir. İlk kez bu dönemde sementasyon yöntemi ile elektrumlar altın ve gümüşten ayrıştırılmış, hem altın hem de gümüş olarak ayrı sikkeler basılmıştır. Çift madenli bir para sistemine geçiş yapılmıştır; 12 gümüş sikke 1 altın sikkeye eşit olmuştur.⁷⁸ Önceki elektrum sikkeler gibi kalın ve yuvarlak bir formdadır. Sikkelerin basımı sonrası eski elektrum sikkeler toplanmış, ve "Croeseid" olarak adlandırılan kralın

⁷⁵ Kroll, J. H. (2008). Sardeis Sikkeleri. <http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-kroll-coins-of-sardis> adresinden 25 Ocak 2019'da alınmıştır.

⁷⁶ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 25 Ocak 2019'da erişilmiştir.

⁷⁷ Acar, Ö. (2018). Para.. Para.. Para.. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. 66(1), 72-77.

⁷⁸ Eski Lidya krallığı bugün bizi nasıl etkiler? (t.y.). <https://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/2008247> adresinden 25 Ocak 2019'da alınmıştır.

adını taşıyan saf sikkelere dönüştürülmüştür. Croeseid'lerin önyüzlerinde sırt sırta vermiş boğa ve aslan kafası darp ettirilmiştir.

Sikkelerin icadı ile tüm Ege'ye yayılmaya başlamıştır. Ancak bu noktada değinilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Her ne kadar sikkelerin icadı Lidya Krallığına mal edilmiş olsa da, kullanım alışkanlığı ve kimlik kazanmasında hususunda Batı Anadolu'da bulunan İonia Bölgesi kentlerinin etkileri büyüktür.⁷⁹

Kral Kroisos'un büyük bir ticari gücü ve zenginliği olmuştur. Ancak parayı icat etmesinden kısa süre sonra persler tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Güçlü ekonomisi onu Pers istilasından koruyamamıştır. Sikkeleri kendisinden uzun yaşamıştır, çünkü Pers kralı Kyros Kroisos uzun bir süre aslan ve boğa figürleri bulunan sikkeleri darp ettirmeye ve "Croeseid" olarak adlandırmaya devam etmiştir.⁸⁰

3.1.6. Yunan Sikkeleri

Lidyalıların parayı icat etmelerinden sonra, bu kültür tüccarlar ile birlikte önce komşu ülkelere, sonra tüm dünyaya hızla yayılmaya başlamıştır. Tüm şehir devletleri ve krallar ellerindeki kaynakların izin verdiği ölçüde para basmaya başlamış, para artık önemli bir gücü temsil eder hale gelmiştir. Her devlet paranın kontrolünü ele geçirmek istemiş, bir diğer deyişle kendi otoritesinin mührünü paranın üzerine işlemek istemiştir.

Milattan önce 7. yüzyılda Yunanlılar da Lidyalılardan etkilenecek para üretmeye başlamışlardır. Kazılar göstermiştir ki o tarihe kadar Yunanlılar ağırlığı ile ölçülen külçe ve külçe parçaları kullanmışlardır. Ancak sikke basımı ile Yunanlıların basmış olduğu sikkeler artık ağırlıkta gerçek değerinden daha fazla değere sahip olmuşlardır.⁸¹ Şehir devletlerinde politik bağımsızlık söz konusu olduğundan, her biri ağırlığı daha değerli olan kendi sikkesini basmak istemiştir. Bu sebeple çeşitli şekil ve isimleri olan sikkeler dolaşımda olmuştur.

Yunanlıların gümüş madenlerinin oldukça fazla oluşu, gümüş sikkelerin çoğunlukla dolaşımda olmasının nedeniydi. Altın, sikke üretimi için çok değerli görüldüğünden, önemli mübadeleler için külçe formunda saklanmaktaydı. Gümüş ise askerlerin veya çalışanların yasal ödemeleri ve yerel kullanım için oldukça uygun görülüyordu. Fakat sikkelerin Yunan topraklarında bu denli hızla yayılmasının sebebi yalnızca değerinin artışı veya kullanım

⁷⁹ Yükçü, S. ve Gönen, S. (2014). Anadolu'da İlk Paranın Ayar ve Alaşımı. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 28-48.

⁸⁰ Kroll, J. H. (2008). Sardeis Sikkeleri. <http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-kroll-coins-of-sardis> adresinden 27 Ocak 2019'da alınmıştır.

⁸¹ Lannoye, V. (2005). *La Monnaie et les Banques: de la Mésopotamie a Manhattan*. Bruxelles, Belgique: Le Cri, 48.

kolaylığına dayanmamıştır; milattan önce altıncı yüzyılında demokrasi ve insan haklarının gündeme gelmesi, dönemin filozofları yasaları nasıl uygulayabileceklerinin yolunu ararken, para kullanımı sayesinde kraliyet dağıtımı ile sağlanan ekonominin demokratik pazara dönüştürebileceğini düşünüp, kullanımı konusunda halkı motive etmişlerdir.⁸²Nitekim, yunanca “nomisma” olarak kullanılan “para” sözcüğü, “nomos” yani “yasalar” anlamına gelen sözcükten türemiştir.

Madeni paralar çiftçilere, tüccarlara, tüketicilere kolay taşınabilen, kolay ölçülebilen, saklanabilen ve kalıcı bir referans değeri ve değişim aracı olmuş, kullanımı o kadar elverişli bir hale gelmiştir ki; siyasi otoriteye veya krala verilen haraçlar ödemesi para ile yapılmaya başlamış, tapınaklara yapmış oldukları hasat ve hayvan bağışlamaların yerini sikkeler almıştır.⁸³

3.1.7. Roma İmparatorluğu Sikkeleri

Milattan önce 300 yılına kadar sikkelerden yoksun olan ve günümüze ulaşan On İki Levha Kanunu üzerinden yer alan kanun maddelerine binaen çeşitli ödeme ve cezalarda bronz cinsinden külçe veya çubuk kullanıldığını bildiğimiz Romalılar, milattan önce 264 yılında Yunan kralı Pyrrhos’un istilasını geri püskürtüp Akdeniz’in batısında egemen güç olmasıyla, yunan mimarisi, sanatı ve kültüründen etkilenmiş, sikkelerini de benimsemeye başlamıştır.⁸⁴

Romalılar paranın bolluğu ile ekonominin refahı arasındaki ilişkinin farkına varmışlardır ve onlar için sikke basmak egemenliğin bir simgesi olmanın yanı sıra, vergi toplamak, askerlerin ve devlet memurların ödemelerini karşılayabilmek için bir araç olmuştur.⁸⁵ Fetihler gerçekleştirdikçe büyümüş, imparatorluğunu pazarlar ve paraya dayanan fikirlerin birleştiği bir sisteme göre yönetmiş, paranın kullanımını teşvik ederek bütün işleri ticari mal çerçevesinden düzenlemeye başlamıştır.⁸⁶ Ticaret potansiyeli erken imparatorluk dönemi boyunca yükseltmiş ve büyük başarılar elde etmiş olsa dahi, sonraki imparatorlar ticaret ile bu kadar yakından ilgilenmeyip, tüm odaklarını yapılacak fetihlere yöneltmiştir. Augustus hükümdarlığında, Roma İmparatorluğu zirvesine ulaşmış, tüm Akdeniz ve çevresi, İspanya’dan Mısır’a kadar egemenliği altına girmiştir. Fetihler ile elde edilen madenler ve ganimetler, imparatorluğun büyük giderlerini karşılamak için yeterli gelmiştir fakat

⁸² a.g.e

⁸³ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya* (Çev. İ. Korkmaz). İstanbul: Maya Kitap, 50-51.

⁸⁴ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 43.

⁸⁵ Pamuk, Ş. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4.

⁸⁶ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya*. İstanbul: Maya Kitap, 63.

fetihlerin azalması ve bu parlak dönemin sona ermesi ile ekonomik problemler baş göstermeye başlamıştır. Geniş topraklara yayılmış olan imparatorluğun giderlerini karşılamak ve mevcut olan büyük ordularını finanse etmek mümkün olmamaya başlamıştır.

3.1.7.1. Paranın küçültülmesi

İmparatorluk içerisinde yaşanan finansal problemlerin yanı sıra büyümeye devam eden bürokrasi, giderleri artırmaya devam ettirmiştir. Azalan hazine için bir çözüm bulunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Milattan sonra 64 yılında, İmparatorluğa hükmeden Neron'un mevcut olan paraları toplatıp, içeriğindeki gümüş miktarını azaltıp, boyutlarını küçülterek, aynı miktardaki değerli metal ile çok daha fazla para bastırabilmiştir. Neron'un uygulamış olduğu bu fikir, kısa süreli bolluğa sürüklemiş olsa da, uzun vadede imparatorluğa çok büyük zararlar vermiştir. Zira ondan sonra başa gelen her hükümdar karşılaştıkları ekonomik zorluklar karşısında benzer girişimlerde bulunmuştur. Bu durumdan hoşnut olmayan, kazançlarının azaldığını gören halk, mal ve hizmetlerinin fiyatlarını artırmış, ve fiyatlar arttıkça da tetiklenen imparatorluk harcamalarına çözüm arayan hükümdarlar sikkeleri küçültmeye devam etmiştir; öyle ki bu kısır döngü 200 yıl içerisinde fiyatların yüzde 70 artmasına sebep olmuş ve ekonomik konjunktürde şiddetli enflasyonlar yaşatmıştır.⁸⁷ Neron'un hükümdarlığında yüzde 90'a kadar azaltılan gümüş miktarı,⁸⁸ 200 yıllık bir süreç sonunda neredeyse yüzde 100 azaltılmış hale gelmiştir; bu süreç, günümüzde hala aynı ekonomik sıkıntılarla baş eden insanoğlunun, enflasyon ile tanışmasıdır.⁸⁹

---

⁸⁷ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I 2 Şubat 2019'da erişilmiştir.

⁸⁸ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya* (Çev. İ. Korkmaz). İstanbul: Maya Kitap, 66-67.

⁸⁹ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 2 Şubat 2019'da erişilmiştir.

Resim 3.6. Gümüş miktarı azaltılan Roma imparatorluğu sikkeleri⁹⁰

Paranın toplatılıp içerisindeki gümüşün azaltılması hazinenin boşaldığı zamanlarda Osmanlı İmparatorluğunun da başvurmuş olduğu bir yöntem olmuştur. Öyle ki; akçe olarak adlandırılan sikkenin, gümüşün vermiş olduğu beyaz renk sebebiyle akçe olarak adlandırılmışken, azaltılan gümüşün yanı sıra bakır miktarının artırılmasıyla kızıl renk alan akçeye halk “kızıl akçe” ismini vermiştir. Durum karşısında memnuniyetsiz kalan halk gibi, paralı askerler olan Yeniçerilerin ödemeleri tağşiş edilmiş akçeler ile yapılması hoş karşılanmamış ve ayaklanmalarına sebep olmuştur.⁹¹

3.1.7.2. Maximum fiyatlar listesi kanunu

Gerçekleşen hiperenflasyon ile mücadele etme kararı alan Roma İmparatoru Dioeletianus, paraya olan güvenin azalmış olduğunu anlayıp eski değerine yükseltmiştir. Ancak hala yüksek olan fiyatlar sebebiyle enflasyonun şiddeti aynı şekilde devam etmiştir. Bu duruma bir çözüm bulmaya çalışan imparator milattan sonra 2. yüzyılın sonlarında “Maximum Fiyatlar Bildirisi” kanunu çıkartmış, ve bir kopyasını Aizonoi⁹² kentinde bulunan “Macellum” olarak adlandırılmış gıda pazarının gerçekleştiği binanın taş blokları üzerine kazıtmıştır.⁹³ 1970 yılında meydana gelen Gediz depremi ile Çavdarhisar ilçesinde çöken

⁹⁰ Görsel: TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1’den alınmıştır . Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-I>.

⁹¹ Akman, C. (2019, 16 Ocak). Para Nedir? Osmanlı’da Para-Kağıt Paranın Tarihsel Gelişimi. <https://www.youtube.com/watch?v=vniWgVroAVs> adresinden 2 şubat 2019’da alınmıştır.

⁹² Günümüzde Kütahya ili, Çavdarhisar ilçesinde yer alan antik kent.

⁹³ Kütahya Ticaret Borsası. (t.y.). Dünyanın İlk Borsası. <http://www.kutbo.org.tr/D%C3%BCnyan%C4%B1n%C4%B0lkBorsas%C4%B1/tabid/9946/Default.aspx> adresinden 10 Şubat 2019’da alınmıştır.

camii yıkıntısının altından gün yüzüne çıkan 14 ciltlik bu bildirge⁹⁴ üzerinde, köleden ayakkabıya, öğretmen maaşından her türlü gıda ve hizmetin fiyatı tek tek saptanmış olup,⁹⁵ uymayanlar için ölüm cezası getirilmiştir. Maalesef piyasaları çökerten tüccarlar tarafından kanun etkili olamamış ve paranın değeri dalgalanmaya bırakılmıştır.⁹⁶ Günümüzde bu bildirge büyük önem taşımaktadır, zira “yeryüzündeki ilk ticaret borsası”⁹⁷ ve “ilk enflasyon ile mücadele politikası”⁹⁸ olarak tanımlanmaktadır.

3.1.8. Kâğıt Para

Değerli metallerin para olarak kullanılması ve kendi otoriteleri adına para basılmaya başlanması ticarete sikkelerin kullanımını artırmıştır. Ancak ticaret yapmak amacıyla yola çıkan tüccarlar için, değerli madeni para ile dolu çuval ve sandıklar ile yola çıkmak tehlikeli ve zorlayıcı bir hal almıştır. Bu durum kağıt paranın icat edilmesinin en büyük etkeni olmuştur.

Kağıt paranın kullanımının başlangıç tarihi kaynaklarda değişkenlik gösterse de, ortak kanı ilk olarak Uzak Doğu’da çıkmış olmasıdır.

3.1.8.1. Çin

Tarih boyunca paranın Çin’de gerçekleştirmiş olduğu evrimler, paranın tarihi için çok büyük önem taşımıştır. M.Ö. 9. yüzyılda metallerin parasal amaçlarla kullanımına kadar, deniz kabukları Çin’de para nesnesi olarak kullanılmış olup, metallerin yaygınlaşması ile bıçak, tarım aletleri, kürek şekli verilen metaller üretilmiştir. Zamanla İngilizlerin “Cash” olarak adlandırmış olduğu, hanedanlıklara göre şekil değiştirmiş ancak ortasında kare boşluğa sahip olan metal sikkeler de kullanmışlardır.

Tarihte ilk kâğıt para kullanımı, M.Ö. 140 yılında Çin’de bulunan Han Hanedanlığı, Wu-ti İmparatoru döneminde gerçekleşmiştir.⁹⁹ Kullanılan ilk kâğıt paralar geyik derisinden

⁹⁴ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 10 Şubat 2019’da erişilmiştir.

⁹⁵ Kutahya Ticaret Borsası. (t.y.). Dünyanın İlk Borsası. <http://www.kutbo.org.tr/D%C3%BCnyan%C4%B1n%C4%B0lkBorsas%C4%B1/tabid/9946/Default.aspx> adresinden 10.02.2019’da alınmıştır.

⁹⁶ a.g.e

⁹⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). Aızonoı Antik Kenti (Ören Yeri). <http://kutahyakultur.gov.tr/TR-69426/aizanoi-antik-kenti-oren-yeri.html> adresinden 10 Şubat 2019’da alınmıştır.

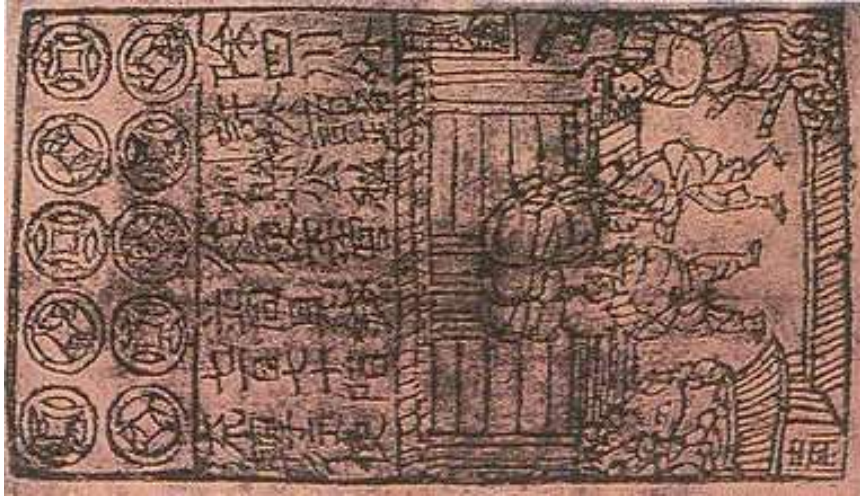
⁹⁸ Bkz. Orman, Y. (Yapımcı, Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I adresinden 10 Şubat 2019’da erişilmiştir.

⁹⁹ Norman, A. (1930). *The Story of Money*. London, England: Cassel&Company), 228.

üretmiş olup, özel süs ve mühürler ile renklendirilmiştir.¹⁰⁰ Banka görevi gören takas evlerinde saklanan bu deri paralar, senet olarak, tahıl, değerli taş veya metal para karşılığında, değişim yapmak isteyen kişilere temin edilmiştir. Elinde deri parası olan kişi alışverişini bununla yapabilmiş, satışını gerçekleştiren kişi ise yine bu deri parayı takas evine götürüp metal para ile değiştirebilmiştir.

Kâğıttan üretilen banknotların icat edilmesi, baskının ve kağıdın icat edilmesiyle gerçekleşmiştir. Han Hanedanı'nın İmparatoru olan He'nin sarayında yaşayan Cai Lun adlı harem ağası, M.S. 105 yılında dut ağacının kabuklarından yararlanarak ilk kâğıt imalatını gerçekleştirmiştir. Zamanla, deniz ticaretlerinin gelişmesi ve demir paraların taşınması zorlukları, hükümdarların değerli taşların ülke dışına çıkmasını istemeyişiyile,¹⁰¹ kâğıt senetler üretilmeye başlanmış, bu paranın derilere nazaran çok daha hafif olması, ufak bir rüzgârda havalanması, onu "Uçan Para" olarak adlandırmalarına neden olmuştur.

Günümüzde kullandığımız kâğıt para niteliklerine sahip ilk kâğıt para olarak kabul edilen, resmi olarak basılmış ve ödeme aracı olarak kullanılabilen ilk kâğıt para Çin'in kuzeyi, Siçuan bölgesinde, Song hanedanlığı (960-1279) yıllarında üretilmiş olan "Jiaozi" parasıdır.¹⁰²

Resim 3.7. M.Ö. 960 yılında tedavüle sürülen Jiaozi.¹⁰³

¹⁰⁰ Dünyada Ticaret. (2018, 17 Ağustos). Paranın Tarihi ve Para Yerine Kullanılmış İlginç Şeyler. <https://dunyadaticaret.com/paranin-tarihi-ve-para-yerine-kullanilmis-ilginc-seyler.html> adresinden 13 Şubat 2019'da alınmıştır.

¹⁰¹ Harford, T. (2017, 12 Eylül). Çin'deki Dut Ağacı Nasıl Kağıt Paraya Dönüştü?. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41224829> adresinden 15 Şubat 2019'da alınmıştır.

¹⁰² Boeykens C. (2007, Eylül). Le Billet, Une Invention Chinoise?. <https://www.nbbmuseum.be/fr/2007/09/chinese-invention.htm> adresinden 15 Şubat 2019'da alınmıştır.

¹⁰³ Görsel: [https://en.wikipedia.org/wiki/Jiaozi_\(currency\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Jiaozi_(currency)) adresinden 15 Şubat 2019'da alınmıştır.

13. yüzyılda, Moğol Yuan Hanedanı kurucusu İmparator Kubilay Kaan kâğıt paranın kullanımını tüm Çin'e yaymak istemiştir. Bu dönemde maden paranın dolaşımı yasaklanmış¹⁰⁴ ve binlerce çalışanın olduğu bir matbaa kurularak oymalı taş bloklarla kâğıt para bastırarak¹⁰⁵ devletin tüm sınırlarına dağıtımını sağlamıştır. 1260-1290 yılları arasında iki defa kâğıt para emisyonuna başvurulmuş ve tedavülü zorunlu olan bu paralar üzerinde sorumlu kişilerin damgaları ve isimleri basılmıştır; zira paraların taklit edilmesi büyük bir suç oluşturmuştur ve bu şekilde korunmaya çalışılmıştır.¹⁰⁶ İtalyan gezgin Marko Polo, İpek yolunu takip ederek varmış olduğu Çin'de, kâğıt paralar ile karşılaşmış ve adeta büyülenmiştir. Seyahatini içeren kitabında bu para türünü detaylıca ele almış ve şöyle aktarmıştır:¹⁰⁷

Büyük imparator Kaan'ın parası ne altın, ne gümüş, ne de başka bir metaldir. Onu yapmak için, yaprakları ipek yapan solucanların yemiş olduğu dut ağacının iç kabuğundan yararlanılıyor. Kâğıt gibi ince olan bu kabuk sıyrılıp, çeşitli büyüklüklerde kesilip, en küçük değerden en büyük altın değerine tekabül eden presin damgaları yerleştiriyor. İmparator bu parayı Kambalu şehrinde bastırıyor ve buradan tüm imparatorluğa yayılıyor. Kullanımı itaatinde bulunan tüm imparatorluk topraklarında zorunlu. İmparatorluk dışından gelen insanlara dâhi kendi paralarını getirip kullanmaları söz konusu değil. Uzak ülkelerden gelen ve altın, gümüş, değerli taş ve inci getiren tüccarlar elindeki nesnelere imparatorun paraları ile takas etmek zorundalar. İmparator askerlerinin maaşını, ihtiyaçları ve tüm giderlerini bastırıldığı bu paralar ile karşılıyor; Öyle ki değeri olmayan bir şeyi çok para eden bir şeye dönüştürmüştür ve bu sefil para ile tüm altın ve gümüş ulaşmak mümkün. Bundan dolayıdır ki dünya üzerinde İmparator Kaan'dan daha zengin kimse yoktur, çünkü o, pek bir sarfı olmadan, uçsuz bucaksız bir hazineye ulaşıyor.

Kâğıt paranın icat edilmesi modern ekonominin temelini oluşturan en önemli adımlardan biri olmuştur. Zira, bu para altın ya da gümüş gibi değerli madenden değil, otorite tarafından belirlenmiş olan bir değer içermektedir. Temsili paradan itibari para kullanımına geçiş yapılmıştır. Ortaçağda coğrafi keşifler patlaması yaşanmasıyla, dünyayı dolaşan tüccar ve gezginler, ulaştıkları her coğrafi alan ile yeni ürünler keşfetmiş, yeni fikirler öğrenmeye başlamışlardır. Her keşif, kendi ülkelerine dönerken yepyeni bilgiler ve ganimetler de demektir de aynı zamanda. Kaşif Marco Polo, dönerken yanında getirmiş olduğu örnekler ve seyahat yazıları ile birlikte tüm Avrupa'ya kâğıt parayı tanıtmıştır.

¹⁰⁴ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi (Çev. F. Kâhya)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 213.

¹⁰⁵ Boeykens C. (2007, Eylül). Le Billet, Une Invention Chinoise?. <https://www.nbbmuseum.be/fr/2007/09/chinese-invention.htm> adresinden 15 Şubat 2019'da alınmıştır.

¹⁰⁶ Akyıldız, A. (1996). *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kağıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 18.

¹⁰⁷ Polo, M. (2011). *Le Devisement du Monde Le Livre des Merveilles (Tome II)*. Paris, France: La Découverte, 297.

3.1.8.2. Avrupa’da kâğıt para

Kâğıt paraların Avrupa’da görülmesi, Çin’den neredeyse 600 yıl sonra İsveç’de olmuştur. 17. yüzyılın başlarında, Hollanda’da bulunan Amsterdam Bankası, ticaretle ilgilenenlere kolaylık sağlamak adına bankaya bırakılmış olan nakdi ispatlayan bir belge üretmişlerdir; bu belge sayesinde tüccarlar para taşımaları gerekmeksizin ticaretlerini gerçekleştirebilmiştir.¹⁰⁸ Ancak, sadece depoya yerleştirilen paraların ispatı olan bu belgeler, nakdi dolaşıma bir etkide bulunmamış dolayısıyla da para olarak kayıtlara geçmemiştir. Resmi olarak tedavüle sürülen ilk kâğıt para, 1661 yılında, özel banka sahibi Johan Palmstruch tarafından, kurucusu olduğu Stockholm Bankası’nda gerçekleşmiştir.¹⁰⁹ Basılan paralar kredi belgesi olarak adlandırılmış olup, teslim edilen gümüş parayı birebir karşılayan ve Palmstruch tarafından bizzat imzalanmış olarak müşterilere teslim edilmiştir.¹¹⁰ Palmstruch zamanla bu icadı genelleştirmiş, ve 1666 yılında “Palmstruchers” olarak adlandırılan banka senetlerini piyasaya sürmüştür. Senetlerin kullanımı ve nakliyesi kolay olması, onları kısa sürede popüler hale getirmiş, öncelikle tüm Avrupa’ya, oradan da tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Palmstruch herkesin aynı anda parasını çekmeye gelmeyeceğini düşünüp ve bunun riskini alarak, aslında banka’da karşılığı olmayan, senetler üretmiştir. Güven anlamını taşıyan “Fiducia Money” bu dönemde ortaya çıkmış, halk, değeri hammaddesinden kaynaklı olmayan bir nesneye, veren kurum ve üzerindeki imzaya olan güven duygusu ile, değişim aracı olarak kabul etmiş ve parasal amaçlarla kullanmıştır. Halkın kâğıt paraya inanması ve kabul etmesinin altında birçok neden yatmıştır:

- Güven Duygusu: Öncelikle parası karşılığında senetleri alan kişiler, istedikleri zaman geri verdikleri takdirde maden paralara gerçekten tekrar ulaşabildiklerini görmüşlerdir bu da güven duygularını pekiştirmiştir.
- Kolaylık: o yıllarda İsviçre’de levha büyüklüğünde bronz metal para yaygın kullanılan para biçimi olmuştur, ve belirli bir meblağ denk getirmek için kilolarca bronz para taşımak gerekmiştir. Senet büyük bir rahatlık olmuştur.

¹⁰⁸ Le premier billet de banque Européen. (t.y.). <https://www.citeco.fr/le-premier-billet-de-banque-europ%C3%A9en> adresinden 18 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹⁰⁹ Larocque, A. (2016, Nisan). L’innovation de Palmstruch. <https://docplayer.fr/11620091-I-l-innovation-de-palmstruch-1-les-contraintes-de-la-monnaie-avant-le-billet-2-qu-est-ce-qu-un-billet-de-banque-3-le-billet-heurts-et-bonheurs.html> adresinden 18 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹¹⁰ Magarishi. (2017, 19 Şubat). Johan Palmstruch Important in the History of Banking. <https://www.youtube.com/watch?v=US-o1fKLNGA> adresinden 18 Şubat 2019’da erişilmiştir.

- Meşrulaşma: Vergi tahsildarların ödemeleri senetler ile kabul etmesi, kâğıt paraları meşrulaştırıp, zamanla resmiyete dökülmesinin de yollarını açmıştır.

İngiltere’de ise, bankların atası olarak bilinen sarrafların sahip olduğu güvenli ortam neticesinde insanlar tarafından para emanet etmeye uygun görülmüş ve karşılığında dağıtmış olduklarını senetler para olarak kullanılmıştır. Ancak bu uygulama 1694 yılında İngiliz Merkez Bankası kurulması ile sona ermiş, kâğıt para basımı sadece Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilmiş olup komşu ülkelerin merkez bankalarının kurulması ile de tüm Avrupa’da hızla yaygınlaşmaya başlamıştır.¹¹¹

3.1.8.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde kâğıt para

1690 yıllarına geldiğinde, Amerika kıtasında bulunan ve İngiliz kolonisi olan Massachusetts hükümeti askerlerin maaşlarına karşılık olarak kâğıt parayı basmaya başlamıştır.¹¹²

1860 yıllarına gelindiğinde, standart banknotların olmayışı ve her bankanın farklı kâğıt paralar basması kalpazanların önünü açmış ve piyasada bulunan kâğıt paraların neredeyse yarısı sahte paralardan oluşmuştur; bunları ayırt etmek olanaksız hale gelmiştir, zira dolaşımında 7000 çeşit farklı kâğıt para vardır.¹¹³ Kalpazanlıkla mücadele etmek adına, 1862 yılında çıkarılan bir yasa ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri ilk ulusal parasını bastırmıştır. Ulusal paranın basımına rağmen sahte para üreticiliğinin önüne geçilememesi, 1865 yılında dönemin devlet başkanı Abraham Lincoln’a, kalpazanlık çetelerini çökertmeleri için “Gizli Servis” olarak adlandırılan bir ekip kurma kararını aldırtmıştır; günümüzde bu kurumun görevi her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri başkanlarının güvenliğini sağlamak olarak bilinse de, asıl kuruluş amacı parayı korumak olmuştur.¹¹⁴

3.1.8.4. Osmanlı devletinde kâğıt para

Osmanlı imparatorluğunda ilk kâğıt para basımı sultan Abdülmecid Döneminde, 1840 yılında gerçekleşmiştir. “Kâime-i Nakdiye-i Muterebe” olarak adlandırılmış bu paralar, devletin ekonomik zorlukların içerisinde olduğu bir dönemde üretilmiş olup, faiz getirili

¹¹¹ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (t.y.). Kağıt Paranın Tarihçesi. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d189b219-fe71-40bf-9754-6a5f7d0a65eb/KagitParaTarihce.pdf?MOD=AJPERES&CVID=> adresinden 22 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹¹² Akyıldız, A. (1996). *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kağıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 19.

¹¹³ Bkz. Discovery Channel belgeseli. (2017, 21 Aralık). Paranın Tarihi İlk Para. <https://www.youtube.com/watch?v=CjDUq875MZs&t=2148s> adresinden 22 Şubat 2019’da erişilmiştir.

¹¹⁴ a.g.e

borç senetleri olarak ortaya çıkmıştır.¹¹⁵ Kâime-i Nakdiye-i Muterebeler “Para Yerine Geçen Kâğıt” anlamını taşımıştır, ve mühür taşıyıp, resmi olarak kabul edilen ilk paramız olmuştur. Sosyal, idari, ve yasal reformların gündeme geldiği Tanzimat döneminde ortaya çıkması¹¹⁶ sebebiyle yer yer “Tanzimat paraları” olarak da adlandırılmış olan bu paralar, büyük boy kağıt üzerine el yazısıyla düzenlenmiş ve sadece İstanbul’da geçerli olacak şekilde üretilmiştir.¹¹⁷ Devletle olan güvenin temsili olan ve devletin vermiş olduğu bu senetlerin kabul ve benimseyişi idari paranın yaratılmasıdır. Kâğıt paraların günümüzde de para olarak kabul edilmesinin ilk etkeni devlete olan güven olmuştur. Ayrıca, değerli madenlerden üretilmiş olan sikkelerin kâğıt paraya dönüşmesi paranın demateryalize olmaya başlamasının ilk aşaması olarak ele alınır. Para, 20. yüzyıl ve sonrasında elektronik ve dijital paraya dönüşerek, madde niteliklerini yitirmeye devam edecektir.

3.2. 20.Yüzyılda Paranın Evrimi

Zaman içerisinde her ne kadar kâğıt paralar dünya üzerinden yaygınlaşmaya ve benimsenmeye başlamış olsa da, görmekteyiz ki kullanımlarındaki güven paranın kendisine değil, hep karşılığı olan altına dayalı olmuştur. Bu sistem hayata geçirilirken yine görmekteyiz ki devletler benzer hataya düşerek ellerinde olan altından daha fazla kâğıt basmış ve karşılığı olmayan kâğıt para ile karşılaşan halkın güvenini zedeleyerek büyük enflasyonların yaşanmasına sebep olmuştur.

3.2.1. Altın Standardı

1821 yılında İngiltere, parasını altın standardına endeksleyen ilk ülke olmuştur. Altın standardı; “bir ekonomide malların, hizmetlerin veya yatırımların değerini ölçmek için altının kullanıldığı bir parasal sistemdir.”¹¹⁸ Paranın değeri sahip olunan altının miktarına bağlanmıştır. Bu uygulama, sadece elindeki altın miktarınca para basabilen bir ülke için ekonomide özdenetim ve istikrar anlamına gelmektedir.¹¹⁹ İngiltere tarafından uygulanan bu sistem 19. yüzyılın sonlarına doğru iyice yaygınlaşmaya başlamış ve birçok ülkenin altın

---

¹¹⁵ ¹¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (t.y.). Kağıt Paranın Tarihçesi. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d189b219-fe71-40bf-9754-6a5f7d0a65eb/KagitParaTarihce.pdf?MOD=AJPERES&CVID=> adresinden 22 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹¹⁶ a.g.e

¹¹⁷ Kaime-i Mutebere-i Nakdiye yahut İtibarlı Nakit Kaimesi Nedir?. (t.y.). https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-209-kaime-i-mutebere-i-nakdiye--#.XMsu_Oszb-Y adresinden 22 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹¹⁸ How gold standard works?. (t.y.). <http://www.econtrader.com/economics/explain/how-gold-standard-works.htm> adresinden 23 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹¹⁹ Altın standart nedir (t.y.). <https://tr.routestofinance.com/what-is-gold-standard> adresinden 23 Şubat 2019’da alınmıştır.

ölçütünü kabul etmesini sağlamıştır. Bu, tüm ülkelerin para birimlerini birbirleri ile karşılaştırabilecek uluslararası bir standart kazandırmıştır. 20. yüzyılın başlarında uluslararası bir standarda dönüşen altın, I. Dünya Savaşına kadar kesintisiz biçimde uygulanmıştır. Ancak savaş sonunda bu uygulamayı sürdüren sadece Amerika kalmıştır.

3.2.2. Bretton Woods Anlaşması

II. Dünya Savaşı sonuna doğru, Müttefik devletlere yardımı karşılığında almış olduğu altın ve Almanlardan toplanan altın sonucunda altın rezervlerini yükselten Amerika Devleti, artık dünya gücü olarak tanınmaya başlamış ve dünya para sisteminin organizasyonu sağlamak üzere Bretton Woods anlaşması gerçekleştirilmesine karar vermiştir.¹²⁰ 1944 yılında II. Dünya Savaşı Müttefik devletler temsilcilerinin, New Hampshire’de bir araya gelerek Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı gerçekleştirip Bretton Woods anlaşmasını imzalamışlardır.¹²¹ Anlaşma ile, yeni küresel para sistemi kurulmuştur; Amerikan doları altına endekslenmiş ve diğer ülkeler ise sabit kurla dolara bağlanmıştır. Ülkeler, merkez bankalarının para birimleri ve dolar arasında sabit döviz kurları koruyacağına söz vermiştir ve standardı olmayan sistem bu sayede sabitlenmeye çalışılmıştır.¹²² Bretton Woods anlaşması ile Uluslararası Para Fonu (İMF), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası kurulmuş, ABD ise dünya ekonomisi üzerinde dominant bir güce ulaşmıştır. Öyle ki, anlaşma sonrası Amerika dolar basma yetkisine sahip olan tek ülke olmuş, dolar uluslararası bir birim haline gelmiş ve tüm uluslar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.¹²³

3.2.3. Paranın Cephaneye Dönüşmesi

II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa’ya 1 milyon asker gönderen Amerika Devleti çatışmaların yoğunluğu sonucu üretilenden fazla mermi gerektirince büyük bir hammadde eksikliği ile karşı karşıya kalmıştır. Bir merminin %70’i bakırdan oluşmaktadır¹²⁴ ve bakır rezervi tükenmişken bir günde 3 milyondan fazla harcanan mermi sayısını karşılayacak bir çözüm bulmaları gerekmiştir. Bu noktada, o dönemde Amerika Devletinde kullanılan değeri en

¹²⁰ Histoire de la monnaie. (2018, 21 Eylül). <https://www.youtube.com/watch?v=q3ZrBhhHxJk&t=1166s> adresinden 23 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹²¹ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 340.

¹²² Amadeo, K. (2019, 2 Ocak). Bretton Woods System and 1944 Agreement. <https://www.thebalance.com/bretton-woods-system-and-1944-agreement-3306133> adresinden 23 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹²³ Histoire de la monnaie. (2018, 21 Eylül). <https://www.youtube.com/watch?v=q3ZrBhhHxJk&t=1166s> adresinden 23 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹²⁴ Mermilerin yapısı. (t.y.). <https://www.paganx.org/mermilerin-yapisihttps://www.paganx.org/mermilerin-yapisi> adresinden 24 Şubat 2019’da alınmıştır.

küçük para olan Penny'ler devreye girmiştir. Penny'ler saf bakırdan imal edilmiştir. 1943 yılında hükümet sayıları milyonlarca olan bozuk paraları toplama kararı alıp cephane üretiminde kullanmaya başlamıştır.¹²⁵ Bu süre zarfında çelikten üretilen Penny'ler piyasaya sürülmüş, savaş bitiminde mermi kovalarının toplanıp darphaneye gönderilerek eski bakır Penny'ler tekrar imal edilmiştir.¹²⁶

Tarihte yaşanmış olan bu olay, paranın cephaneyi finanse etmekle kalmayıp, kendisinin de bizzat rol alıp cephaneye dönüştüğü bir dönemi gözler önüne sermiştir. Nitekim "O gün Normandiya sahilinde ateşlenen bir tüfeğin mermisinden kalan kovan, peniye dönüştürüldükten sonra, 1950 yılında pamuk helva için kullanılmış olabilir".¹²⁷

3.2.4. Paranın Altın Standardından Çıkması

1971 yılında doların devalüasyona uğraması ve ekonomik zorlukların baş göstermesi sonucunda dönemin başkanı Richard Nixon kararı ile paranın altına endekslenmesi uygulamasına son verilmiş ve o günden itibaren hiçbir ekonomide altın standardı kullanılmamıştır.¹²⁸ Para artık değeri hiçbir maddeye bağlı olmaksızın yalnızca hükümet tarafından belirlenen değeri taşımış, günümüzde hala insanların değerli olduğuna inandığı sürece de değerini korumaya devam edebilecektir.

3.2.5. Paranın Sanallaşması

Para tarih boyunca değişen şartlara ayak uydurmuş, gelişen teknoloji ve dijitalleşmeye başlayan dünyada evrimi kaçınılmaz olmuştur. Kağıt para ve madeni para kullanımı evrensel boyuta taşınmış olsa dahi, işlem hacmi arttıkça ihtiyaçları karşılamamaya başlamıştır. Dünyanın elektronik para ile tanışması aslında 1860 yılına dayanmaktadır. Western Union ilk Elektronik Fon Transferi'ni (EFT) bu dönemde gerçekleştirmiştir. Ancak elektronik paranın gündelik hayata entegre olması II. Dünya Savaşı sonrası gerçekleşen buluşlar ile olmuştur. Bu buluşlar sonucunda parasal işlemlerin elektronik ortamlarda gerçekleşmiş, madeni ve kağıt kullanımı azalmıştır. Öyle ki, kısa bir süre içerisinde, nakitsiz yaşam gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir.

¹²⁵ Bkz. Discovery Channel Belgeseli. (2017, 21 Aralık). Paranın Tarihi İlk Para.<https://www.youtube.com/watch?v=CjDUq875MZs&t=2148s> adresinden 24 Şubat 2019'da erişilmiştir.

¹²⁶ a.g.e

¹²⁷ a.g.e

¹²⁸ Okan, Y. (2018, 10 Temmuz). Ekonomiyi Anlamak: Paranın Neden Bir Değeri Vardır?. <https://konupara.com/ekonomist/ekonomi/para-neden-degerlidir-15364/> adresinden 25 Şubat 2019'da alınmıştır.

3.2.5.1. Kredi kartı ve banka kartı

20. Yüzyıl sonrası, teknolojinin de gelişmesi ile birlikte insanların istek ve gereksinimleri artmıştır. Bu gereksinimlerin karşılanmasına paralel olarak yeni ödeme araçlarına da ihtiyaç doğmuş ve kartlı ödeme sistemi geliştirilmiştir.

3.2.5.1.1. Kredi kartı

1914 yılında Western Union Bankası ilk defa kredili ödeme yapmayı sağlayan metal bir kart çıkartmıştır. Bu kart ile insanlar ilk defa nakit ödeme gerçekleştirmeksizin başka bir ödeme sistemi ile karşılaşmıştır. Kartın sloganı: “şimdi al, sonra öde” olmuştur. Nakit ödeme yapmadan, ürün veya hizmet almayı sağlayan bir kartın örneği ise 1924 yılında Amerika’da General Petroleum Corporation of California şirketi tarafından özel müşterileri için çıkarılmıştır.¹²⁹ Bu yeniliğe kısa süre içerisinde diğer mağaza zincirleri de ayak uydurmuş ve müşteri bağlılığını yaratabilmek adına kendi kart ve jetonlarını çıkarmışlardır. Bu kartların kullanımı sadece belirli kurumlar ile sınırlı olduğu için günümüzde kullanmış olduğumuz kredi kartlarının niteliklerini taşıdıklarını söyleyemeyiz.

Günümüzde kullanmış olduğumuz, harcama kartı olan ilk kredi kartının ortaya çıkışı ise 1950 yılında Diners Club tarafından gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kartondan yapılmış ve ardından geçerli olan restoranların listesini içeren bu kart, zamanla iş adamların seyahat masraflarını karşılamak üzere kullanılması ile yaygınlaşmış ve 1955 yılında plastikten yapılarak bugün yakından tanımış olduğumuz formunu almış, evrensel bir hale gelerek dünyada yepyeni bir yönelimin başlangıcı olmuştur.¹³⁰Diners Club kartın hemen ardından 1958 yılında, günümüzde hala kullanımı çok yaygın olan American Express kredi kartı üretilmiş ve evrensel boyutta olan bir kredi kartı ağı oluşturulmuştur.

Ülkemizde kullanılan ilk kredi kartı 1968 yılında Diners Club olmuştur. Kısa bir süre sonra Amerikan Express kart da giriş yapmıştır. Ancak o yıllarda kredi kartı kullanımı çok küçük bir kitle ile sınırlı kalmıştır. Kredi kartlarının geniş kitlelere ulaşması ve yaygınlaşması ancak 1983 yılında Mastercard ve Visa kartlarının Türkiye’ye de sisteme girmesiyle gerçekleşmiştir.

---

¹²⁹ Kredi kartının tarihsel gelişimi. (t.y.). <http://www.ekodialog.com/kredi-karti-piyasasi/kredi-kartlari-tarihsel-gelisimi.html> adresinden 25 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹³⁰ Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya (Çev. İ Korkmaz)*. İstanbul: Maya Kitap, 237.

Çıktığı zamandan 1987 yılına kadar kredi kartından yapılan harcamalar ay sonunda bankaya ödenirken, Amerikan Express 1987 yılında ödemeyi zamana yayan bir model getirerek, kullanıcıların kartlardan gerçek anlamda kredi kullanmalarını sağlamıştır.¹³¹

1980 -1990 yılları arasında kredi kartların güvenliğini arttırmak ve sahtekârlığın önüne geçmek amacıyla, üzerine çipler ve hologramlar yerleştirilmiştir. Türkiye’de çipli kredi kartlarına geçiş 2000 yılından sonra olmuştur. Günümüzde kredi kartı kullanımı o kadar yoğundur ki, piyasada olan adedi 1 milyar üzerindedir.¹³²

3.2.5.1.2. Banka kartı

İnsanlar banka kartları ile 1970 yıllarının başında tanışmışlardır. İnsanların banka kartları ile tanışması, ATM ile tanışması ile benzer zamanlarda seyretmiştir. İlk ATM (Automatic Teller Machine) ünitesi 1967 yılında Londra’da bulunan Barclay Bankası tarafından hizmete sunulmuş ve 1980 yıllarında tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. POS (Point Of Sale) cihazı ise 1973 yılında ilk defa IBM şirketi tarafından geliştirilmiş ve 1974 yılında ilk olarak New Jersey eyaletinde bulunan Pathmark market zincirlerinde ve Dillard’s mağazalarında kullanılmıştır. Bu noktada, ATM ağı genişlemesi banka kartlarının daha da yaygınlaşmasını sağlamış, POS cihazlarının üretimi ile de dijital ödeme gerçekleştirmek çok daha kolay olmuştur. Ayrıca, Debit kartların ve kredi kartların ortaya çıkışı ve yayılımı ile yüksek gelir grupları için de bir statü belirtisi haline gelmesi amacıyla çeşitli renklerde ve tasarımlarda kartlar piyasaya sürülmüştür.¹³³ Kartlar bir parasal sistemin ötesinde yepyeni anlamlar da kazanmıştır.

3.2.5.2 İnternet bankacılığı

1983 yılında Bank of Scotland, internet bankacılığının temelini atacak bir hizmet sunmaya başlamıştır; Homelink olarak adlandırılan bu hizmet sayesinde ilk defa telefon ve televizyonları ile internete bağlanıp para transferi ve fatura ödemesi gerçekleştirilmiştir.¹³⁴

---

¹³¹ Kutsal, S. (2018, 27 Ağustos). Dünden Bugüne Dijital Ödeme Sistemlerinin Evrimi. <https://digitalage.com.tr/dunden-bugune-dijital-odeme-sistemlerinin-evrimi/> adresinden 25 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹³² Kredi kartının tarihsel gelişimi. (t.y.). <http://www.ekodialog.com/kredi-karti-piyasasi/kredi-kartlari-tarihsel-gelisimi.html> adresinden 25 Şubat 2019’da erişilmiştir.

¹³³ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 353.

¹³⁴ Sarreal R. (2019, 21 Mart). History of Online Banking: How İnternet Banking Went Mainstream. <https://www.gobankingrates.com/banking/banks/history-online-banking/> adresinden 1 Haziran 2019’da alınmıştır.

1990 yılları itibariyle internet kültürünün yaygınlaşmaya başlaması ile bankalar da bu platforma açılmaya başlamış ve online bankacılık hizmeti vermeye başlamışlardır. Yine bu dönemde online alışveriş kültürü sahneye çıkmış ve tüketiciler tarafından çok çabuk benimsenmiştir.

3.2.5.3. Mobil ödeme

1997 yılında parasal işlemler mobil ödeme gerçekleştirebilmeye kadar evrilmiştir. Bu yılda Finlandiya’da bulunan Helsinki havalimanında yolcular ilk mobil ödemeyi gerçekleştirebilmiş, Coca-Cola otomatından almış oldukların içeceğin ücretini telefonlarından göndermiş oldukları mesaj aracılığıyla yapmışlardır.¹³⁵ Bu gelişme, telefon ile ödeme gerçekleştirebilmenin popülaritesini artırırken, öte yandan teknolojinin hızla ilerleyip akıllı telefonların icadı ile çok daha önemli bir noktaya taşınmıştır. Zira, telefonların internete erişmesiyle yüklenmiş olan uygulamalar neticesinde bankalar ve ödeme teknolojileri arasındaki ilişki daha fazla gelişmeye başlamıştır.¹³⁶

3.2.5.4. Paypal ödeme sistemi

21. yüzyıla yaklaşırken 1998 yılında dijital işlemleri gerçekleştirebilecek bir sistem kurulmuştur. Paypal olarak adlandırılmış olan bu sistem, internet üzeri erişim sağlanan ilk online ödeme sistemi olmuştur. Paypal üyelerine geleneksel kağıt yöntemlerinden uzak dijital para transferi ve ödeme gerçekleştirebilmelerini sağlamıştır.

3.2.6. Dijital Çağ Parası

21. yüzyıl kredi kartı ödemelerin temassız gerçekleşebildiği, Paypal ile mobil ödemelerin geliştiği, Apple Pay ile dijital cüzdan hizmeti alınabildiği bir dönem getirmiştir. Ayrıca 21. yüzyıl ile dijital para hayatımıza hızlıca giriş yapmıştır.

Dijital paranın tarihi, aslında 1992 yılında piyasaya sürülmüş olan DigiCash ardından 1994 yılında CyberCash ve 1996 yılında E-gold’un piyasaya sürülmesine kadar inmektedir.¹³⁷ Ancak o dönemde piyasaya sürülen bu paralar tutunamamış, çeşitli problemler ile karşı karşıya kalmıştır; kullanıcıların güveni kazanılamamış olduğu gibi, öte yandan nasıl

¹³⁵ Kutsal, S. (2018, 27 Ağustos). Dünden Bugüne Dijital Ödeme Sistemlerinin Evrimi. <https://digitalage.com.tr/dunden-bugune-dijital-odeme-sistemlerinin-evrimi/> adresinden 28 Şubat 2019’da alınmıştır.

¹³⁶ Usta, A. (2016). *Paranın Serüveni Kripto Paraların Öncesi ve Sonrası (İkinci Baskı)*. İstanbul: Bankalararası Kart Merkezi, 20.

¹³⁷ Rogers P. (2018, 16 Ağustos). The History of Money: From Barter to Bitcoin. <https://www.welfordmanagement.com/2018/08/16/the-history-of-money-from-barter-to-bitcoin/> adresinden 2 Mart 2019’da alınmıştır.

ki bugünkü para birimini kullanırken aracı olarak bankalara ihtiyaç duyuluyor ise, bir aracı gerektirmiştir.¹³⁸

Yaşamış olduğumuz yüzyılda ise global ekonomi dijital bir form almaya başlamış, uluslararası dijital para transferi günlük hayatın bir parçası olmuştur. Nitekim değerlere bakarak bunu çok daha net anlamak mümkündür: dünya üzerinde bulunan toplam para 90.4 trilyon dolar iken, bunun sadece 36,8 trilyon doları banknot veya metal para formatındadır ve geriye kalan tüm para kaydi para formunda bilgisayar serverlerinde bulunmaktadır.¹³⁹ Toplam değere kripto paralar eklendiğinde çok daha yükselmektedir.

3.2.6.1. Kripto para

Demateryalize olmaya devam eden para, bir dijital biçimde karşımıza kripto para olarak karşımıza çıkmıştır. Kripto para, değeri hükümet tarafından belirlenip ve merkez bankaların basmış olduğu nakit paranın aksine kontrolünü sağlayan merkezi bir güç gerektirmeyen, parasal değeri olan koda dönüştürülmüş bir dijital para birimidir.

Kripto paralar en hızlı, en güvenilir, en ekonomik ve aracı gerektirmeyen değer transferi aracı olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁰ Ancak günümüzde hala tam olarak bir para birimi olarak kabul edilmiş değildir.

3.2.6.1.1. Bitcoin

Üretilmiş olan ilk kripto para Bitcoin'dir. Bitcoin, 2008 yılında bir kişi ve bir grubun kod adı olduğu düşünülen Satoshi Nakamoto tarafından geliştirilmiş olup, sonrasında binlerce örneği çıkmış olmasına rağmen en bilinen olanı olmuştur.

Çıktığı dönemden bu yana Bitcoin yasallığı ülkelere göre değişkenlik göstermiş olduğu gibi, kimi ülkeler tarafından kullanımına ve ticaretine açıkça izin verilmiştir.¹⁴¹ Nitekim, bitcoin ile gerçekleştirilen ilk satın alma işlemi 22 Mayıs 2010 tarihinde satın alınan 2 pizza

---

¹³⁸ a.g.e

¹³⁹ How much Money is there in the world. (2018, 20 Mayıs). <https://www.worldatlas.com/articles/how-much-money-is-there-in-the-world.html> adresinden 5 Haziran 2019'da alınmıştır.

¹⁴⁰ Hakkı Polat, İ. (2017, 15 Kasım). Uzman Anlattı: Bitcoin Nedir?. Program konuşması, https://www.youtube.com/watch?v=dyAXmk_vgus&t=137s adresinden 5 Mart 2019'da erişilmiştir.

¹⁴¹ Kripto para nedir (t.y.). <https://www.bitlo.com/rehber/kripto-para-nedir> adresinden 6 Mart 2019'da alınmıştır.

olmuştur.¹⁴² 2015 yılında, dünya üzerinde 160 000'den fazla işletmenin bitcoin ödemesi kabul ettiği rapor edilmiştir.¹⁴³

Bitcoin üzerine Türkiye'de şimdilik doğrudan ilgili herhangi bir yasal düzenleme yoktur. Ancak, 25 Kasım 2013 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) konu üzerine bir basın bildirisi paylaşmıştır; bildiriye “herhangi resmi ya da özel kuruluş tarafından ihraç edilemeyen ve karşılığı için güvence verilemeyen bir sanal parama birimi” satırlarına yer vererek bitcoin'i değerlendirmiş, kamuoyunu uyarmıştır.¹⁴⁴

---

¹⁴² Bitcoin'in icadından günümüze serüveni. (2018, 27 Haziran). <https://www.bloomberght.com/kripto/haber/2134000-bitcoin-in-icadindan-gunumuze-seruveni> adresinden 7 Mart 2019'da alınmıştır.

¹⁴³ Kutsal, S. (2018, 27 Ağustos). Dünden Bugüne Dijital Ödeme Sistemlerinin Evrimi. <https://digitalage.com.tr/dunden-bugune-dijital-odeme-sistemlerinin-evrimi/> adresinden 7 Mart 2019'da alınmıştır.

¹⁴⁴ Babur, F. (2017, Haziran). Türkiye'de Bitcoin: Yasal mı Değil mi?. <https://www.donanimhaber.com/Turkiyede-Bitcoin-Yasal-mi-degil-mi--95865> adresinden 7 Mart 2019'da alınmıştır.

4. PARANIN İKTİDAR ALANI OLARAK GÖSTERGEBİLİMSEL ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Paranın iktidar alanı olarak nasıl kullanıldığını ve bir iletişim süreci kurmadaki rolünü ortaya koymak amacıyla, darp edilen ilk sikkelerden günümüzde tedavülde olan çeşitli ülkelerin madeni ve kağıt paraları tarihsel karşılaştırma yapılarak, göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada darp edilen ilk sikkelerden, günümüzde tedavülde olan çeşitli ülkelerin farklı dönemlerde basılmış kağıt ve madeni paraları üzerinde yer alan betimlemelerin incelenmesini kapsamaktadır. İncelenen paralar, üzerlerinde yer alan sembollere göre; portre, hayvan figürleri, mitolojik öge, dini, propaganda, örgütsel, mimari, tarihsel ve politik, kültürel ve toplumsal öğeler şeklinde kategorize edilerek sınırlandırılmıştır. Göstergebilimsel yöntem kullanıldığı için öznel bir çalışmadır, farklı çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılabilir.

4.3. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada paranın iktidar alanı olarak nasıl kullanıldığını ortaya koymaya yönelik göstergebilimsel yöntem kullanılmıştır.

İletişim insanoğlu için her an bir gereksinim olmuştur. Yazının henüz icat olmadığı çağlarda bile, iletişim kurmak amaçlı çeşitli görsel şekilleri çizme yoluyla kendi aralarında bir anlatım aracı geliştirmişlerdir.¹⁴⁵ Paleolitik çağ başlangıcında, insanların avcılık ve balıkçılık ile besin ihtiyaçlarını giderdikleri ve mağaralarda yaşadıkları bu dönemde, mağara duvarlarına çizmeye başladıkları figürler buna en güzel örnektir. Öte yandan insanoğlunun yazılı dile geçme süreçlerinde etkili olan ve çalışmamızın ikinci bölümünde de görmüş olduğumuz kil tablet yazıları, yine sembollere dayalı yazı sistemi olan piktografi ile gerçekleşmesi, henüz alfabenin olmadığı süreçte bizlere şekil ve sembollerle iletişim kurma sürecinin nasıl gerçekleştirdiğini gözler önüne sermektedir.

Görmüş olduğumuz üzere, görsellik aracılığıyla iletişim kurma süreci, o iletişimin gerçekleşmesinin en kısa en etkili yoludur; Görsel iletişim ve sözel iletişim temelinde bir dizi göstergeden oluşan dizgeler barındırmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Çağlar, B. (2012). "Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 22-34.

¹⁴⁶ a.g.e

Gösterge, kendi dışında herhangi bir şeyi temsil eden ve bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek her çeşit, olgu, nesne, biçim, vb. olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁷ Fiske'ye göre;¹⁴⁸ gösterge; kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularımızla kavrayabileceğimiz bir şeydir, varlığı, kullanıcıların onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır ve her tür iletişim gösterge içermektedir.

Bu tanımdan yola çıkarak, insanoğlunun her gün karşı karşıya kalabileceği her türlü simge, sözcük, işaret bir gösterge olarak kabul edilmektedir. İnsanların birbirleriyle anlaşmak üzere üzere yaratmış oldukları diller, yapılan çeşitli el kol hareketleri, sağır ve dilsiz insanlar ile iletişim kurmak üzere oluşturulan alfabe, her gün karşılaşılan trafik ışıkları, kullanılan flamalar, duyuru ve reklam afişleri, resim, sanat, mimari eseler, müzik, hepsi çeşitli birimlerden oluşan birer dizgedir, bu dizgeler belli kurallarla işleyen bir anlamlı bütündür ve bu anlamlı bütünlüklerin birimlerine gösterge adı verilmektedir.¹⁴⁹

Batı dillerinde “Semiyojji” ve “Semiyojik” olarak kullanılan, Türkçe’de “Göstergebilim” olarak adlandırılan bilim dalı, gösterge dizgelerinin işleyişini bilimsel bir yöntemle incelemekte ve betimlemektedir.¹⁵⁰ Köklerinin antik yunan filozoflara dayanan bu bilim, 20. yüzyılda Amerikalı felsefeci Charles Sanders Pierce (1839- 1914) ve İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure’ün (1857-1913) yapmış olduğu çalışmalar neticesinde tüm dünya tarafından duyulmaya başlanmıştır. Charles Sanders Pierce ve Ferdinand de Saussure’ün ortaya atmış olduğu göstergelerin anlamlandırma ve yorumlama çeşitleri Fransız Dilbilimci olan Roland Barthes tarafından geliştirilmiştir ve göstergebilimdeki dizgelerin daha anlaşılır biçimde yorumlanmasını sağlamıştır.¹⁵¹

Göstergebilime göre, yaşamımız işaretlerle çevrilmiştir ve her şey bir anlam taşımaktadır. Nitekim günümüzde de modern insanın hayatının her alanı göstergelerle kuşatılmıştır ve her birinin kendine ait bir anlamı ve yan anlamı mevcuttur. Göstergebilimin amacı gösterge sistemlerini çözümlmek, bu gösterge sistemi içerisinde kullanılan göstergelerin ilişkilerini kavramak ve toplumsal yaşamda bu göstergelerin kullanım alanlarını sınıflandırmaktır.¹⁵²

¹⁴⁷ Rıfat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları, 11.

¹⁴⁸ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 63.

¹⁴⁹ Rıfat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları, 12.

¹⁵⁰ a.g.e, 12.

¹⁵¹ Çakı, C. (2018). “Birinci Dünya Savaşı’ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açısından İncelenmesi”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)*, 29, 73-94.

¹⁵² Uzun, G. (2010). *Postmodern Dünyada Postmodern Şiddet Fenomeni Bağlamında Reklamlarda Simgesel Şiddet*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göstergebilim öncüsü Pierce ve Saussure'ün göstergelerin nasıl anlam yarattığına dair iki ayrı model ortaya koymuşlardır. Pierce'e göre bir gösterge kendinden başka bir şeye (yani nesneye) göndermede bulunur ve birisi tarafından anlaşılır, yani yorumlayıcının zihninde bir etkiye sahiptir.¹⁵³ Gösterge kavramı üçlü bir karşılığa dayanır: gösterge, yorumlayıcı ve nesne. Dilbilimci olan Saussure ise göstergenin doğrudan kendisi ile ilgilenmiş, iki parçadan oluştuğunu ortaya koymuştur: ona göre gösterge anlamı olan bir somut nesnedir ve bir gösteren ve gösterilenden oluşmaktadır.¹⁵⁴ Gösteren; göstergenin duyularımızla hissetmiş, algılamış olduğumuzun imgesidir. Örneğin; bir duvar üzerindeki çizilmiş işaret veya duyduğumuz bir ses buna örnek gösterilebilir. Gösterilen ise; algılamış olduğumuz imgenin zihnimize oluşturduğu kavramdır.

Filozof Charles Pierce “semiyotik” olarak adlandırdığı olduğu göstergeler kuramında göstergeleri 3 kategoriye ayırır:

- Görüntüsel Gösterge: İkon olarak da adlandırılan bu gösterge çeşitleri, nesnesiyle arasında direk bir ilişkisi olan göstergeleri kapsamaktadır. Görüntüsel gösterge belirttiği nesneyi (görünüm, ses, koku, vb.) doğrudan temsil etmekte ve ona benzemektedir. Fotoğraf, heykel, resim, kara kalem çizimler bunlara örnek gösterilebilir.
- Belirtisel Gösterge: İki öge arasında doğrudan çağrışım yapan göstergeleri kapsamaktadır.¹⁵⁵ Gösterileniyle doğrudan ilişkili göstergedir¹⁵⁶, arasında bir neden-sonuç ilişkisi mevcuttur. Örneğin; duman göstergesi ateşe doğrudan çağrışım yapmaktadır. Ateş olmasaydı, duman oluşması mümkün değildir. Duman, ateşin belirtisel göstergesidir. Aynı şekilde fiziksel bir duruş, duygusal bir durumun göstergesi de olabilir.
- Simgesel Gösterge (Sembol): Bu gösterge çeşidi ile nesnesi arasında ne bir bağlantı, ne benzerlik ne de bir çağrışım vardır. Simgenin nesnenin yerini almasının nedeni yalnızca insanların bu noktada uzlaşmış olmasına dayanmaktadır. Kullanıldığı toplum ile etkileşim içerisinde, temsil ettiği nesne ile arasındaki ilişkinin bir hikayesi ve toplumun bütünüyle verilmiş bir karar olması gereklidir.¹⁵⁷ ”Söz konusu süreç yaşamın doğallığı içinde var olur ve bireyler sembolü ortak şekilde anlamlandırırır.”¹⁵⁸. Doğal dillerdeki sözcükler simgesel göstergenin bir örneği olarak gösterilebilir; uzlaşma sonucu meydana getirilmişlerdir.¹⁵⁹ Kırmızı hilal figürünün acil yardım hizmetlerini, terazi figürünün adaleti veya beyaz güvercinin barışı temsil etmesi gibi, cümleler, kelimeler işaretler vb. hayatımızın birçok alanında bu simgelere rastlamak mümkündür.

¹⁵³ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 65.

¹⁵⁴ a.g.e, 67.

¹⁵⁵ Rıfat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları, 31.

¹⁵⁶ Çağlar, B. (2012). “Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim”. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 22-34.

¹⁵⁷ a.g.e.

¹⁵⁸ a.g.e.

¹⁵⁹ Rıfat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları, 31.

Göstergebilimin öncüsü Ferdinand de Saussure göstergenin paradigmasal ve dizimsel bağlarına ilişkin kuramı geliştirerek bizlere göstergelerin nasıl işlediğine anlatmaya yöneltmiştir.¹⁶⁰ Göstergelerin kodlar içinde düzenlendiği iki yol mevcuttur; biri, bir kategorinin içerisinde yer alan dizgelerden oluşan paradigmalardan (örneğin alfabe harflerinin, karayolu işaretlerinin kare, yuvarlak üçgen şekilleri), öteki ise seçilen göstergelerin birleştiği ileti, bu dizgelerin bir araya gelmesiyle oluşan dizimdir.¹⁶¹ (Örneğin içerisinde bir alfabe harfinin bulunduğu kare karayolu işareti). Bizler kullanmış olduğumuz sözcüklerden giydiğimiz kıyafetlere kadar, yapmış olduğumuz her tercihte, paradigmalardan bir seçim yapıp bir araya getirerek bir dizim oluşturmaktayız. Diğer bir deyişle, iletişimde bulunduğumuz her an, bir paradigmadan seçim yapmamız gereklidir.¹⁶²

Göstergelerin nasıl işlediğini anlamaya eğilen Ferdinand de Saussure, anlamlandırma sürecinde okur ve onun sosyo-kültürel konumuyla ilişkilendirmesine ağırlık vermemiştir.¹⁶³ Roland Barthes tam da bu noktada göstergeler ile yorumlayanları kültürel ve kişisel deneyimiyle etkileşimi ve uzlaşmalarla etkileşim biçimini ile ilgilenmiştir. Bu süreç anlamlama sürecidir. Anlamlama; bir göstergede, gösterenle gösterilen arasındaki ilişkinin kurulmasıdır.¹⁶⁴

Barthes göstergeleri anlamlandırmayı iki düzey üzerine konumlandırmıştır: düz anlam ve yan anlam. Birinci düzey olan düz anlam; göstergenin okuyucunun zihninde uyandırmış ilk anlamı ifade etmektedir. Net bir anlamı ve net bir ifadesi vardır. Anlamlandırmanın ikinci düzey olan yan anlam ise; göstergenin okuyucunun duyguları, yaşadıkları, kültürel değerleri ile etkileşime girerek meydana gelen anlamlandırmadır. Toplumdan topluma, kültürden kültüre ve yaştan yaşa da değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin el öpmek kültürel bir gösterge olabildiği gibi, statü ve güç kabulünü temsil edebilmektedir. Öznel yapısı vardır, ideolojik düşünceleri kapsar.¹⁶⁵ Her gösterge bir yan anlam taşımaktadır. Bu zaman zarfında önemli olan belirli kültür içerisinde yer alan insanların, göstergeyi nasıl ve ne şekilde yorumladığıdır, çünkü kültüre özgüdür ve o kültür içerisinde anlam kazanmaktadır.¹⁶⁶ John

¹⁶⁰ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 115.

¹⁶¹ a.g.e, 82.

¹⁶² a.g.e, 83.

¹⁶³ a.g.e, 115.

¹⁶⁴ Çağlar, B. (2012). "Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 22-34.

¹⁶⁵ Yengin, D. A. (2012). "Mekanikleşen Birey: Arçelik Örneğinin R.Barthes'a Göre Çözümlemesi". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC)*. 2(1), 13-21.

¹⁶⁶ Çakı, C. (2018). "Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açısından İncelenmesi". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)*, 29, 73-94.

Fiske iki anlam düzeyini fotoğraf üzerinden örnekleyerek şöyle aktarır : “Düz anlam neyin fotoğraflandığıdır; yan anlam ise nasıl fotoğraflandığı”¹⁶⁷

Roland Barthes göstergeleri anlamlandırma sürecinde mit, simgeler, eğretileme (metafor) ve Düzdeğişmece (metonim) kavramlarını da ele alır.

Mit bir gerçekliğin, kültürün, ya da doğanın bazı görünümünün kavranmasının ve ifade edilmesini sağlayan öyküdür.¹⁶⁸ ”İlkel mitler ölüm, yaşam, insan ve tanrılar, iyi kötü, karşıtlığı üzerineyken, modern günümüz mitleri daha çok aile, bilim, medya, toplumsal cinsiyet, erillik ve dişilik üzerinedir.”¹⁶⁹ Örneğin; erkeklerin kadınlara nazaran daha tadilat işlerinden daha iyi anlanması veya daha iyi şoför olması toplum tarafından erkeklere atfedilmiş bir mittir. Var olan bu mit sonucunda, toplum içerisinde meydana gelen herhangi bir şoför gereksinimde, veya yapılacak herhangi bir tadilat işinde, o pozisyona erkekler daha uygun görülmektedir. Bunun tam tersi de örnek gösterilebilir; kadınların daha iyi ev işleri yaptığı, daha iyi yemek yaptığı toplumun kadınlara atfetmiş olduğu bir mitti. Var olan bu mit sonucunda kadın toplum içerisinde “ev ortamına” daha uygun görülmekteydi. Değişen şartlar ve toplum içerisinde meydana gelen değişiklikler ile birlikte (kadın haklarının önem kazanması, kadının iş yaşamında daha aktif bir rol üstlenmesi), mit evrilmiş ve günümüzde “ekonomik bağımsızlığı olan, çalışan, güçlü kadın” miti kullanılmaya başlanmıştır.

Bir toplum içerisinde mit anlamının oturması için belirli bir süreç gerektiği gözlemlenmiştir.¹⁷⁰ Anlamlandırması toplum içerisinde yavaş yavaş kabul edilir ve ortak fikir oluşturur.¹⁷¹ Fiske’ye göre;¹⁷² mit bu anlamları doğanın bir parçası gibi sunarak, tarihsel kökenlerini gizler ve böylece bu anlamları evcilleştirir; meydana getirilen mitler belirli kesimin çıkarlarına hizmet etmektedir ve öyle oluşturulmuştur ki, doğanın bazı görünümüyle ilişkilendirilerek çok başarılı şekilde doğallaştırılmışlardır. (Örneğin;

¹⁶⁷ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 117.

¹⁶⁸ Coşmuş, S. (2008). *Feminist Söylem Açısından Televizyon Reklamlarında Sunulan Kadın İmgesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

¹⁶⁹ Parsa, A.F. ve Olgundeniz, S. S. (2014, Ocak). *İletişimde Göstergebilim ve Anlamlandırma Sürecini Örneklerle Değerlendirme*.

https://www.academia.edu/11504584/%C4%B0LET%C4%B0C5%9E%C4%B0MDE_G%C3%96STERGEB%C4%B0L%C4%B0M_VE_ANLAMLANDIRMA_S%C3%9CREC%C4%B0 adresinden 3 Ocak 2020’de alınmıştır.

¹⁷⁰ Çakı, C. (2018). “Birinci Dünya Savaşı’ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açısından İncelenmesi”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)*, 29, 73-94.

¹⁷¹ Sepetçi, T. (2016). “Levi Strauss ve Roland Barthes’in Yaklaşımıyla “God Of War III” Oyununun Mitsel Çözümlemesi”. *TRT Akademi*, 1(2), 488-507.

¹⁷² Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 120.

erkeğin fiziksel olarak daha yapılı ve daha kaslı olması nedeniyle onların toplumsal hayatta iktidarlığını doğallaştırmak gibi). Barthes toplum içerisinde yer alan çağdaş mitlerin kapitalist sistemi değerlerini meşrulaştırıp, yeme, içme, giyinme, tatile gitme, reklam gibi göstergeleri anlamlandırma sürecini yönlendirdiğini,¹⁷³ onları doğallaştırdığını, aynı zamanda yukarıdaki mit örneğinde görmüş olduğumuz gibi, değişen gereksinimler sonucu evrilmeye ve değişmeye müsait dinamik bir kavram olduğunu ileri sürer.¹⁷⁴ Nitekim burjuva ideolojisini ve günlük hayatta kullanılan ve karşılaşılan nesnelere birer mit olarak ele aldığı “Çağdaş Söylenler” kitabında “yalancı kesinlikler” olarak bahseder mitlerden.¹⁷⁵ Barthes’a göre mitte amaç doğrudan dile getirilen değil, altta yatan yapıda yer alır; yani mesaj gizli biçimde iletilir.¹⁷⁶ Mitler yan anlamlar ile doludur¹⁷⁷ ve bu yan anlam ideolojiktir. Tam da bu nedendir ki günümüzde duygularımız, hayallerimiz, yaşadıklarımız, arzularımız hep mitler tarafından yön verilmiştir.

Mit ve yananlam göstergeleri anlamlandırmanın ikinci düzeyince işleyişin temel yoludur ve ikinci düzey gösterge ve kullanıcı/kültür arasındaki birbirine etkileme sürecinin en aktif olduğu düzeydir.¹⁷⁸

Anlamlandırmanın üçüncü düzeyi olan simgesel düzey, bir nesnenin toplum içerisinde belirli bir uzlaşım sonucu başka bir anlam kazandırıldığında simge halini almaktadır. Simgeler toplumsal uzlaşım sonucu ortaya çıkmış olduğundan dolayı toplumdan topluma değişkenlik de gösterebilmektedir. Örneğin altın maddesi bir toplum içerisinde zenginlik aracı olarak kabul edildiği takdirde, gücün de simgesi de olur. Aynı şekilde başka bir toplumda değer aracı olarak görülen deniz kabukları olduğu takdirde, bu defa gücün simgesi deniz kabukları olabilmektedir.

Eğretileme, yani metafor; bilinmeyenlerin “anlamını”, bilinenlerin “araçları” aracılığıyla ortaya konmasıdır.¹⁷⁹ İki nesne arasında normal zamanda bir bağ yoktur ama zihin ve düşgücü ile birlikte bir metafor yaratılır.¹⁸⁰ Eğretileme sözlü ve yazılı olabildiği gibi, görsel

---

¹⁷³ Dağtaş, B. (2003). Reklamı Okumak. Ankara: Ütopya Yayınevi, 64.

¹⁷⁴ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 122.

¹⁷⁵ Bkz. Barthes, R. (2014). *Çağdaş Söylenler*. İstanbul: Metis Yayınları, 7.

¹⁷⁶ Bircan, U. (2015). “Roland Barthes ve Göstergebilim”. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)*, 26(2), 17-41.

¹⁷⁷ a.g.e

¹⁷⁸ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 123.

¹⁷⁹ a.g.e, 124.

¹⁸⁰ Ataman Yengin, D. (2012). “Mekanikleşen Birey: Arçelik Örneğinin R.Barthes’a Göre Çözümlemesi”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC)*. 2(1), 13-21.

de olabilmektedir.¹⁸¹ Gündelik deneyimleri anlamlandırmaya yönelik insanlar tarafından sıkça kullanılmaktadır: Örneğin zamandan “tasarruf etme” veya “boşa harcamak” gibi, zaman bir paraymış gibi düşünerek, para zamanın bir eğretilmesi olarak kullanılabilir¹⁸² veya pamuk ile bilgisayar arasında bir eğretilme bilgisayara yapılacak hafiflik vurgusu gerçekleştirilebilir.

Düzdeğişmece, yani metonim; bir kişi, bir durum veya bir malın temsil edilmesi için, o şeye ait bir özelliğin sunulmasıdır.¹⁸³ Diğer bir ifadeyle; “bir parçanın bütünü temsil etmesini sağlamaktır”¹⁸⁴ Bir milleti temsil etmesi amaçlı, o millete ait olan bayrağın gösterilmesi¹⁸⁵ buna örnek olarak gösterilebilir veya “şaha kalkmış bir atın üzerinde bir general heykeli; generalin atı ve silahları kontrol eden kuvvetlerin metonimi ve aynı zamanda düzen ve cesaretin metaforu diyebiliriz.”¹⁸⁶ Fiske’ye göre düzdeğişmece seçimi çok önemlidir; zira düzdeğişmece insan zihninde olayla ilgili inşa edilen görüntünün geri kalanını belirlemektedir.¹⁸⁷

4.4. İktidar Alanı Olarak Para Üzerindeki Sembollerin Göstergebilimsel Çözümlemesine İlişkin Bulgular

Dünyanın tarihi, para ve paranın vermiş olduğu güçle çoğu zaman bağlantı göstermektedir. Para, var oluşunun neredeyse başından beri kişisel ve kolektif hayatın can damarlarını oluşturabilecek düzeyde önem taşımaktadır. Para gücün simgesi haline gelmiş ve asırlar boyu nice iktidarların, fethetme ve güce hakim olma açlıklarını giderme yolunda savaştıkları bir değer haline gelmiştir. Paranın evrimini ve taşıdığı anlamları incelemek, toplumların yaşadığı süreçleri, değerlerini, inançlarını vb. daha derin ve daha iyi anlamamıza olanak vermektedir. Finansal akışların doğuşu ve gelişiminin ham madde ile bir araya gelmesi, tüm bu tarihi gelişmelerin temelini atmakta, bu gelişmeler para ile iktidar hakkında bağlantı kurmayı mümkün kılmaktadır. Kullanmış olduğumuz para yok yerden var olmamakta,

---

¹⁸¹ Parsa, A.F. ve Olgundeniz, S. (2014, Ocak). İletişimde Göstergebilim ve Anlamlandırma Sürecini Örneklerle Değerlendirme.

https://www.academia.edu/11504584/%C4%B0LET%C4%B0C5%9E%C4%B0MDE_G%C3%96STERGEB%C4%B0L%C4%B0M_VE_ANLAMLANDIRMA_S%C3%96CREC%C4%B0 adresinden 3 Ocak 2020’de alınmıştır.

¹⁸² Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 124.

¹⁸³ Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 168.

¹⁸⁴ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 124.

¹⁸⁵ Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 168.

¹⁸⁶ Parsa, A.F. ve Parsa, S. (2004). *Göstergebilim Çözümlemeleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 65.

¹⁸⁷ Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 128.

günümüzde her ne kadar kurumlar tarafından insanlara iletilmekte olsalar da tarih boyunca iktidarlar tarafından yönetilmiştir. Bu noktada paranın, hem işlevi hem de taşıdığı anlam bakımından, gücü elinde bulunduranların çıkarlarını koruduğu da söylenebilir. Paraya hakim olan iktidar, aynı zamanda gücü de elinde bulundurmakta, mal ve hizmetleri yönetebilmekte, askeri gücünü geliştirebilmekte ve ülkesini kalkındırabilmektedir. Dolayısıyla parasal tarih ve güç ayrılmaz bir ikili olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk sikkenin darp edilmesi ve damgalanması onu devletin güvencesi altına taşımıştır. Ancak güvence amaçlı paranın üzerine yerleştirilen semboller, zamanla paranın işlevinden çok daha öteye taşınarak paraya farklı anlamlar kazandırılmıştır. Dolayısıyla sikkeler ve paralar üzerinde bulunan semboller, geçmiş ve bugün üzerinden toplumları anlamakta bizlere ışık tutmaktadır. Öyle ki:¹⁸⁸

Üzerindeki figürlerden, madenin cinsinden ve saflığından, sikkenin ağırlığından, üzerindeki yazıların içeriğinden, üslubundan ve stilinden devleti yöneten sultanından sikkeyi darp eden ustasına, basıldığı coğrafyadan onu kullanan tebaaya, basıldığı devletin idari durumundan komşularına, dağıtıldığı sosyokültürel ortamdan bu toplumun sanat anlayışına ve tarihi geçmişine dair birçok izler bulabilirsiniz.¹⁸⁹

Anlaşıldığı üzere para tarihin önemli bir tanığıdır, onu basan kent veya devletin bağımsız oluşunun işaretidir ve bizlere ait olduğu devletin ekonomisi, politikası, yaşayışı üzerinde çokça bilgiler verir.¹⁹⁰ Üzerinde yer alan her tasvirin karakterin o döneme ait bir kimliği vardır,¹⁹¹ temsil ettiği ülkenin egemenlik göstergesinin, şekil ve işaretlerini bayrak ve ülke tarihindeki önemli kişileri en iyi şekilde yansıtılmaya çalışırken, taşımış olduğu bu kültür ve siyasi değer aynı zamanda özgün olması için büyük çaba gösterilmektedir.¹⁹²

Eski çağlarda basılan sikkeler incelendiğinde her devletin, kendine özgü simge, tanrı/tanrıça betimlemesi, mitolojik kahramanlar gibi tasvirler para üzerine yer vermiş olduğunun, bir yüzünde şehrin tanrı veya tanrıçası yer alırken, öteki yüzüne kentin sembolü olan bitki veya hayvan betimi yer aldığı görmek mümkündür.¹⁹³ Ancak bu durumun bazen değişkenlik gösterebileceğini çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde göreceğiz.

---

¹⁸⁸ Mıynat, A. (2012). “Sikkeler Ne Anlatır? Ortaçağ Anadolu Sikkelerinde Simgeler ve Çokkültürlülük”. *Tarih Okulu Dergisi*, 12, 301-304.

¹⁸⁹ a.g.e

¹⁹⁰ Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/> adresinden 12 Mart 2019’da alınmıştır.

¹⁹¹ Erdal, G. (2012). “Tasarım Unsuru Olarak Banknot”. *EJOVOC Electronic Journal of Vocational Colleges*, 2(1), 145-153.

¹⁹² Keş, Y. ve Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı “Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet’in İlk Emisyonları”. *İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.

¹⁹³ Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/> adresinden 12 Mart 2019’da alınmıştır.

Unutulmamalıdır ki devletler geçici, paralar ise kalıcı olmuştur, “Günümüzde sadece alışveriş unsuru olarak görülen para; tarihimizi, kültürel ve sanatsal değerimizi bize en iyi şekilde yansıtan zamanın yok edemediği en kıymetli belgelerdir”.¹⁹⁴ Günümüze ulaşamayan antik çağın 7 harikasında biri olan Artemis Tapınağı ve İskenderiye Fenerinin eşsiz mimarisine sikkeler aracılığıyla tanık olmamız¹⁹⁵ bunun en büyük örneğidir.

Çalışmamızda geçmişten günümüze tedavülde olan çeşitli ülkelerin madeni ve kağıt paraları yer yer tarihsel karşılaştırma yapılarak, sembol çeşitlerine göre ayrılarak göstergebilimsel çözümlemesi yapılacaktır.

Çalışmamız kapsamında incelenecek olan bu paralar, Fransız dilbilimci Roland Barthes’ın düzenlam, yananlam, simgesel, mit, eğretileme ve düzdeğişmece kavramları ışığında analiz edilecektir.

4.4.1. Kültürel ve Toplumsal Özelliklere Göre Semboller

4.4.1.1. Armalar

Sikkelerde basan hükümeti belli etmek adına tekrarlanan resimler ve armalar basılmıştır; bu armalara sadece sikkeler üzerinde değil, o şehre ait yazıtlarda, çömlerlerde hatta kölelerinde bile rastlamak mümkündür.¹⁹⁶ Bir armanın seçilmesi o kentte bulunan bitki veya hayvan aleminden olabildiği gibi, ibadet edilen tanrıların sembolü de olabilmektedir; seçilen bu semboller şehire adını da taşımasına kadar etki etmiştir, bunun örneklerini Side, Aigai ve Selinon kentlerinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁷

4.4.1.2. Ekonomik güç unsuru göstergeleri

Kendi kültürel, coğrafi ve tarımsal zenginliklerinin sikkeler üzerinde ön plana çıkarılması eski çağlardan bu yana iktidarların tercih ettiği bir yol olmuştur. Balıkçılığın ön planda olduğu bir devlette deniz hayvanları tasvirlerine yer vermeye özen gösterdiği gibi, hayvancılığın ön planda olduğu devlet büyük baş hayvanlara yer verebilmektedir. Günümüz paralarında devletlerin ekonomik güç unsurlarına sıkça yer vermiş olduklarını rastlamaya devam etmek mümkündür.

¹⁹⁴ Keş, Y. ve Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı “Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet’in İlk Emisyonları”. *İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.

¹⁹⁵ Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/> adresinden 12 Mart 2019’da alınmıştır.

¹⁹⁶ Yükçü, S. ve Atağan, G. (2011). “Ortadoğu’da Zaman Tünelinde Ticaret”. *MUFTAV - Oktay Güvemli Muhasebe ve Finans Tarihi Vakfı Dergisi*, 1(1), 88-109.

¹⁹⁷ a.g.e

4.4.1.2.1. Aigai sikkesi

Bugün Manisa ili yakınlarında bulunan Aigai antik kenti, Yunanistan'dan göç etmiş Aiol kavmi tarafından dağlar arasında kurulmuştur.¹⁹⁸ Kentin adı eski Yunancada keçi anlamını taşıyan “aiya” sözcüğünden türetilmiştir¹⁹⁹ ve “Keçi Ülkesi” anlamına gelmektedir²⁰⁰. Aigai kentinin kayalıklı coğrafyasında bulunan verimsiz otlak en çok keçi yetiştiriciliğine olanak sağladığından halk yaşamını çoğunlukla yetiştiricilik yaparak sürdürmüştür.²⁰¹ Aiol halkı böylelikle kent adına taşımakla kalmamış, keçiyi bir armaya çevirmiş, basmış oldukları sikkelerin üzerinde bile bulundurmışlardır.

Resim 4.1. M.Ö. 300-200 yılları arasında basılan Aigai sikkesi.²⁰²

ÖNYÜZ	Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
	Görüntüsel	Hayvan	Keçi	Geviş getiren memelilerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen hayvan	Hayvancılık, Keçi yetiştiriciliği, keçi popülasyonu yüksekliği

Çizelge 4.1. M.Ö. 300-200 yılları arasında basılan Aigai sikkesi önyüzü.

¹⁹⁸ Erdoğan, M. (2015, 10 Aralık). Dağlar Arasında Bir Metropolis. <https://www.platinonline.com/sanat/daglar-arasinda-bir-metropolis-647744> adresinden 14 Mart 2019'da alınmıştır.

¹⁹⁹ Aigai. (t.y.). Aigai Adının Anlamı ve Kentin Ekonomisi. <http://www.aigai.info/tarihce.html> adresinden 14 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁰⁰ Erdoğan, M. (2015, 10 Aralık). Dağlar Arasında Bir Metropolis. <https://www.platinonline.com/sanat/daglar-arasinda-bir-metropolis-647744> adresinden 14 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁰¹ Aigai. (t.y.). Aigai Adının Anlamı ve Kentin Ekonomisi. <http://www.aigai.info/tarihce.html> adresinden 14 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁰² Görsel: <https://inandedektor.com/u/21486-aigai-antik-paralari.html> adresinden 14 Mart 2019'da alınmıştır.

MÖ. 300 yıllarında basılan bu sikke Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde; sağ profilden bir keçi tasviri yer almaktadır. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde, parayı basan iktidarın ülkesinin zenginliği olan keçiyle ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Para üzerinde yer alan tasvir keçi tasviri aynı zamanda devlet arması olması nedeniyle simgesel anlam da taşımaktadır. Aigai kentinin simgesel göstergesi ve metonimidir. Aigai kenti için ekonomik anlamda “güç” metaforu içerisinde sunulmaktadır. Keçi yetiştiriciliğinin ekonomik güçlerinin önemli bir ayağı olduğu vurgulanarak, bu hususta en güçlü elin kendilerinde olduğu miti inşa edilmeye çalışılmıştır. Üzerinde yer alan sunum kodlarında Aigai devletinin savaşçı değil, hayvancılıkla ilgilenen bir toplum olduğu anlaşılmaktadır.

4.4.1.2.2. Side sikkesi

Geçmiş milattan önce 7. yüzyıla kadar dayanan Side Kenti, güçlü bir liman kenti olması sebebiyle tarih boyunca önemli kentler arasında yer almıştır. Eskiçağ toplumları, tanrıların bereket ve bolluk dağıtıcı yeteneklerinin meyveler ile sembolleştiğine inanmaktadır ve bu sebeple meyveler üzerine çeşitli temalar üretmişlerdir.²⁰³ Erken dönem başlarında ise, nar meyvesi Side kentinin arması olmuştur. Nitekim, Side sözcüğünün kendisi de antik Yunancada “nar” anlamına gelmektedir ve kentin adını almıştır. Bugün hala nar ağaçlarının Side beldesinde çoğunlukla rastlamak mümkündür.

Resim 4.2. Side sikkesi²⁰⁴

²⁰³ Duymuş Floriott, H. (2015). “Eski Yakındoğu’da ‘Nar’ Sembolizmine Dair: Bir Derleme Çalışması”. *Journal of History School, Tarih Okulu Dergisi*, 8 (12), 19-38.

²⁰⁴ Görsel: <http://www.antikcagyolculari.com/antalya/side-antik-kenti/> adresinden 15 Mart 2019’da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Meyve	Nar	Yuvarlak, iri, kırmızımsı ve sert kabuklu, içinde diş diş ve etlice, çok sulu, tatlı, ekşi ya da buruk tatta ve çok sayıda taneleri olan meyve	Bolluk, bereket, verimlilik, Tanrıça Athena

Çizelge 4.2. Side sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Athena	Yunan mitolojisinde zeka, sanat, strateji, ilham ve barış tanrıçası	Koruma, güç
Görüntüsel	Bitki	Zeytin dalı	Zeytingiller familyasından meyvesi yenen Akdeniz iklimine özgür ağaç türünün, gövdesinden ayrılan kollardan biri	Refah, bolluk, kutsallık
Belirtisel	Giysi	Miğfer	Başı dış darbelerden koruyan, demirden, çelikten ya da benzeri bir maddeden yapılmış başlık	Savaşçı

Çizelge 4.3. Side sikkesi arka yüzü.

Side sikkесinin önyüzü düz anlam boyutta değerlendirildiğinde bir nar tasvirine yer vermiş olduğu görülmektedir. Yer verilen bu tasvir yan anlam boyutta değerlendirildiğinde ise bolluk, bereket, verimlilik ve üretkenlik kavramlarını ortaya çıkardığını gözlemlemek mümkündür. Dolayısıyla bu tasvire yer verilmesiyle, bu toprakların söz konusu kavramlar ile kutsandığı miti yaratılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Side kentinin tarıma dayalı bir toplum olduğu ön plana çıkmaktadır. Side sikkесinin üzerinde yer verilen nar, Side kenti simgesel göstergesi olmakla birlikte, aynı zamanda arka yüzünde yer verilen mitolojik tanrıça Athena'nın atribüsü olması nedeniyle onun simgesi ve metonimidir; zira nar eski toplumlarda dişilik ile özdeşleştirilmiş ve tanrıçaların meyvesi olarak görülmüştür.²⁰⁵ Athena, Side kentinin baş tanrıçası ve koruyucusu olarak anılmıştır. Ancak burada, Side

²⁰⁵ Duymuş Floriott, H. (2015). "Eski Yakındoğu'da 'Nar' Sembolizmine Dair: Bir Derleme Çalışması". *Journal of History School, Tarih Okulu Dergisi*, 8 (12), 19-38.

Athena'sı köken olarak Yunan Athena'sından ayrılmıştır; yunan Athena'sında savaş sembolleri betimlenmiş olmasına karşın, Side Athena'sını en belirgin sembolü nar olmuştur.²⁰⁶ Öyle ki, “nar, Anadolu ve Mezopotamya’da bereketi simgelediği için ana tanrıça kültü ile birleştirilmiş ve bu yüzden de bizlere Side Athena'sının özünde eski bir toprak ana kültü yattığını düşündürebilmektedir.”²⁰⁷ Öte yandan Athena'nın başında miğfer bulunması, savaş kişiliğinin belirtisel göstergesi olarak, kenti tanrıça tarafından korunduğu mesajı iletilmektedir. Hemen üzerinde bulunan zeytin dalı, bolluk ve refah simgesi olarak yer almış, kent üzerinde kurulan miti pekiştirmektedir.

4.4.1.2.3. Azerbaycan Cumhuriyeti manatı

Ülke ekonomisinin güçlü unsurlarını para üzerine yer verilmesi eskiçağlardan bu yana süregelen bir güç göstergesi yöntemi olmuştur. Ülkelerin ve kentlerin kimlikleri yansıttığı gibi, önemli gelir kaynakları ve güçlü yanlarının izlerine rastlamak mümkündür.

Resim 4.3. 2001 yılında tedavülde olan 1000 manat banknotu arka yüzü²⁰⁸

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Saha	Petrol sahası	Yeraltında petrol bulunan ve petrol kuyuları aracılığı ile petrolün çıkarıldığı bölge	Zenginlik, ekonomik güç, kaynak zenginliği

Çizelge 4.4. 2001 yılında tedavülde olan 1000 manat banknotu arka yüzü.

²⁰⁶ Alanyalı, H.S. (2016, 17 Temmuz). Side-Nar. <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2016/07/side-nar.html> adresinden 15 Mart 2019’da alınmıştır.

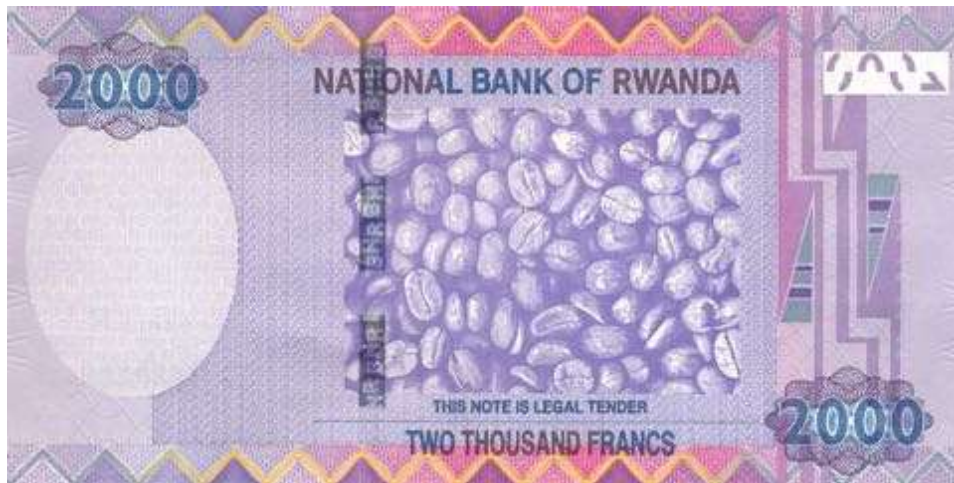
²⁰⁷ a.g.e

²⁰⁸ Görsel: http://miralot.com/en/azerbaydzhan_-_1000_manat_2001_-_unc/ adresinden 6 Nisan 2019’da alınmıştır.

Resim 4.3'te görmüş olduğumuz 1000 manat banknotunun arka yüzünde Barthes'ın düz anlam boyutunda çeşitli iş makinaları bulunan, petrol çıkarma işlemi gerçekleştirilen bir petrol iş sahası görülmektedir. Aynı görsel yan anlam boyutuyla değerlendirildiğinde değerli bir rezerv gücünün yani ekonomik gücün vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Azerbaycan ülkesinin önemli petrol ve gaz rezervleri bulunmaktadır ve sahip oldukları bu ham petrol yatakları ülkenin gelir kaynağının önemli bir oranına denk gelmektedir. Öyle ki, 1988'de Sovyetler birliğinin dağılması sonrası Azerbaycan'ın karada ve Hazar denizinde olan petrol platformlarının faaliyeti artık bir bu işi üstlenecek bir kurumun veya şirketin olmamasından dolayı durdurmuş ve 1994 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in önderliğinde 'Asrın Sözleşmesi' imzalanarak yeniden faaliyete başlanmıştır.²⁰⁹ 1999 yılında uluslararası ilk petrol satışının gerçekleşmesiyle petrol sektörü Azerbaycan ekonomisinin ana damarlarını oluşturmaya başlamıştır. Sahip oldukları bu imkan Azerbaycan'ı dünya üzerinde sayılı ülkelerden yapmaktadır. Azerbaycan hükümeti gerçekleştirmiş olduğu anlaşmanın hemen ardından manatlarının üzerine sahip olduğu rezerv gücünü ön plana çıkararak, elinde olan bu gücü tüm dünyaya bildirmekle birlikte, ülkesinin petrol zenginliğine sahip olduğu, ve ekonomisinin güçlü olduğunun mitini inşa etmektedir. Paranın üzerinde yer alan iş makinaları "iktisadi büyüme" metaforları içerisinde sunulmuştur. Yer verilen saha, Azerbaycan toprakları petrol yataklarının metonimidir.

4.4.1.2.4. Ruanda Cumhuriyeti frangı

Resim 4.4. Günümüzde tedavülde olan 2000 Ruanda frangı banknotu arka yüzü²¹⁰

²⁰⁹ Detaylı bilgi için bkz. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (t.y.). Contract. <https://president.az/azerbaijan/contract> 6 Nisan 2019'da alınmıştır.

²¹⁰ Görsel: <https://www.banknotenews.com/files/tag-rwanda.php> adresinden 17 Mart 2019'da alınmıştır.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Gıda	Kahve çekirdekleri	Kökboyasığıllar familyasının Coffea cinsinden yer alan ağacın meyve çekirdekleri	Tarımcılık, ekonomik güç, ihracat gücü,

Çizelge 4.5. Günümüzde tedavülde olan 2000 Ruanda frangı banknotu arka yüzü.

Sahip olduğu coğrafi özellikler neticesinde ülke ekonomisi tarıma, hayvancılığa ve madencilığe dayalı olan Ruanda’da, kahve üretimleri dünyanın en iyileri olarak bilinmekle birlikte, en önemli ihracat kalemleri olarak yer almaktadır.²¹¹ Ruanda halkının büyük bir kısmı sadece kahve üretiminde çalışmaktadır, öyle ki, 1994 yılında Ruanda’da yaşanan soykırımın ardından yerle bir olan ekonomilerinin tekrar kalkındırma süreçlerinde kahvenin ve çayın etkisi yadsınamaz olmuştur.²¹²

Ruanda hükümeti basmış oldukları 2000 frank arka yüzünde dünyanın dört bir yanına ihraç ettikleri ve ekonomilerinin temelini oluşturan kahve çekirdeklerinin tasvirine yer vermiştir. Banknot düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde, birçok kahve çekirdeği tanesi bir arada toplanmış vaziyette oldu görülmektedir. Tasvir yan anlamı Ruanda’nın tarıma dayalı bir toplum olduğunun, kahve çekirdeği yetiştiriciliği alanında ne kadar güçlü oldukları ön plana çıkmaktadır. Bu noktada Ruanda NAEB²¹³ müdürü M. Kayonga tarafından yapılan; gelecek 6 yıl içerisinde üretimi ve kalitesini arttırarak dünya pazarında daha büyük edinme hedeflerinin olduğu açıklaması²¹⁴ bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ruanda parasının üzerinde yer verilen kahve çekirdeklerinin görüntüsel göstergeleri, Ruanda’nın kahve çekirdeği üretiminde öncü olduğu, bu üretimin devletin en büyük güçlerinden biri olduğunun mitinin inşa edilmesini sağlamaktadır. Kahve çekirdekleri “verimli toprak” metaforu içerisinde sunulmaktadır.

²¹¹ Altuğ, B. (2017, 15 Mayıs). Soykırımdan Yükselişe Ruanda. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/soykirimdan-yukselise-ruanda/818485> adresinden 17 Mart 2019’da alınmıştır.

²¹² a.g.e

²¹³ National Agricultural Export Development Board

²¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. Olodo, E. (2019, Şubat). Le Rwanda Veut Tirer 130 million dollar de l’Exportation de Café d’ici 2025. <https://www.agencecofin.com/cafe/2102-64195-le-rwanda-veut-tirer-130-millions-de-l-exportation-de-cafe-d-ici-2025> adresinden 17 Mart 2019’da alınmıştır.

4.4.1.3. Kültürel Öğeler Göstergeleri

4.4.1.3.1. Hindistan Cumhuriyeti rupisi

Günümüzde Hindistan Cumhuriyeti'nde tedavülde bulunan ve günlük hayatta kullanılan 50 Paise, 1 ve 2 rupi üzerinde yer alan simgeler çok önemli bir kültürel göstergeye dayanmaktadır.

Resim 4.5. Günümüzde tedavülde olan Hindistan rupileri önyüzü.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	El hareketi	Baş parmağın kalkmış olması	Bharatanatyam dansı Shikhara hareketi	Kültürel değer, kutsallık, ilahi güç
Simge	El hareketi	İşaret ve orta parmağın kalkmış olması	Bharatanatyam dansı Prana hareketi	Kültürel değer, kutsallık, disiplin, enerji

Çizelge 4.6. Günümüzde tedavülde olan Hindistan rupileri önyüzü.

Hindistan Cumhuriyeti'nde kullanılmakta olan 1 ve 2 Rupî düz anlam boyutunda belirli işaretler yapan bir el tasviri yer aldığı görülmektedir. Madeni paralar üzerinde yer alan bu tasvirler yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde kutsal ve kültürel değerlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Rupilerin ön yüzünde bulunan el, Hindistan'a çok eski çağlardan miras kalan, tapınak dansı olması nedeniyle Hint kültüründe büyük önem taşıyan, Hindu figürler içeren

“Bharatanatyam” dansının mudralarını²¹⁵ temsil etmektedir.²¹⁶ Her parmak bir anlamı sembolize etmektedir ve her el hareketi bir simgedir. 1 rupi üzerinde yer verilmiş olan baş parmağın kalkmış olduğu el tasviri, ilahi gücün simgesidir. 2 rupi üzerinde yer verilmiş olan, işaret ve orta parmağın kalkmış olduğu el tasviri, enerjinin gün yüzüne çıkarılmasını simgelemektedir. Paranın üzerinde yer alan elin bileklerinde görülen bilezikler bizlere dansı uygulayanın bir kadın olduğunu ifade eden bir metonimdir.

Paranın sahip olduğu sayısal değer karşılığında denk gelen ve halk arasında uzlaşma sonucu oluşturulan simgesel bir anlama sahip olan el işaretleri, görme engelli insanlara dokunsal bir faktör sağlamak için yerleştirilmiş²¹⁷ olduğu gözlemlenmektedir. Kanımızca, Hindistan nüfusunun üçte birinden fazlasının okuma-yazma bilmemesi,²¹⁸ de yerleştirilen gösterge açısından etkili unsurlardan bir başkası olabilmektedir.

Günlük hayatta kullanılan madeni paralarının üzerine bu kültürel dans figürlerinin yer verilerek, Hindistan Cumhuriyetinin kültürel geçmişi sahip değerlerine sahip çıktığının miti inşa edilmeye çalışılmıştır. Bharatanatyam dansının Hindistan Cumhuriyeti için “geçmişine bağlılık” ve “ortak değer” metaforu içerisinde sunulmaktadır.

4.4.1.4. Astrolojik İmgeler

4.4.1.4.1. Artuklu sikkesi

Tarihin önemli kayıtları olan paralar bizlere dönemin yönelimi ve ilgi alanı üzerinde de pek çok bilgi vermektedir. Nitekim, ortaçağ döneminde astrolojik konulara olan ilginin artmasıyla, yaşamın her alanına taşınan astroloji, sanatın her tür dalında yer etmeye başlamıştır, öyle ki izlerine sikkeler üzerinde de rastlamak mümkün olmuştur; bu dönem darp edilen sikkelerin üzerinde astrolojik sembollere, burç ve gezegenlerin mistik tasarımlarına yer verilmiştir.

İslam öncesi Türklerde, geceleri kaybolmamak ve yön tayinini yapabilmek adına yıldızlardan faydalanılmış, bu ihtiyaç neticesinde yıldız kültü ve burç inancı hakim olmuş

²¹⁵ Sanskrit dilinde mühür, işaret anlamına gelen, Hinduizm ve Budizm kökenli, kutsal kabul edilen parmak jestleri.

²¹⁶ Current coins in circulation among the Republic of India (2013, 15 Nisan). <http://www.coinbrag.com/e107/news.php?item.162.7> adresinden 18 Mart 2019’da alınmıştır.

²¹⁷ Jay, C. (2015, 10 Ağustos). Why Does The Indian 2 Rupees Coin Contain Two Fingers of Lady ? <https://www.quora.com/Why-does-the-Indian-2-Rupees-coin-contain-two-fingers-of-a-lady> adresinden 18 Mart 2019’da alınmıştır.

²¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. ”Hindistan’da eğitim reformu yolda.” (2009, 30 Temmuz). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/07/090730_india

ve bunlara büyük sevgi duyulmuştur.²¹⁹ Nitekim, İslam dünyasında da yıldız fallarına önem verilmiş, ve özellikle ortaçağ İslam sanatında burç sembollerine sıkça yer verilmiştir.²²⁰

Türkmen beyliği olan Artuklu sikkelerinde burçların ve gezegenlerin bulunduğu birçok sikke basılmıştır. Artuklu'lar, astrolojik betimlemeleri sikkeler üzerinde, mimaride ve metal işlerinde en sık kullanan toplum olmuştur.²²¹ Bunun nedeni Artuklu'ların hâkim olduğu topraklarda Urfa, Musur, Harran gibi önemli astronomi merkezlerinin bulunması olabileceği düşünülmektedir.²²²

Söz konusu astrolojik betim yer alan sikkenin bir örneği 12. yüzyılda Artuklu beyliği hükümdarı Necmeddin Alpi döneminde basılan sikkedir. Bu sikke üzerinde yer alan çift başlı tasarımın, İkizler burcunu sembolize ettiği anlaşılmıştır.²²³

Resim 4.6. Necmeddin Alpi Hükümdarlığı döneminde basılan sikke önyüzü.²²⁴

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	İki İnsan	Birbirinin aynısı iki büst	İkizler burcu	Astroloji ilmi, kutsallık, uğur, bilgelik

Çizelge 4.7. Necmeddin Alpi Hükümdarlığı döneminde basılan sikke önyüzü.

²¹⁹ Uykur, R. (2017). *Madenden Yanstıyan Tarih Artuklu Sikkeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 253.

²²⁰ a.g.e, 276.

²²¹ Sivrioğlu, U. T. (2014). "Ortaçağ İslam Sikkelerinde Hellen, Roma-Bizans Etkisi". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1(2), 1-21.

²²² a.g.e.

²²³ Parlar, G. (2015). "Orta Çağ Figürlü Sikkelerin Taşıdığı Anlamlara Bir Bakış". *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 13, 9-25.

²²⁴ a.g.e

Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde Necmeddin Alpi hükümdarlığı döneminde basılan bu sikkenin önyüzünde profilden iki erkek büstü yer almaktadır. Burada tasvir edilen iki erkek büstü; astrolojide bulunan ikizler burcunun simgesel göstergesi ve astrolojinin, bilhassa evinin Merkür gezegeni sayılması sebebiyle Merkür'ün de metonimidir. Aynı tasvir yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde bilgeliğe, iyi şansa, astroloji ilmine, bilhassa ikizler burcuna verilen önem vurgulanmaktadır. Nitekim, yapılan çeşitli araştırmalarda anlaşılmıştır ki antik Türk topluluklarında ve Moğollar'da bazı yıldız kümeleri, gezegenler önemli sayılmış, hatta bunlara tapılmıştır.²²⁵

İkizler burcu Yunan mitolojisinde Zeus tarafından alınan iki kardeşin yıldız arasında yerleştirilmesi miti üzerinde doğmuştur. Sikkenin arka yüzünde Merkür gezegeninin sembolünün bulunması, Artuklu'ların Merkür gezegeni ve İkizler burcuna vermiş olduğu önemi göstermekle beraber bağlantıyı kurmayı da sağlamaktadır.

Eski çağlarda Merkür gezegeninin doğu toplumları tarafından daha iyi gözlemlenebilmesi nedeniyle, oradaki medeniyetler tarafından daha iyi bilinmiş, Türkler tarafından uğurlu olduğuna inanılarak ve onu "Tilek Yıldızı" olarak adlandırılmıştır.²²⁶ İslam dünyası tasvir sanatlarında Merkür gezegeni çoğunlukla elinde kitap ve kalem tutan figür olarak tanınmıştır.²²⁷

Bu noktada, İslamiyet'i kabul etmiş Türkmen beyliği olan Artuklu'ların, "bilgelik", "uğur", "iyi şans" metaforları vurgulamak üzere bu tasvire yer vermiş oldukları yorumlanabilmektedir

4.4.2. Sembol Olarak Hayvanlar

4.4.2.1. Aslan

Pek çok kültürde ve inanişta karşımıza çıkan aslan figürü insanoğlu için önemli anlamlar taşımış olduğunun göstergesidir. Mısır inancında koruyucu güçlere inançtan dolayı kükreyen aslan motifleri kapılara yerleştirilmiş, Antik Yunan mitolojisinde tanrılar ve krallar için savaştıklarına inanılmış, Budist mitolojisinde kimi zaman tanrı kimi zaman hükümdarı ve onun oturduğu tahtı simgelemiştir

---

²²⁵ Uykur, R. (2017). *Madenden Yansıyan Tarih Artuklu Sikkeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 253.

²²⁶ a.g.e, 259.

²²⁷ a.g.e. 259.

Resim 4.7. Elektrum sikke²²⁸

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Aslan	Kedigillerden, koyu sarı renkli, kuyruğu püsküllü, yırtıcı ve güçlü bir memeli hayvan	Güç, otorite, cesaret, kuvvet, hükümdarlık
Belirtisel	Yüz ifadesi	Ağzın açık olması	Kükreme	Güç gösterisi, söz sahipliliği, korku salma, öfke, uyarı, rekabet

Çizelge 4.8. Elektrum sikke.

Para üzerine yerleştirilen aslan figürü, ilk olarak karşımıza ilk damgalanan para olan, elektrum sikke üzerinde çıkmıştır. Lidya kralı Alyattes'in damgalamayı tercih ettiği bu figür, Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde gökyüzüne karşı başı çevrilmiş, ağzı açık bir aslan yer almaktadır. Yer verilen figür aracılığıyla verilmek istenen yan anlamdaki mesaj, kendisinin tıpkı bir aslan gibi, ormanların, yani toprakların kralı olduğu, gücün onun elinde bulunduğu, ve söz sahibinin kendisi olduğudur. Aslan figürü bir aslanın görüntüsel göstergesi olmakla beraber, kraliyet arması haline gelmiş olması nedeniyle, Lidya krallığının simgesel göstergesi ve metonimi, aynı zamanda gücün de sembolüdür. Kükreyen aslan, öfke ve gururun belirtisel göstergesidir ve “gücünü ön plana çıkaran”, “uyaran”, “hükmeden” metaforları içerisinde sunulmuştur. Elden ele birçok topraklarda dolaşacak olan bu para üzerinde yer alan tasvir aracılığıyla, Lidya krallığının en kuvvetli ve en güçlü krallık olduğu miti yaratılmak istenmiştir.

²²⁸ Görsel: <https://www.gundemturkiye.com/tarih/uygarlik-tarihi/lidyalilar-mo-687-mo-546.html> adresinden 19 Mart 2019'da alınmıştır.

Lidya kralı olan Alyattes'in mülkiyeti ve otoriteyi belirtmek adına bastırılmış olduğu sikke üzerinde yer alan aslan, bizlere Aslan'nın Lidya Krallığında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.²²⁹ Nitekim, sikke incelemeleri de Aslan başının çoğu zaman açık bir biçimde Lidya kökenli sikkelere ait olduğunu göstermiştir.²³⁰

Aslan geçmiş zamandan bu yana pek çok kraliyetin, devletin arması olmuş. Geçmişte olduğu kadar, sıradaki örnekte görececek olacağımız gibi, günümüzde de paralar üzerinde kültürel sembol ve güç sembolü olarak yer almaya devam etmiştir.

Resim 4.8. 2011 yılında tedavülde olan Hindistan Cumhuriyeti rupisi önyüzü²³¹

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	Hayvanlar	Sırtı sırta durmuş üç Aslan	Hindistan Cumhuriyeti	Dünya barışı, dünya huzuru, güç, cesaret

Çizelge 4.9. 2011 yılında tedavülde olan Hindistan Cumhuriyeti rupisi önyüzü.

Hindistan'da milattan önce 3. yüzyılda İmparatorları Ashoka tarafından dikilen Sarnath Aslanı heykeli sembolize ettiği anlamlar neticesinde Hindistan Cumhuriyetinin devlet arması olmuş,²³² ve tedavüle sürülen çoğu paralarının üzerinde yer verilmiştir.

2011 yılında tedavüle sürülen Hindistan Cumhuriyeti 5 rupisi önyüzünde yer alan Sarnath Heykeli Barthes'ın düz anlam boyutunda sırt sırta vermiş 3 aslan görülmektedir. Yer verilen

²²⁹ Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/> adresinden 19 Mart 2019'da alınmıştır.

²³⁰ Kroll, J. H. (2008). Sardeis Sikkeleri. <http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-kroll-coins-of-sardis> adresinden 19 Mart 2019'da alınmıştır.

²³¹ Görsel: <http://www.coinbrag.com/e107/news.php?item.162.7> adresinden 20 Mart 2019'da alınmıştır.

²³² Ulusal amblem: Sarnath'daki aslanlı sütun başı. (t.y.). <http://www.geocities.ws/hindoloji/hindistan/semboller.htm> adresinden 20 Mart 2019'da alınmıştır.

3 aslan heykeli tasviri yan anlam boyutta “güven”, “güç”, “cesaret” gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Sarnath Aslanı heykeli “dünya barışı ve huzuru” ‘un simgesidir, devlet arması olması nedeniyle aynı zaman Hindistan Cumhuriyeti metonimidir. Üç tane iri ve kürkünden genç olduğu belli olan aslanın sırt sırta durmuş olması, “birlik ile gelen güç”, “birbirinin sırtını kovalamak” metaforuna vurgu yapmaktadır. Sikke üzerinde yer alan bu tasvir ile oluşturulmaya çalışılan mit; Hindistan Cumhuriyeti’nin hükmetmeye, güce, cesarete sahip olmasıyla birlikte, dünya topraklarının üzerindeki huzura ve barış ortamına da önem verdiği olarak yorumlanabilmektedir.

4.4.2.2. Kartal

İnsanların ulaşamayacağı yerlere ulaşabilmesi ve güneşe gözlerini kırpmadan bakabilmesi özellikleri taşımasıyla, savaşçı ve güçlü özelliklere sahip olan kartal, antik zamanlardan bu yana pek çok imparatorluğun simgesi haline gelmiştir. Kökeni çok eskilere dayanan kartal sembolü, Eski Yunan şehir devletlerinde gücün sembolü olarak yaygın biçimde kullanılmıştır. Tarih boyunca birçok devlet ve imparatorluk gücü yansıtmak adına kartal figürünü arma olarak kabul etmiş, paralarının üzerinde tasvirine yer vermiştir. Yakın geçmişte Nazi Hükümeti tarafından sıkça kullanılmış olduğu gibi, günümüz paralarında da yer almaya devam etmektedir.

Resim 4.9. 1938 yılında tedavülde olan Reichsmark önyüzü²³³

²³³ Görsel: <https://en.wikipedia.org/wiki/Reichsmark> adresinden 21 Mart 2019’da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Görüntüsel	Hayvan	Kartal	Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş	Güç, kudret, yükseklik, zirve
Simge	Nesne	Gamalı Haç/Svastika	Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi	Şans, uğur, Alman milliyetçiliği, temiz ve saf ırk
Simge	Nesne	Defne Çelengi	Zafer	Sonsuzluk, ölümsüzlük, başarı, onur, cesaret

Çizelge 4.10. 1938 yılında tedavülde olan Reichsmark önyüzü.

Germen İmparatorluğu'nun Roma İmparatorluğundan asırlar önce etkilenecek almış olduğu kartal figürü, 1935 yılında Hitlerin emriyle Nazi sembollerinin arasında yer almış²³⁴ aynı zamanda 1924 – 1948 yılları arasında kullanılan Reichsmark üzerinde sıkça figürüne yer verilmiştir.

Resim 4.9 üzerinde görmüş olduğumuz 1938 yılında tedavüle sürülen Reichsmark Barthes'ın düz anlam boyutunda çelenk içerisinde yer bir haçın üzerinde duran kanatları açık bir kartal tasvir edilmiştir. Yan anlam boyutta değerlendirildiğinde Nazi ideolojisi gücü ve misyonunu ön plana çıkarmaktadır.

Paranın önyüzünde yer alan kartal ve gamalı haç tasviri taşımış olduğu simgesel anlamlar neticesinde Nasyonal Sosyal Alman partisi tarafından değerlerini yansıtmak sembol olarak kullanılmış ve Nazizm metonimi olarak para üzerinde yer almıştır. Gücü ve zirvede oluşun simgesi olan kartal, “yüreklilik” ve “cesaret” metaforları içerisinde sunulmuştur. Antik çağdan beri zafer, başarı, ve ölümsüz simgesi olarak uzlaşım sal anlama sahip defne çelengi içerisinde yer verilen gamalı haç tasviri ile Alman milliyetçiliği ideolojisi olan “saf ırk” mücadelesinin sonsuzluğuna vurgu yapılmıştır.

Para üzerinde yer alan sunum kodlarına bakıldığında, insanların ulaşamayacağı yerlere ulaşabilen kartalın zafer çelengi içerisinde yer alan haçı tutması, Nazizm ideolojisini

²³⁴ Erdoğan, Y. (2015, 3 Nisan). Naziler Tarafından Benimsenip Anlamları Sonsuza Kadar Değişen 6 Kadim Sembol. <https://geekyapar.com/metro/naziler-tarafından-benimsenip-anlamlari-sonsuz-kadar-degisen-6-kadim-sembol/2/> adresinden 21 Mart 2019'da alınmıştır.

yükseklere taşıyan zafere ulaşması temsil edilmektedir. Para üzerinden Almanların cesaretli, zafere yükselen bir millet olduğu miti inşa edilmeye çalışılmıştır.

Resim 4.10. Amerikan doları arka yüzü²³⁵

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Beyaz başlı kartal	Kuzey Amerika kıtasında yetişen, kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, beyaz başlı, iri, yırtıcı kuş	Güç, özgürlük, zirve, cesaret, uzun ömür, Amerika Birleşik Devletleri
Görüntüsel	Bitki	Zeytin dalı	Zeytingiller familyasından meyvesi yenen Akdeniz iklimine özgü ağaç türünün dalı	Barış, zafer
Görüntüsel	Nesne	Ok	Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk	Savaş, muharebe, uyarı
Simge	Nesne	Bayrak	Amerika Birleşik Devletleri	Bağımsızlık, özgürlük, birlik, beraberlik

Çizelge 4.11. Amerikan doları arka yüzü.

²³⁵ Görsel: https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_dollar adresinden 21 Mart 2019'da alınmıştır.

Resim 4.10'de görmüş olduğumuz, günümüzde tedavülde olan 1 dolar banknotunun arka yüzünde, 1782 yılında Amerika Birleşik Devletleri sembolü olarak seçilmiş, sadece Kuzey Amerika Kıtasında yetişen, beyaz başlı kartal figürüne yer verilmiştir.

Amerikan doları üzerinde yer alan bu kartal figürü düz anlam boyutunda ağzında “E pluribus unum”²³⁶ yazısını tutmuş, bir pençesinde zeytin dalı, bir pençesinde oklar tutan, kanatları açık bir kartal tasviri vardır. Kartalın gövdesinde bir bayrak, başının üzerinde ise yıldızlar yerleştirilmiştir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Amerika Birleşik Devletini vatandaşlarının değişik köklerden gelmesine rağmen birlik ve güçlü olduğu, savaştan korkmadığı ve cesaretli olduğu mesajı verilmek istenmektedir. Beyaz başlı kartal; sınırsız özgürlüğü, ihtişamlı gücü, cesareti ve uzun ömrü simgelemektedir.²³⁷ Beyaz başlı kartal aynı zamanda Amerika Birleşik Devleti'nin metonimidir. Başının üzerinde ve gövdesinde bulunan bayrak üzerinde yer alan 13 yıldız ve 13 çizgi Amerika'nın temelini oluşturan 13 koloniyi temsil eder. Başının üzerinde yer verilen 13 yıldızın büyük bir yıldızı oluşturması ABD'yi oluşturan 13 koloninin metonimidir ve “birlik”, “güç” metaforları içerisinde kullanılmıştır.

Banknotun üzerinde bulunan kartalın sağ pençesinde “barış” sembolü olan zeytin dalı, sol pençesinde ise “savaş” sembolü olan oklar bulunmaktadır. Kartalın başı sağa dönüktür.

Hakimiyetin her zaman Amerika Birleşik Devletinin elinde olduğu, savaşın da barışın olması ellerinde olduğu, her iki duruma da hazır olduklarının, ancak kendilerinin şimdilik barıştan yana oldukları miti oluşturulmaya çalışılmıştır.

İlk oluşturulduğu zamanlarda okların yönüne dönük olan kartal başı, İkinci Dünya savaşı sonrası göreve başlayan 33. Amerika devlet başkanı Harry S. Truman isteği üzerine, barışı koruma niyetlerini sembolize etmesi adına, sağ tarafa, zeytin dallarının bulunduğu pençe yönüne doğru çevrilmiştir.

4.4.2.2.1. Çift başlı kartal

Geçmiş Orta Asya'ya kadar inen, Şamanizm'de kartalın bir kadınla birleşmesi sonucu meydana geldiği miti inşa edilen²³⁸ çift başlı kartal, Türk sanat motiflerinde eski inançlarından kalan etki doğrultusunda sıkça yer edinmiştir.

²³⁶ “Çokluktan, birliğe”

²³⁷ Bald eagle, US national emblem. (t.y.). <http://www.baldeagleinfo.com/eagle/eagle9.html> adresinden 10 Ağustos 2010'da alınmıştır.

²³⁸ Öney, G. (1993). *Anadolu'da Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 42.

Resim 4.11. 1170-1220 yılları arasında basılan Zengî devleti sikkesi önyüzü²³⁹

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	Hayvan	Çift başlı kartal	Güç ve kudret	Hükmetme, hakimiyet, ilahi güç, koruma, göğe yükseliş
Görüntüsel	Motif	Kıvrım	Hayat ağacı	Kainat, yaşam

Çizelge 4.12. 1170-1220 yılları arasında basılan Zengî devleti sikkesi önyüzü.

Resim 4.11’de görmüş olduğumuz sikke üzerinde yer verilen ve Türklerde kutsal kabul edilen bu hayvan, kartalın gücünün daha da fazlalaşmış olduğu, iki kartal gücünde olan, göklerin hakimi, kuşların en yücesi, kuvvet sembolü olarak kabul edilmiş, Şamanın da simgesi olmuştur.²⁴⁰ Sikkelerinde gücü ve kudreti temsil etmek üzere yerleştirilmiştir. Kartalın kuyruğu kısmında çıkan kıvrımlar “hayat ağacı”nın simgesi²⁴¹ ve metonimidir. Kartal göstergesi bu hayat ağacının tepesinde bulunmaktadır. Zengi devletinin bastırılmış olduğu bu sikke Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde kıvrımlar üzerinde duran çift başlı olan bir kartal görülmektedir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde şaman inancı değerlerine ve kainata vurgu yapıldığı görülmektedir. “sonsuzluk”, “kutsallık”, “kudret” ve “koruyucu güç” metaforları içerisinde sunulmuştur. “Zengi devletinin gücünün tanrıdan aldığına ve onun tarafından korunduğuna, sonsuz olduğuna, karada ve havada korkusuzca herkese hükmetme gücü olduğu” miti inşa edilmeye çalışılmıştır.

²³⁹ Görsel: <https://kulturveyasam.com/ortacag- Anadolu-sikkelerindeki-8-simge/adresinden> 22 Mart 2019’da alınmıştır.

²⁴⁰ Uykur, R. (2017). *Madenden Yansıyan Tarih Artuklu Sikkeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 247.

²⁴¹ a.g.e, 247.

Çift başlı kartalın kökeni birçok tarihe göre Hitit kökenine dayanmaktadır, nitekim Hitit imparatorluğundan kalan bazı mühür ve heykellerde yer alan çift başlı kartalın pençesinde canlılar yerleştirilmiştir; bu, onun üzerinde duranın bir hükümdar sembolü olduğunu, çift başlı kartalın bir başı hükümdar kabilesini yansıtırken öteki başı hükümdarın kendisini temsil ettiğini düşündürmektedir.²⁴²

Öte yandan Bizans imparatorluğunda da simge olarak imparatorluğun çift hakimiyetinin temsil eden çift başlı kartal (sol başı Batı Roma'yı, sağ başı Konstantinopolis'i), zamanla Bizanslıların gözünde giderek Bizans Ortodoks kilisesi ve Devleti arasındaki birliği simgeleyen Ortodoksluğun mutlak sembolü haline gelmiştir.²⁴³

4.4.3. Sembol Olarak Mitolojik Ögeler ve Personifikasyon

Antik çağ insanları çevrelerinde olup bitenleri ve doğa olaylarını, bazen tanrısal bazen de insani özellikler yoluyla açıklanamayan bir inanç ve düşünce düzenine sahiptiler.²⁴⁴ Bu noktada karşımıza, mitoloji kavramı çıkmıştır: bu kavram tüm bu unsurların birbirleriyle ve insan soyuyla ilişkilerini anlatan söylencelerden ibaret olmuştur.²⁴⁵ Antik sikkelerde bu inancın yansımasına sıkça rastlamak mümkündür. Yerleştirilen figürler kentin kutsamış olduğu bir tanrı ya da tanrıça olabildiği gibi, kentin mitoloji ve tarihinde yer almış bir figür olabilmiş, tanrı ve tanrıçaların betimine çoğu zaman sikkelerin ön yüzünde yer verilirken, arka yüzünde onunla ilişkili olan bir atribü²⁴⁶ yerleştirilmiştir. Bazen, tanrı veya tanrıça tasviri yerine sadece atribüsü yer almıştır.²⁴⁷ Buna örnek olarak Aegis'in kartalın ve yıldırım demetinin Zeus'un, defne yaprağının ve lirin Apollon'un, üzüm salkımı ve asma yaprağı Dionysos'un, geyik Artemis'in, Zeytin dalı, mızrak, baykuş ise Athena'nın, buğday başağının Demeter'in atribüsü olmasını gösterebiliriz.

²⁴² Sertbaş, Ö. (2018, 12 Ağustos). Medeniyetlerin Sonsuz Güç Sembolü: Çift Başlı Kartal. <https://nereye.com.tr/medeniyetlerin-sonsuz-guc-sembolu-cift-basli-kartal/> adresinden 22 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁴³ a.g.e

²⁴⁴ Yiğit, V. (2017, 11 Mart). Arkeo Mitoloji . <https://www.slideshare.net/VuralYigit> adresinden 22 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁴⁵ a.g.e

²⁴⁶ Antik heykellerde, bir heykelin hangi tanrı veya tanrıçaya ait olduğunu anlamaya yardım eder ayrıntı olarak, giysi veya aksesuara verilen genel ad.

²⁴⁷ Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/> adresinden 22 Mart 2019'da alınmıştır.

4.4.3.1. Atina Tetradrahmi sikkesi

Resim 4.12. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetradrahmi²⁴⁸

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Athena	Yunan mitolojisinde zeka, sanat, strateji, ilham ve barış tanrıçası	Koruma, güç, savaş, bilgelik

Çizelge 4.13. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetradrahmi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Baykuş	Başında kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşları	Bilgelik, Tanrıça Athena
Görüntüsel	Bitki	Zeytin dalı	Zeytingiller familyasından meyvesi yenen Akdeniz iklimine özgür ağaç türünün, gövdesinden ayrılan kollardan biri	Refah, bolluk, kutsallık

Çizelge 4.14. M.Ö. 440-420 yılları arasında basılan Tetradrahmi arka yüzü.

M.Ö. 5. yüzyılda Atina’da kullanılmaya başlanılan ve Tetradrahmi olarak adlandırılan gümüş sikke Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde önyüzünde Athena’nın başı, arka yüzünde ise zeytin dalı altında yer alan bir baykuş figürü tasvir edilmiştir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde, Atina şehrinin savaşçı bir topluma sahip olduğu mesajı verilmektedir. Baykuş, eski zamanlardan bu yana “bilgelik” sembolü olmuş bir hayvandır.

²⁴⁸ Görsel: NGC sitesi, <https://www.ngccoin.com/news/article/2245/Ancients-Owls-Through-the-Years---A-Look-at-the-Evolution-of-Athenian-Tetradrachms/> adresinden 23 Mart 2019’da alınmıştır.

Sikke üzerinde yer alan baykuş tanrıça Athena'nın atribüsü olarak onun aynı zamanda metonimidir. Sahip olduğu büyük gözler, tanrıçanın her şeyi görüp ve bilmesinin metaforudur.²⁴⁹ Tanrıça Athena ise, Atina kentinin baş ve koruyucu tanrıçası olarak, Atina kentinin metonimi ve simgesel göstergesidir.

Arka yüz üzerinde baykuşun tepesinde yer alan zeytin dalı Yunan mitolojisinde var olan mitin sembolüdür. Söylenceye göre: Atina kentine sahip olmak üzere tanrıça Athena ve tanrı Poseidon bir yarış içerisinde girmiştir. Poseidon Akropolis'e mızrağını sağlaması sonucu deniz suyunun fışkırması sonucu şehre sahip olurken, Athena şehre zeytin ağacı dikmiştir.²⁵⁰ Tanrıların huzurunda yapılan mahkemede Athena haklı bulunmuş ve oraya zeytin ağacının getirilişi Athena'ya mal edilmiştir.²⁵¹ Bu sebeple zafer ve barış sembolünün olmasının yanı sıra, zeytin dalı figürü Athena ile sıkça yan yana getirilmiş ve sembolü sayılmıştır. Atina'nın bolluk ve bereketle kutsanmış topraklar olduğunu, ve bu toprakların güçlü bir tanrıça tarafından korunduğu miti yaratılmaktadır.

Resim 4.13'de görebileceğimiz gibi, günümüzde Avrupa Birliği Üyeleri içerisinde yer alan ve Euro para birimini kullanan Yunanistan, kullanmış oldukları madeni paranın ulusal yüzüne Tetradahmi üzerinde bulunan baykuşa ve taşıdığı bu değerlere sahip çıkmak adına tekrar resmetmiş olduklarını görmek mümkündür.

Resim 4.13. 2002 yılında tedavülde olan 1 Euro arka yüzü²⁵²

²⁴⁹ Through the ages Athenian owls. (2013). <https://rg.ancients.info/owls/> adresinden 23 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁵⁰ Zeytin dalı. (t.y.). https://www.turkcebilgi.com/zeytin_dal%C4%B1 adresinden 23 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁵¹ a.g.e

²⁵² Görsel: https://acbon.pagesperso-orange.fr/1_euro_grece.htm adresinden 23 Mart 2019'da alınmıştır.

4.4.3.2. Metapontum antik kenti sikkesi

Resim 4.14. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi²⁵³

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Demeter	Yunan mitolojisinde tarımın, bereketin, mevsimlerin ve anne sevgisinin tanrıçası	Koruyucu güç, tarım toplumu, bereketli toprak

Çizelge 4.15. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Bitki	Buğday başağı	Buğdaygillerin örnek bitkisinin başağı	Tarım, ekin, Tanrıça Demeter

Çizelge 4.16. M.Ö. 290-280 yılları arasında basılan Metapontum sikkesi arka yüzü.

Güney İtalya’da bulunan Metapontum kentinde basılmış sikkenin üzerinde toplumu hakkında bizlere açıkça bilgiler verebilecek, mitolojik öğeye yer verilmiştir. Söz konusu sikke Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde, önyüzünde tanrıça Demeter yer alırken, arka yüzünde bir buğday başağı tasviri yer almaktadır. Tanrıça Demeter Yunan mitolojisinde bereketin, bolluğun ve tarımın tanrıçasıdır. Bu nedenle tarımın, bolluğun ve bereketin de simgesidir.

253

Görsel:
https://www.academia.edu/33315504/S%C4%B0KKEN%C4%B0N_ETNOARKEOLOJ%C4%B0K_%C4%B0NCELEMES%C4%B0.pptx adresinden 24 Mart 2019’da alınmıştır.

Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde ise Metapontum kentinin savaşçı bir toplum olmaktan uzak, tarımcılık ve bollukla ilgilenen bir toplum olduğu öne çıkmaktadır.²⁵⁴ Buğday başağı tanrıça Demeter'in atribüsüdür ve sikke üzerinde Demeter'in metonimi olarak yer almaktadır. Sikke üzerinde bulunan sunum kodları, "tarım gücü" metaforunu ön plana çıkarmaktadır. Metapontum kentinin tanrıça Demeter tarafından korunduğu, bolluğun ve verimliliğin hayat bulduğu topraklar olduğu miti inşa edilmektedir.

4.4.3.3. Honos ve Marianne personifikasyonu

Bir fikrin, bir düşüncenin, bir kavramın veya bir değer yargısının insani özellik kazandırıp, insan biçimde simgeleştirme yöntemi olan personifikasyon, geçmişi çok eski tarihlere dayanmaktadır ve sıkça kullanılan bir ifade tarzı olmuştur. Antik Yunan düşüncesinde sevgi, aldatma, zaman, güç, korku, barış, adalet, umut intikam gibi hisler ve kavramlar insan veya hayvan biçimde kişiselleştirilip tablolarında, heykellerinde, paralarında yer almıştır. Antik Yunan düşüncesinde yer alan klasik tanrı ve tanrıçaların yanı sıra, hisleri, soyut düşünceleri, erdem ve fazileti, ahlaki değerler gibi kavramları kişileştirmiş, onlara insani özellikler kazandırmıştır. Bu yaklaşım milletler tarafından zamanla yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Roma İmparatorlarının da sıkça başvurulmuş olduğunu yöntemin örneğini Resim 4.15'de görmekteyiz.

Resim 4.15. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius²⁵⁵

²⁵⁴ Aktalay, E. ve Toksöz, A. (2015). Sikkenin Etnoarkeolojik İncelemesi sunumu. https://www.academia.edu/33315504/S%C4%B0KKEN%C4%B0N_ETNOARKEOLOJ%C4%B0K_%C4%B0NCELEMES%C4%B0.pptx adresinden 24 Mart 2019'da alınmıştır.

²⁵⁵ Görsel: <http://www.wildwinds.com/coins/sear5/s4784.html> adresinden 25 Mart 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Marcus Aurelius	161-180 yılları arası hüküm süren Roma imparatoru	Hükümdar, otorite, iktidar
Belirtisel	Duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven
Belirtisel	Yüz ifadesi / Bakış	Gözlerin düz açıyla sabit noktaya bakması	Bir noktaya keskince bakmak	Kararlılık

Çizelge 4.17. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	İnsan	Honos	Soyut olan “Onur” kavramının insan formu	Onur, şeref, itibar

Çizelge 4.18. Marcus Aurelius dönemi basılan Denarius sikkesi arka yüzü.

Roma İmparatoru Marcus Aurelius tarafından basılan Denarius Barthes’ın düzenlem boyutunda değerlendirildiğinde ön yüzünde iktidarın büstü, arka yüzünde ise Honos’un tasviri yer almaktadır. Önyüzünde yer alan Marcus Aurelius tasviri Roma İmparatorluğunun metonimidir. Marcus Aurelius’un başı dik, karşıya sert bir ifadeyle bakması, özgüveninin ve kararlılığın belirtisel göstergesidir. Arka yüzünde “onur” kavramının personifikasyonu Honos tasvirine yer verilmiştir. Honos “onur” kavramının simgesidir. Sikke yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde; Roma İmparatorluğu yönetiminin özgüvenli ve onurlu iktidar Marcus Aurelius tarafından yönetildiği mesajı verilmektedir. Marcus Aurelius’un itibarlı, şerefli ve onurlu bir imparator olduğu miti inşa edilmektedir.

Bunun bir başka örneği olarak, 1789 yılında Fransa’da gerçekleşen devrimle, Fransa Cumhuriyeti personifikasyonu olan ve Fransızlar için özgürlüğü temsil eden “Marianne” betimini ele alabiliriz.

Resim 4.16. 1995 yılında tedavülde olan 5 Centimes arka yüzü²⁵⁶

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	İnsan	Marianne	“Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” kavramı alegorisi	Fransız devrimi, ihtilal, özgürlük, cumhuriyet
Görüntüsel	Aksesuar	Frig Başlığı	Yumuşak, kırmızı renkli, tepesi öne kıvrımlı, koni biçimde bir başlık.	Özgürlük, devrim

Çizelge 4.19. 1995 yılında tedavülde olan 5 Centimes arka yüzü.

Euro para birimine geçmeden önce Fransa Cumhuriyeti paralarının üzerinde Marianne personifikasyonuna sıkça rastlanmaktadır. Marianne adı, Hristiyanların annesi olarak kabul edilmiş “Marie” ve paleolitik çağda tanrıların annesi olarak adlandırılan “Anne” tanrıçası isminin birleşimi ile oluşmuştur.²⁵⁷

Fransa’da ilk Fransız devrimi ile ortaya çıkan bu figür, esasen tanınan egemenlik sembollerinden biri olmuş, Fransa Cumhuriyeti resmi devlet daireleri içerisinde ve evraklarında, sanatında, kültüründe büyük yer ettiği gibi tedavüle sürülen paraların üzerinde de özellikle yer verilmiştir. 1995 yılında tedavüle sürülen 5 Centimes parası arka yüzü Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde başında bone taşıyan, saçlarının rüzgar savurduğu bir kadın profili tasviri görülmektedir. Ancak yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde, cumhuriyet, bağımsızlık, özgürlük, egemenlik, eşitlik ve kardeşlik gibi değerleri ön plana çıkmaktadır. Kendisi başlı başına Fransız Cumhuriyeti ulusal simgesi olan

²⁵⁶ Görsel: <https://villers-collections.fr/Monnaie-Francaise-20-Centimes-Marianne-bronze-aluminium-Date-2000-Tranche-lisse-Description-Buste-habille-de-la-Republique-aux-cheveux-longs-a-gauche-les-cheveux-au-vent-Offre-Speciale> adresinden 25 Mart 2019’da alınmıştır.

²⁵⁷ Monnaie Magazine. (2017, 14 Nisan). D’ou Vient Marianne?”. <https://www.monnaie-magazine.com/dou-vient-marianne/> adresinden 25 Mart 2019’da alınmıştır.

Marianne alegorisi, başının üzerinde antik roma döneminde özgürlüğüne kavuşmuş köleler tarafından kullanılan, özgürlüğün sembolü olan “Frig başlığı” taşımaktadır. Bu başlık 1789 yılında devrimciler tarafından da kullanılmış olmasıyla birlikte, özgürlüğün yanı sıra devrimin de simgesi haline gelmiştir. Fransa Cumhuriyeti Marianne tasvirine paralarının üzerinde yer vererek, cumhuriyete sahip çıkan, özgür ve bağımsız bir ülke olduğunu mitini oluşturmaktadır. Marianne “halkın gücü”, “azim“, “kahramanlık” metaforu olarak sunulmaktadır.

Resim 4.17’de görebileceğimiz üzere Euro para birimine geçiş sonrası madeni paraların bir yüzünün ortak bir yüzünün ise ulusal grafiklere ayrılmasıyla, Fransa Cumhuriyeti 10, 20 ve 50 Cent’lerin arka yüzüne Marianne figürünü yerleştirmeye devam etmiştir.

Resim 4.17. 1999 yılında tedavülde olan 50 Cent arka yüzü²⁵⁸

4.4.4. Sembol Olarak Portreler

4.4.4.1. Portreler

İlk sikkeler üzerinde kentin sembolü olan armalar, yöresel zenginliğinin figürleri veya inançlarını yansıtan mitolojik tanrılar ve atribüleri gibi motifler yer alırken insanoğlunun kendilerini kendi servetlerinin mimari olarak görmeye başlaması ve portreciliğin gelişmesiyle, sikkeler üzerinde portreler de yer almaya başlamıştır. Bu noktada Pers satrabı Tissaphernes, portresi sikkesi üzerine yerleştirilmiş ilk kişi kabul edilmiştir.²⁵⁹

Sikkenin üzerinde insan portresi bulunmasında dikkat çeken nokta , o kişinin gücü elinde tuttuğu durumda görülmesidir.²⁶⁰ Bu aslında mevcut gücün tanıtılması ve aleni ilanı anlamını taşımaktadır. Öte yandan yer alan çoğu portrelerde kafanın dik, gözlerin yukarı bakar

²⁵⁸ Görsel: https://numismatimy.fr/dossier/generalites/concours/concours_pieces_euros_france.html adresinden 25 Mart 2019’da alınmıştır.

²⁵⁹ Metcalf, W. E. (2012). *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*. Newyork: Oxford University Press , 75.

²⁶⁰ Howgego, C. (2013). *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi (Çev. O. Tekin)*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 85.

vaziyette²⁶¹ özgüvenli ve meydan okur bir duruş gözlemlenmek mümkündür. Antik sikkelerde yer alan portrelerde kral olmanın simgesi beyaz kurdele ile poz verildiğine çok sık rastlanmaktadır, bu tasarım o dönemin rekabetçi ortamı ve savaşları hakkında bilgi vermektedir.²⁶²

Resim 4.18. 2013 yılında tedavülde olan 1 Pound arka yüzü²⁶³

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	II.Elizabeth	Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Jamaika, Tuvalu, Bahamalar, Barbados, Grenada, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Saint Lucia, Belize, Antigua ve Barbuda, Saint Vincent ve Grenadinler ile Saint Kitts ve Nevis kraliçesi	Hükümdar
Görüntüsel	Aksesuar	Taç	Başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık	Statü, soyluluk, hükümdarlık
Belirtisel	Duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven
Belirtisel	Yüz İfadesi	Kaş Çatma	Ciddiyet	Disiplin

Çizelge 4.20. 2013 yılında tedavülde olan 1 Pound arka yüzü.

2013 yılında tedavüle sürülen 1 Pound'un arka yüzü Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde profilden kraliçe II.Elizabeth'in tasviri yer almaktadır. Başının

²⁶¹ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 13-19.

²⁶² a.g.e, 13-19.

²⁶³ Görsel: <https://www.leftovercurrency.com/exchange/british-pounds/predecimal-withdrawn-pound-sterling-coins/old-1-pound-sterling-coin-great-britain/> adresinden 2 Nisan 2019'da alınmıştır.

üzerinde taşımış olduğu taç; mutlak hükümdarlığın ve mutlak gücün simgesi, zenginliğinin ve statüsünün belirtisel göstergesidir. Taşyanın ayrıcalıklı olduğunu ve dünyevi en üst otorite olduğunu ifadesidir ve kraliyet metaforları içerisinde sunulmuştur. Kraliçenin başı dik, ciddi ve sert mizaçlı olması otoriter, gururlu ve disiplinli olmasının belirtisel göstergesidir.

Madeni para Barthes'ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Kraliçe Elizabeth'in sahip olduğu kudrete vurgu yapılmaktadır. Para aracılığıyla kraliçesinin korkusuz, otoriter ve güçlü olduğunun miti inşa edilmektedir.

Paranın üzerinde portre tasarımının yer almasını günümüz madeni para veya kağıt parası üzerinde sıkça rastlamak mümkün. Ancak üzerinde kimin yer aldığı ve niçin yer aldığı ülkelere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin günümüzde, Amerika Birleşik Devletleri paralarının üzerinde portre tasarımı yer veren ülkelerden biridir. Yer verdikleri portre ise yalnızca eski devlet başkanları olabilmektedir; zira “yalnızca vefat eden bir kişinin portresinin yer verilebilir olduğu” hususunda yasaları mevcuttur.²⁶⁴

Türkiye’de paranın Osmanlı zamanı bir hükümdarlık sembolü olarak değerlendirilmesi sebebiyle Cumhuriyet döneminde bu etkinin devam etmiştir. 30 Aralık 1925 yılında çıkarılan “ Mevcut Evrak-ı Nakdiye'nin Yenileriyle Değiştirilmesine Dair Kanun” ve 16 Mart 1926 tarihinde bu yasaya dayanan 3322 sayılı kararname yayınlanması sonucu, paranın üzerinde dönemin Cumhurbaşkanı'nın resminin olması kararlaştırılmış ve kanunlaşmıştır. Bu kanun dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti paraları üzerinde 1926-1938 Mustafa Kemal Atatürk'ün portresi yer alırken, 1938-1950 yılları arasında bir sonraki Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün portresinin yer almaya başlamıştır²⁶⁵ (bkz. Resim 4.19-4.20).

1951 yılına kadar devam eden bu durum, 1951 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle, günümüze dek devam etmek üzere, Cumhuriyeti ve değerlerini, bağımsızlığı, milli bilinci sembolize etmek üzere Atatürk'ün portresi kurucu başkan olarak yer verilmesi kararı alınmıştır.²⁶⁶

---

²⁶⁴Ayrıntılı bilgi için bkz.Cornell Law School. (t.y.). 31 U.S. Code 5114. Engraving and Printing Currency and Security Documents. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/31/5114> adresinden 2 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁶⁵ Biber, N. (2013, 15 Aralık). Milli Şefin Paradaki Resim Gerçeği. <http://blog.milliyet.com.tr/milli-sefin-paradaki-resim-gercegi/Blog/?BlogNo=440632> adresinden 2 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁶⁶ Demir, T. (1998). Cumhuriyet Dönemi Paralarında Siyaset ve İdeoloji (1923-1950). *75 Yılda Para'nın Serüveni, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, 11-28.

Resim 4.19. 1942 yılında tedavülde olan 1000 Türk lirası önyüzü²⁶⁷

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	İsmet İnönü	Türkiye'nin ilk başbakanı, ikinci cumhurbaşkanı.	Önder
Görüntüsel	Giysi	Takım elbise	Ceket ve pantolondan oluşan giysi, takım.	Modernite, batılılaşma
Belirtisel	Yüz ifadesi/ Bakış	Gözlerin düz açıyla sabit noktaya bakması	Bir noktaya keskince bakmak	Kararlılık, ileriye dönüklük
Belirtisel	Duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven

Çizelge 4.21. 1942 yılında tedavülde olan 1000 Türk lirası önyüzü.

1942 yılında tedavüle sürülen 1000 Türk lirası Roland Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanı İsmet İnönü yer aldığını görmekteyiz. İsmet İnönü'nün ufka doğru olan bakışları kararlılığının belirtisel göstergesi iken dik duruşu özgüveninin belirtisel göstergesidir. Giymiş olduğu takım elbise ve kravat batılı bir görünüm vermektedir.²⁶⁸ Söz konusu kıyafetler modernleşmenin simgesi olmasından dolayı modernizme vurgu yapıldığı söylenebilmektedir. Öte yandan renginin siyah olması disiplin, özveri ve kudreti simgelemektedir. Banknotun etrafında yer alan geleneksel motifler, Türk geleneklerinin metonimidir.

²⁶⁷ Görsel: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/130742.asp> adresinden 2 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti'nde tedavüle sürülen paraların çözümlemesi üzerine detaylı bilgi için bkz: Yılmaz, M. ve Temizkan, M. (2013). "Türkiye Cumhuriyeti'nde Tedavüle Sürülen Banknotların Göstergibilimsel Çözümlemesi". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 36, 86-131.

Banknot yan anlam boyutta değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin değerlerinden kopmamakla batılılaşmanın ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Türkiye'nin geleneklerine bağlı, kararlı ve emin adımlarla gelişmeye devam eden ülke olduğu miti yaratılmaktadır.

Resim 4.20. 1999 yılında tedavülde olan 10 000 000 Türk lirası önyüzü²⁶⁹

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Mustafa Kemal Atatürk	Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu	Önder, lider
Görüntüsel	Giysi	Takım elbise	Ceket ve pantolondan oluşan giysi, takım.	Modernite, batılılaşma
Belirtisel	Yüz ifadesi/ Bakış	Göz teması	İki kişinin aynı anda birbirlerinin gözlerine bakması	İletişime açıklık, bağ kurma
Belirtisel	Yüz ifadesi	Tebessüm	Ağız iki kenarındaki ve gözlerin çevresindeki kasların hareketiyle oluşan yüz ifadesi	Özgüven, eminlik, gurur duyma
Simge	Bayrak	Türkiye Cumhuriyeti Bayrağı	Al renkli zemin üzerine beyaz hilal ve yıldız	Bağımsızlık, cumhuriyet, özgürlük

Çizelge 4.22. 1999 yılında tedavülde olan 10 000 000 Türk lirası önyüzü.

1999 yılında tedavülde olan 10 000 000 Türk parası üzerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Roland Barthes'ın düz anlam boyutunda

²⁶⁹ Görsel: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/130742.asp> adresinden 2 Nisan 2019'da alınmıştır.

değerlendirildiğinde Türkiye Cumhuriyeti bayrağı önünde kurucu başkan Mustafa Kemal Atatürk tasviri yer almaktadır. Banknot yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde milli güç kavramı ön plana çıkarılarak, cumhuriyet, bağımsızlık, özgürlük gibi kavramlara vurgu yapılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti metonimidir, “birliktelik”, “cesaret”, “mücadele” metaforları içermektedir. Mustafa Kemal Atatürk’ün tasviri karşıdan, banknot okuru ile göz teması olacak şekilde tasvir edilmiştir. İletişime açıklığın ve bağ kurmanın belirtisel göstergesidir. Tebessüm etmesi kendine eminliğin, özgüvenin ve gurur duymanın belirtisel göstergesidir. Arka planda yer verilen bayrak, Türkiye Cumhuriyeti metonomidir. Türkiye’nin bağımsız, özgür, milli değerlerine önem veren bir ülke olduğu miti inşa edilmektedir.

Paranın üzerine yerleştirilen portreler yakın geçmişimizde ve günümüzde de sıkça rastlayacağımız gibi, otokratik ve diktatör rejimlerinde de sıkça başvurulmuş bir yöntem olmuştur.

Resim 4.21. 1991 yılında tedavülde olan 50 dinar önyüzü.²⁷⁰

²⁷⁰ Görsel: <https://cbi.iq/page/90> adresinden 3 Nisan 2019’da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Saddam Hüseyin	Irak Cumhuriyeti'nin 5. cumhurbaşkanı	Lider, otorite,
Görüntüsel	Giysi	Takım elbise	Ceket ve pantolondan oluşan giysi, takım	Modernite, batılılaşma
Belirtisel	Yüz ifadesi/ Bakış	İleriye bakış	Bakışların uzak bir ufka yöneltilmesi	Kararlılık, geleceğe dönüklük
Belirtisel	Yüz ifadesi	Tebessüm	Ağzın iki kenarındaki ve gözlerin çevresindeki kasların hareketiyle oluşan yüz ifadesi	Özgüven, eminlik, gurur duyma, pozitif ruh hali
Görüntüsel	Bitki	Hurma Ağacı	Palmiyegiller familyasından, boyu 30 metreyi bulabilen, etli, tatlı ve besleyici bir meyve olan hurmayı veren bir palmiye türü	Coğrafi zenginlik, verimlilik

Çizelge 4.23. 1991 yılında tedavülde olan 50 dinar önyüzü.

Resim 4.21'de görmüş olduğumuz 1991 yılında tedavülde olan Irak dinarı görseli düz anlam boyutta değerlendirildiğinde, takım elbise giymiş bir adam görülmektedir. Görsel yan anlam boyutta disiplinli ve ciddi devlet adamı yönetimini yansıtmaktadır.

1979 yılından beri Irak devlet yönetimi elinde olan Saddam, yönetimin ele geçmesinden 12 yıl sonra 1991 yılında, Körfez Savaşı sonrası, Amerika'nın Irak'a gerçekleştirmiş ambargo karşısında, dik duruşunu ve gücünü göstermek üzere, bastırılmış olduğu paraların üzerine kendi portresine yer verme kararı almıştır.²⁷¹ Atılan bu adımın izlerini çözümleme ile birlikte daha detaylı anlamak mümkündür.

1991 yılında basılmış olan 50 dinarın ön yüzünde Irak Cumhuriyeti cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Saddam'ın fiziksel duruşu dik vaziyettedir. Dik duruş özgüvenin belirtisel göstergesidir. Bakışları düz, karşıya ve ufka yönelmiş olması kararlı ve geleceğe dönük olduğunun belirtisel göstergesidir. Yüzünde yer alan tebessüm, gururlu ve olumlu ruh halini ortaya koymaktadır. Giyilen kıyafetler de anlamlandırmada

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz "3 başkan ve kralın hikayesi: Mısır'da Farouk, Suriye'de Şam bölgesinde bölgede biten hikaye. <https://www.christian-dogma.com/t771448> adresinden 3 Nisan 2019'da alınmıştır.

etkisi büyüktür ve bu kıyafetlerde seçilen renkler sembolik düşüncelerin ve anlamların ifadesi olabilmektedir.²⁷² Saddam Hüseyin'in üzerine giymiş olduğu takım elbise modernitenin yanı sıra ciddiyeti ve disiplinliği temsil etmektedir. Takımın koyu renkli olması, kudreti, kararlılığı ve gücü simgelemektedir. Banknotun solunda yer alan hurma ağacı, topraklarının zenginliğini temsil eden bir metonimdir. Irak Cumhuriyeti için her şeyin yolunda gittiğinin, ve gelecek güzel günlere odaklandıklarının miti yaratılmaktadır.

4.4.4.2. Portrelerin tanrısallaşması

Hellenistik dönem ile sikkelerde bulunan krali portrelere tanrısallık simgeleri yerleştirilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örnekleri ölümünden sonra bile efsaneleri devam eden ve gücün ve zaferin sembolü olan Büyük İskender'in portre figürleri ile olmuştur. Makedonya'da basılan Antik Grek sikkelerinin önyüzünde tanrı Herakles'in aslan postlu portresi yer alırken, Büyük İskender'in ölümünden sonra, Herakles yerine üzerinde aslan postu olan İskender basılmaya başlanmış,²⁷³ halk nezdinde ilah statüsü kazandırılmaya çalışılmıştır.

Tanrısallaşma, dönemin hükümdarları tarafından kendi portreleri üzerinde de yapılmıştır. Nitekim bunun bir örneğini M.Ö. 300 yılından 283 yılına kadar basılmış I. Ptolemaios sikkelerinde görebiliriz. I. Patolemaios bastırılmış olduğu sikkede üzerinde kendisini Zeus ile özdeşleştirmiş, portrede başında krali diademi ve omuzlarına Zeus'un Aegis²⁷⁴,ini resmetmiştir.²⁷⁵ Bunun yanı sıra, sikkenin arka yüzünde kendi arması olarak seçtiği ancak yine Zeus'un atribülerinden oluşan bir şimşek demeti üzerinde duran bir kartal simgesini yerleştirmiştir.²⁷⁶

²⁷² Çağlar, B. (2012). "Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergebilim". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 22-34.

²⁷³ <https://www.wattpad.com/379558093-t%C3%BCrk-ve-d%C3%BCnya-tarihi-9-b%C3%BCy%C3%BCk-iskender-adresinden-8-Nisan-2019-da-alınmıştır>.

²⁷⁴ Göğüsde takılı bir plaka biçimde betimlenen, yılanlarla bezeli obje.

²⁷⁵ Hellenistik dönem sikkeleri. (t.y.).

https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/18_19/antik_numismatik/10/index.html adresinden 8 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁷⁶ a.g.e

Resim 4.22. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi²⁷⁷

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	I.Ptolemaios	M.Ö. 305 – M.Ö. 285 yılları arası Antik Mısır kralı. Ptolemaios Krallığı kurucusu.	Firavun, hükümdar, otorite
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite
Görüntüsel	Aksesuar	Aigis	Yılanlar ve gorgonla bezeli kalkan	Tanrı Zeus, tanrısal güç

Çizelge 4.24. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Kartal	Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş	Güç, tanrısal güç, Tanrı Zeus, I.Ptolemaios

Çizelge 4.25. M.Ö. 300-283 yılları arasında basılan I. Ptolemaios sikkesi arka yüzü.

M.Ö. 300-283 yılları arasında Antik Mısır'da I.Ptolemaios tarafından basılan sikke Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde önyüzünde I.Ptolemaios'un büstü, arka yüzünde ise şimşek demeti üzerinde duran bir kartal yer almaktadır. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde ise önyüzünde mutlak otorite, tanrısal güce arka yüzünde ise tanrısal kudrete vurgu yapılmaktadır. I.Ptolemaios büstünün başının üzerinde yer alan

²⁷⁷ Görsel: <https://www.edgarlowen.com/greek-coins-egypt.shtml> adresinden 8 Nisan 2019'da alınmıştır.

diadem otorite ve statü simgesidir. Boynunun etrafında tanrı Zeus'un atribüsü olan Aegis'i yer almaktadır. Aegis, tanrı Zeus'un metonimidir. Kralın tanrısallığına sahip olduğu mesajı verilmek istenilmektedir. Arka yüzünde şimşek demedi üzerinde yer alan kartal, I.Ptolemaios'un kişisel alması olması nedeniyle kralın simgesi, aynı zaman Zeus tanrısının bir başka atribüsü olması nedeniyle de Göklerin Tanrısı'nın metonimidir. Sikke üzerinde yer alan tanrısallık ve krâli göstergeler "mutlak güç" metaforları içerisinde sunulmuştur. Bu sikke ile beraber I.Ptolemaios'un tanrısallık bir kökene ve kudrete sahip olduğu miti inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

4.4.4.3. Haneden sürekliliği ve meşruiyet

Hükümdarlar kimi zaman meşruiyet kazanma ve pekişme amaçlı sikke üzerine geçmiş hükümdarların tasvirlerini yerleştirme yöntemine başvurmuşlardır.²⁷⁸ Bu yöntem, aslında hem kendi halkına hem de hak iddia edebilecek diğer krallıklara bir göndermedir. Belirtmek gerekir ki izlemiş oldukları bu yol hanedanın sürekliliği korumada etkisi yadsınamaz olmuştur.²⁷⁹ Antik Mısır kralı II. Ptolemaios da bu yönteme başvurmuştur. Hanedanın devamlılığını vurgulama amaçlı, M.Ö. 285-246 yılları arasında "tanrısallık kardeşler" anlamına gelen "Theoi Adelphoi" sikkelerini bastırmıştır.²⁸⁰ Bu sikkenin bir yüzünde kendisi ve eşi (aynı zamanda kardeşi oluyor) II. Arsinoe yer verirken, öteki yüzünde ise ölmüş babası I. Ptolemaios ve I.Berenike'nin portrelerine yer vermiştir. Sikkeler üzerinde yer alan hanedan kurucuları sayesinde meşruiyet iddiası güçlendirilmiştir.

Resim 4.23. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi.²⁸¹

²⁷⁸ Howgego, C. (2013). *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi (Çev. O. Tekin)*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 87.

²⁷⁹ a.g.e, 86.

²⁸⁰ Hellenistik dönem sikkeleri. (t.y.). https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/18_19/antik_numismatik/10/index.html adresinden 11 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁸¹ Görsel: <https://www.edgarlowen.com/greek-coins-egypt.shtml> adresinden 11 Nisan 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	II.Ptolemaios	M.Ö. 283 – M.Ö. 246 yılları hüküm süren Mısır kralı	Hükümdar, otorite
Görüntüsel	İnsan	II.Arsinoe	I.Ptolemaios'un kızı ve II.Ptolemaios'un kardeşi ve eşi	Aile bağı, meşruiyet
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite

Çizelge 4.26. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	I.Ptolemaios	M.Ö. 305 – M.Ö. 285 yılları arası Antik Mısır kralı. Ptolemaios Krallığı kurucusu. II.Ptolemaios'un babası	Aile bağı, meşruiyet
Görüntüsel	İnsan	II.Berenike	I.Ptolemaios'un eşi, II. Ptolemaios'un annesi	Aile bağı, meşruiyet
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite

Çizelge 4.27. M.Ö. 285-246 yılları arasında basılan II. Ptolemaios sikkesi arka yüzü.

MÖ. 285-246 yılları II.Ptolemaios'un bastırması olduğu sikke Rolan Barthes'ın düzenlem boyutunda değerlendirildiğinde ön yüzünde kral II.Ptolemaios ve eşi, arka yüzünde ise anne ve babası yer almaktadır. Sikke üzerinde yer alan tasvir yan anlam boyutta değerlendirildiğinde ise hanedan sürekliliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. II.Ptolemaios ve I.Ptolemaios başlarının üzerinde otorite ve statünün simgesi olan diadem yer almaktadır. Diademin her ikisinin başının üzerinde de yer alması hanedan kurucusu olan I.Ptolemaios'un resmi varisinin oğlu II.Ptolemaios olduğunu mesajını iletmektedir. II.Ptolemaios'un meşru varis ve mutlak iktidar olduğunun miti inşa edilmektedir.

Yöntemin bir başka tezahürü tanrısal kökene dayanma iddiasını²⁸² ortaya koymak için kullanılan yol olmuştur. Bu yönüme başvuran bir başka hükümdar ise Büyük İskender'in

²⁸² Howgego, C. (2013). *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi (Çev. O. Tekin)*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 87.

ölümünden sonra Trakya kralı olan Lysimakhos olmuştur. Lysimakhos İskender'in halefi olduğunu vurgulamak ve mevkisini yasallaştırmak amaçlı,²⁸³ sikkelerinin üzerinde mısır güneş tanrısı Ammon boynuzlarının da yer aldığı, liderinin tanrısallığını ön plana çıkararak, İskender'in tasvirine yer vermiştir.²⁸⁴ Yerleştirilmiş bu simge ile İskender'in babasının tanrı Ammon²⁸⁵ olduğunu ileri sürdürmüş,²⁸⁶ kendisi de halefi olarak mevkisini güçlendirmesini sağlamıştır.

Resim 4.24. M.Ö. 305-281 yılları arasında basılan Lysimakhos sikkesi önyüzü²⁸⁷

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Büyük İskender	M.Ö. 336- M.Ö. 323 yılları arasında hüküm süren, geniş fetih seferleri ve savaşlar kazanan Makedonya hükümdarı	Hükümdar, lider
Simge	Uzuv	Boynuz	Tanrı Ammon	Tanrısallık, tanrısallık
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite

Çizelge 4.28. M.Ö. 305-281 yılları arasında basılan Lysimakhos sikkesi önyüzü.

M.Ö. 305-281 yılları arasında kral Lysimakhos'un bastırmasıyla kullanılan sikkelerin önyüzü Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde Büyük İskender'in tasviri yer aldığı

²⁸³ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi (Çev. F. Kâhya)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 34.

²⁸⁴ Ekici, M. (2013). *Karia Şehir Sikkeleri ve Lagina'da Bulunan Sikkelerin Değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

²⁸⁵ Antik Mısır mitolojisinde "Tanrıların Tanrısı" olarak adlandırılan güneş, hava ve gökyüzü tanrısı.

²⁸⁶ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi (Çev. F. Kâhya)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 34.

²⁸⁷ Görsel: <http://judithweingarten.blogspot.com/2010/08/uppity-queen-arsinoe-ii-part-ii.html> adresinden 11 Nisan 2019'da alınmıştır.

görülmektedir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde ise Büyük İskender'in tanrısal soydan geldiğinin ve tanrısal özellik taşıdığı vurgusu yapıldığı görülmektedir. İskender'in başının üzerinde boynuz tasviri yer almaktadır. Boynuz koç hayvanının metonimidir. Koç, Antik Mısırın önemli tanrısı olan Ammon tanrısının kutsal hayvanı olması nedeniyle tanrı Ammon'u sembolize etmektedir. Boynuzlar ile tasvir edilmiş Büyük İskender "savaşçı", "tanrısal güce sahip" metaforları içerisinde sunulmuştur. Başının üzerinde yer alan diadem krallığın ve otoritenin simgesidir. Basılmış olan bu sikke ile Lysimakhos'un tanrı soyundan gelen İskender'in halefi olduğu miti inşa edilmeye çalışılmıştır.

Öte yandan kral Lysimakhos gibi, Helenistik dönemin diğer hükümdarlarının bastırılmış oldukları paraların üzerine Büyük İskender'e öykünmek amaçlı kendi portrelerini yerleştirmeleri, bizlere aynı zamanda parayı nasıl güç gösterme unsuru olarak gördüklerini göstermektedir.²⁸⁸

4.4.5. Sembol Olarak Dini İmgeler

Hükümdarlar ve otorite sahipleri, dinsel kimlik ve inançlarını da madeni ve kağıt paralarının üzerine taşımıştır. Paraların üzerinde yer alan dini imgeler bizleri basılan dönemin dinsel inançları konusunda da aydınlığa kavuşturur. Unutulmamalıdır ki dinsel kimlik, toplumsal olarak bölgesel kimliğe göre daha güçlü hissedilmektedir; öyle ki, kimi tarihçiler tarafından, geçmişte imparatorlukları bir arada tutan önemli bir unsur olarak görülmüştür.²⁸⁹

4.4.5.1. Taoculuk

M.Ö. 4. yüzyıla kadar tarım aleti şeklinde olan bronz metali parasal araç kullanan Çinliler, Qin hanedanlığı yönetimi ile şekli itibarıyla hemen ayırt edilebilir olması mümkün olan, Doğu Asya sikkeleri olarak adlandırdığımız ortasında kare formunda bir deliği bulunan, yuvarlak sikke kullanımına geçmişlerdir.

---

²⁸⁸ Keş, Y. ve Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı "Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet'in İlk Emisyonları". *İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.

²⁸⁹ Berk, F.M. (2016, 06-08 Mayıs). *Isauria Hanedanlığı ve İmparator III. Leo*. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır'da sunuldu, Konya.

Resim 4.25. Qin Hanedanlığı sikkesi²⁹⁰

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Dizayn	Kare	Kenarları ve açıları birbirine eşit olan dörtgen	Yeryüzü
Görüntüsel	Dizayn	Çember	Yuvarlak, geometrik şekil	Gökyüzü

Çizelge 4.29. Qin Hanedanlığı sikkesi.

Qin Hanedanlığı dönemi basılan sikke Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde ortasında kare bir çukur bulunan yuvarlar bir cismi temsil etmektedir. Yan anlam boyutta değerlendirildiğinde Taoculuk geleneğinin değerlerine vurgu yapılmaktadır.

Çin'de üretilen bu sikkeler simgesel anlamda çok büyük önem taşımıştır; Taoculuk geleneğinden gelen söylence ile, Çinliler yeryüzünün kare, gökyüzünün ise kubbe şeklinde olduğuna inanmışlardır.²⁹¹ Sikke üzerinde yer alan kare yeryüzünün, çevreleyen çember ise gökyüzünün simgesidir. Her ikisinin yan yana bulunmasıyla Taoculuk inancının metonimi oluşmaktadır. Gökyüzü ve yeryüzü simgesinin arasında yer alan kısımda iktidarın isminin yer alması, Gökyüzü Vekili olanın halkı yöneten ve para basan imparator aracılığıyla haberleştiği metaforunu içermektedir. Zira inanca göre iktidar, gücünün kaynağını “doğa”, “tanrı”, “iklim”, ”mevsim” gibi anlamları karşılayan *Gök*'ten almıştır.²⁹² Basılan sikke

²⁹⁰ Görsel: <https://brandonqindynasty.weebly.com/currency.html> adresinden 20 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁹¹ Kırilen, G. (2012). “Eski Çin Metinlerinde Yer-Gök ve Yabancılar”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(1), 55-71.

²⁹² a.g.e

aracılığıyla imparatorun Gökyüzü Vekili'nin habercisi ve gücünün de tezahürü olduğu miti inşa edilmektedir.

4.4.5.2. Hristiyan dini sembolleri

Bizans imparatorluğu döneminde Hristiyanlığın baş göstermeye başlaması ile Hristiyan dini motifleri sikkeler üzerinde görülmeye başlanmıştır.²⁹³ Bunun örnekleri en çok Bizans imparatorluğu sikkeleri üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

Resim 4.26. III. Leon dönemi basılan altın Solidus'u önyüzü²⁹⁴

ÖNYÜZ	Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	III.Leon	717-741 yılları arasında hüküm süren Bizans imparatoru	İmparator, otorite, lider, mutlak güç	
Görüntüsel	Nesne	Küre	Kusursuz simetriye sahip geometrik nesne	Dünya, yeryüzü	
Görüntüsel	Nesne	Haç	Birbirini dik açı ile kesen iki çubuk	Hristiyanlık, çarmıh	
Görüntüsel	Aksesuar	Taç	Başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık	Mutlak güç	
Görüntüsel	Kostüm	Paludamentum	Roma döneminde yüksek görevliler tarafından giyilen renkli geniş harmani	Statü, tören	

Çizelge 4.30. III. Leon dönemi basılan altın Solidus'u önyüzü.

²⁹³ Aktalay, E. ve Toksöz, A. (2015). Sikkenin Etnoarkeolojik İncelemesi. https://www.academia.edu/33315504/S%C4%B0KKEN%C4%B0N_ETNOARKEOLOJ%C4%B0K_%C4%B0NCELEMES%C4%B0.pptx adresinden 21 Nisan 2019'da alınmıştır.

²⁹⁴ Görsel: <https://antikparalar.blogspot.com/2015/02/iii-leo-isauryal-impator-717-741.html> adresinden 21 Nisan 2019'da alınmıştır.

5. yüzyılda geç Roma sikkeleri üzerinde betimlenmeye başlayan haç, İsa'nın çarmıha gerilişini sembolize etmesi ve onun ölümüne galip gelmesinin sembolü olarak görülmesi sebebiyle, hükümdarlar tarafından düşmanlarına karşı kazanılan bir zafer sembolü olarak kabul edilmiş²⁹⁵ ve basmış oldukları sikkelerin neredeyse tümü üzerinde bir şekilde yer vermeye çalışılmıştır. Bizans İmparatoru III. Leon döneminde basılan sikke üzerinde bunun örneğine rastlamak mümkündür. Basılan bu sikke üzerinde yer alan tasvirler düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde imparator III. Leon elinde bir küre tutarak yer almaktadır. Yan anlam boyutta değerlendirildiğinde imparatorun sahip olduğu güç ve kudretin yanı sıra Hristiyan dini propagandası ön plana çıkarıldığını gözlemlemek mümkündür. Sikke üzerinde yer alan tasvir imparatorun görüntüsel göstergesidir. Elinde tutmuş olduğu “globus” Roma döneminde ortaya çıkmış “yerküre” simgesi ve bir imparatorluk sembolüdür. Kürenin üzerinde Hristiyan dini metonimi olan, Hristiyan inancı sembolize eden haç tasviri yer almaktadır. Haç tasvirinin küre üzerinde yer alması, Hristiyan inancının tüm yeryüzü topraklarına hakimiyeti olduğu metaforu içerisinde kullanılmıştır. Öte yandan bu kürenin imparatorun avuçları arasında olması ise imparatorun tüm dünyaya hüküm verdiği mesajını iletmektedir. İmparatorun başı üzerinde yer alan taç otoritenin ve mutlak iktidarlığın bir simgesidir. Bu tacın üzerin bir haç tasviri yer alması ise imparatorun dünya üzerindeki dinsel rolüne vurgu yapılmaktadır. İmparator III. Leon askeri kostüm olan Paludamentum ile tasvir edilmiştir. Giymiş olduğu kostüm “savaşçı” ve “korkusuz” metaforları içerisinde sunulmaktadır. Sikke üzerinde yunanca “Efendimiz Leon, uzun yıllar yönetsin” lejandı yer almaktadır. Yeryüzünün tümünün Hristiyan inancına tabi olduğunu ve hakiminin de imparator III. Leon olduğunun miti inşa edilmektedir.

Hristiyanlığın gittikçe yayılmaya başlamasıyla, İsa'nın tasvirlerini çeşitli alanlarda yer almaya başlamıştır. Nitekim, Bizans İmparatoru II. Justinianus dönemi basılan sikkeler üzerinde, Mesih ana tip olarak tasvir edilmiştir²⁹⁶ ve dini liderliği ön plandadır. Bizans sikkeleri ikonografisinde yapılan bu reform, İslamiyet'in 678 yılında gerçekleştirmiş olduğu zafer neticesinde İslamiyet'e bir tepki olarak yapıldığı düşünülmektedir.²⁹⁷

---

²⁹⁵ Demirel Gökalp, Z. (2009). *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 33.

²⁹⁶ a.g.e, 33.

²⁹⁷ Angold, M. (2001). *Byzantium, The Bridge From Antiquity to the Middle Ages*, London, England: Phoenix Press, 55-58.

Resim 4.27. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u²⁹⁸

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	İsa	M.Ö. 4 – M.S. 30-33 yılları arasında yaşamış Yahudi vaiz ve dini lider	Dini lider, Hristiyanlık
Görüntüsel	Nesne	Haç	Birbirini dik açı ile kesen iki çubuk	Hristiyanlık, çarmıh
Görüntüsel	Nesne	İncil	Hz.İsa'ya indirilen kutsal kitap, Ahd-, Cedit	Hristiyan inancı değerleri
Simge	Vücut dili	Takdis	Kutsal sayma, kutsama	Kutsallık, temizlik, arınma

Çizelge 4.31. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	II.Justinianos	685-695 ve 705-711 yılları arasında saltanat süren son Bizans İmparatoru	Otorite, lider, hükümdar, kanun koyucu, hakim
Görüntüsel	Nesne	Sancak	Ucunda yer alan işaretin her millete kendisine has olduğu bayrak	Aidiyet, şeref
Görüntüsel	Giysi	Loros	Gövdenin etrafına sarılan ve sol elin üzerine düşen, dar, uzun ve ilemeli kıyafet	Statü, hiyerarşi, zenginlik
Görüntüsel	Aksesuar	Taç	Başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık	Mutlak güç, hiyerarşi

Çizelge 4.32. M.S. 685-695 yılında tedavülde olan II. Justinianos iktidar dönemi Solidus'u arka yüzü.

²⁹⁸ Görsel: http://www.wildwinds.com/coins/byz/justinian_II/sb1249.jpg adresinden 21 Nisan 2019'da alınmıştır.

II. Justinianos dönemi basılan sikkelerde yer alan ilk İsa tasvirleri “Pantokrator” tipinde kullanılmıştır. Bu dönemde basılmış olan sikke Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde önyüzünde kolunun altında bir kitap tutmuş İsa, arka yüzünde ise ayakta durmuş II. Justinianos tasviri yer almaktadır. Sikke yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde ise Hristiyan dünyanın hükmüne vurgu yapılmaktadır.

Önyüzde Hristiyan ikonografisinde sıkça kullanılan “Pantokrator İsa” sahnesine yer verilmiştir; İsa omuzlarında basit bir tunik ile, sol elinde değerli taşlarla ciltlenmiş Kitâb-ı Mukaddes taşımakta ve sağ eli ile takdis işareti yapmaktadır.²⁹⁹ Kelime anlamıyla “kainatın efendisi” anlamına gelen bu sahne, Hristiyan dini metonimi olarak yer almaktadır. İsa’nın tanrısallığını simgelemektedir.

Sikke arka yüzünde İmparator II. Justinianos’un görüntüsel göstergesi yer almaktadır. İmparator ucunda haç yer alan bir sancak tutmaktadır. Sancak ordunun metonimi, aidiyetin ve şerefın simgesidir. Sancağın üzerinde yer alan haç Hristiyan dini metonimi olarak yer almaktadır. Haç aynı zamanda Bizans imparatorluğunda imparatorun gücünün bir siyasi sembolüdür.³⁰⁰ Tepesinde haç bulunan sancak din uğruna yapılan savaşları anlatan “cihat” metafor olarak kullanılmıştır. İmparatorun sancağı elinde tutması ise, dini liderliğine yapılan bir vurgudur. İmparator’un tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğu miti yaratılmaktadır. İmparatorun üzerinde dini törenlerde giyilen loros elbisesi yer almaktadır. Loros giysisi İsa’nın kefeninin ve dirilişinin bir simgesi olduğu düşünülmektedir.³⁰¹ Elbisenin pahalı malzemeler ve taşlar ile donatılmış olması imparatorun zenginliğinin belirtisel göstergesidir. Sikke üzerinde; “Efendi Jüstinyen, İsa’nın hizmetkarı” lejandına yer verilmiştir.³⁰² II. Justinianos’un tanrı uğruna cihatta bulunan güçlü ve zengin bir lider olduğu miti inşa edilmektedir

Öte yandan sikke üzerinde yer alan bu tasvirler, dönemin sanatında da kullanılmış olması, bizlere bu sanat hakkında bilgiler kazandırmaktadır.

²⁹⁹ Moreaux, M. (t.y.). Images sacrée sur les monnaies Byzantines. https://www.academia.edu/5757067/Images_sacr%C3%A9es_sur_les_monnaies_byzantines adresinden 21 Nisan 2019’da alınmıştır.

³⁰⁰ Aydoğdu, G. (2018). “Reform Öncesi ve Sonrasında Emevi Dönemi Altın ve Gümüş Sikkeleri”. *History Studies International Journal of History*, 10, 1-12.

³⁰¹ Demirel Gökalp, Z. (2009). *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 25.

³⁰² Whitting, P.D. (1973). *Monnaie Byzantines*. Suisse: Bibliotheque des Arts, 34.

4.4.5.3. İslam dini sembolleri

Sikke basımını bağımsızlık ve egemen güce sahip olmanın bir sembolü olarak kabul eden İslam dünyasının ilk yıllarında sikke basılmamış, tedavülde olan Bizans ve Sâsâni sikkeleri kullanmıştır. Bir devletin sikke basımı gerçekleştirebilmesi için sahip olması gereken, siyasi, askeri ve ekonomik üstünlüğün sağlanmasıyla ilk İslami sikke basımı, 697 yılında Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından gerçekleştirilmiş olan sikke reformu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sürece kadar, mevcut kabul gören Bizans ve Sâsâni Devletleri sikkeleri kullanılmıştır.

İslam dönemi başlangıcından itibaren gerçekleşen 5 önemli evre sonucunda³⁰³ ortaya çıkan ve asırlar boyu devam edecek bu İslami sikke tipi, bizler için önemli bir “yazılı metin, halife isimleri ve saltanat tarihlerine kazandırılmış bir kesinlik”³⁰⁴ ve en önemlisi reform öncesi basılan sikke ile reform sonrası basılan sikke sonucu, içerikleriyle bizlere aktarmış olduğu siyasi, ideolojik ve dini anlamlardır.

Henüz sikke reformunun gerçekleşmemiş ve Bizans ve Sâsâni devleti sikkeleri kullanımı devam ederken, hilafeti devralmış olan Muaviye bin Ebu Süfyan döneminde, Bizans sikkesi kopyası olduğu alenen belli olan ancak üzerinde Hristiyanlıkla çağrışım yapabilecek tüm unsurlar çıkarılmış Arap-Bizans tarzı sikkeler kullanılmıştır; Bu durum, bizlere Muaviye bin Ebu Süfyan dönemi siyasi gelişmelere bağlı olduğunu düşündürmektedir; zira sikke üzerinde bulunan semboller sadece dini semboller olmamakla birlikte, imparatorun düşmanlarının üzerindeki hakimiyeti ve zaferini de simgelemektedir ve o dönem gerçekleşen savaşlar ve fetihler, Bizans imparatorluğunu Müslümanlar için bir rakip konumuna dönüştürmektedir.³⁰⁵ Ancak Müslüman Arapların ilerleyen yıllarda bastırmış oldukları taklit sikkeler, bizlere komşu devletlerin kültürlerinin tesirini sikkeler üzerinde apaçık biçimde göstermektedir.

³⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Şimşir, M. (2017). “Cahiliye Dönemi Araplarında Para ve İlk İslam Paralarının Tedavüle Giriş Süreci”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 117-136.

³⁰⁴ Aydoğdu, G. (2018). “Reform Öncesi ve Sonrasında Emevi Dönemi Altın ve Gümüş Sikkeleri”. *History Studies International Journal of History*, 10, 1-12.

³⁰⁵ a.g.e

Resim 4.28. İlerleyen yıllarda ortaya çıkan Emevi-Bizans taklit sikkeleri.³⁰⁶

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Üç İnsan	Heraclonas, Heraclius, Heraclius Constantin	610-641 yılları arası Doğu Roma İmparatoru Heraclius ve iki oğlu	Otorite, aile bağı, meşruiyet
Simge	Nesne	Globus	Dünya	Dünya topraklarının hakimiyeti
Görüntüsel	Aksesuar	Taç	Başta giyilen, değerli taşlarla süslü başlık	Mutlak güç, hiyerarşi
Görüntüsel	Giysi	Loros	Gövdenin etrafına sarılan ve sol elin üzerine düşen, dar, uzun ve işlemeli kıyafet	Statü, hiyerarşi, zenginlik

Çizelge 4.33. Emevî-Bizans Sikkesi önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	Yazı	Bismillah Lâ ilâhe illâ Allah Muhammed Rasûl Allah	Allah'tan başka ilah olmadığı. Sadece O'na itaat ve kulluk edilmesi gerektiği. Allah'ın esirgeyici ve bağışlayıcı olduğu. Muhammet'in onun resulü olduğu.	İslamiyet hak dindir. Tek tanrı vardır ve o da Allah'tır. Allah'ın merhameti yücedir. Muhammet onun resulüdür.

Çizelge 4.34. Emevî-Bizans Sikkesi arka yüzü.

³⁰⁶ Görsel: <https://archive.aramcoworld.com/issue/201503/coins.of.two.realms.htm> adresinden 24 Nisan 2019'da alınmıştır.

Müslümanlar tarafından basılan Emevi-Bizans taklidi sikkeler Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde ön yüzünde üç imparatorun yer aldığı, arka yüzünde ise dört basmaklı bir platform üzerinde bir çubuğun etrafı arapça yazı ile çevrelendiği görülmektedir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde komşu devlet tesiri ile birlikte islam inancı ideolojisi ve propagandası ön plana çıkışı görülmektedir. Önyüzde Heraclonas, Heraclius ve Heraclius Constantin'in görüntüsel göstergesi yer almaktadır. İmparator ve iki oğlunun üzerinde zenginliklerinin ve güçlerinin belirtisel göstergesi olan taşlı loros elbisesi bulunmaktadır. Elllerinde tutmuş oldukları ve yeryüzü sembolü olan globusün üzerindeki haç simgesi Müslümanlar tarafından kaldırılmıştır. Aynı durum başlarının üzerinde bulunan, yönetici statülerinin belirtisel göstergesi ve gücün simgesi olan taçları için de geçerlidir. Orijinal sikke üzerinde taçların üzerinde bulunan haç, Müslümanların basmış oldukları Emevi-Bizans sikkesi üzerinde kaldırılmıştır.

Sikkenin arka yüzüne baktığımızda M.S. 638 yılında basılan Herclius sikkesi arka yüzü üzerinde yer alan sancağın üzerindeki haç kaldırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Orijinal sikkenin arka yüzünde sancağın ucunda bulunan haç İsa'nın çarmıha gerilmesinin sembolüdür. Sancağın altında bulunan platform ise her basamağı dört incilden birini simgelemektedir. Müslümanların sancak üzerinde bulunan haç sembolünü kaldırmasıyla bu anlamdan uzaklaştırmak istedikleri anlaşılmaktadır. Sikke'nin arka yüzünde yer alan sadece bir baston tasviridir. Etrafına arapça "Bismillah Lâ ilâhe illâ Allah vahdehû Muhammed Rasûl Allah" lejandı eklenmiştir. Yer alan lejand ile hak dinin İslamiyet olduğunun, Allah'tan başka ilah olmadığı ve Muhammed'in onun resulü olduğunun miti inşa edilmektedir.

Resim 4.29. Sâsâni devleti taklidi Emevi-Sâsâni sikkesi önyüzü.³⁰⁷

³⁰⁷ Görsel: <https://fayezthezealot.wordpress.com/2016/05/25/muhammad-cross-and-coins-early-islamic-coins-origin/> adresinden 24 Nisan 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	I.Şâpûr	241-272 yılları arası hüküm süren ikinci Sasani Şah'ı.	Mutlak güç
Simge	Yazı	Bismillah Muhammed Rasûl Allah	Allah'ın tek ilah olduğu. Onun adıyla adım atıkları. Muhammed'in onun elçisi ve kulu olduğu.	İslamiyet hak dindir. Tek ilah Allah'tır. Muhammet onun elçisidir.

Çizelge 4.35. Emevi-Sâsâni sikkesi önyüzü.

Para reformu gerçekleşmeden önce kullanılan diğer bir taklit sikkesi örneği ise Emevi-Sâsani sikkesidir. Bir dönem kullanılan bu sikke Barthes'ın düz anlam boyutunda incelendiğinde Sâsani kralı olan I.Şâpûr'un tasviri ve altında Arapça "Bismillah Muhammed Rasûl Allah" yazısı yer almaktadır. Sikke yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Sâsani yönetimin gücünü yansıtmakla beraber, İslam dini değerlerini ön plana çıkardığını gözlemlemek mümkündür. Muaviye bin Ebu Süfyan döneminde Sâsani sikkesi taklidi sikke üzerine yerleştirilen bu yazı İslam dini metonimi olmasıyla birlikte, Allah'ın yardımının yanlarında olduğunu ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğu miti inşa edilmektedir.

Abdülmelik b. Mervan'ın gerçekleştirmiş olduğu sikke reformu süresince sikkeler birçok aşama geçmiş olsa da, son aşamada hiçbir tasvir içermeyen, insan figürü tasvirlerinden kaçınan, sadece ayetlerin yer aldığı bir model benimsenmiş, ve bu model asılar boyu standart bir hal almıştır.

Resim 4.30. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikke.³⁰⁸

³⁰⁸ Görsel: <https://fayezthezealot.wordpress.com/2016/05/25/muhammad-cross-and-coins-early-islamic-coins-origin/> adresinden 24 Nisan 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	Yazı	Lâ ilâhe illâlahü vahdehu lâ şerike leh	Allah'tan tek ilah olduğu ve ondan başka ilah olmadığı	Tek bir yaratıcı vardır ve o da Allah'tır
Simge	Yazı	Muhammedün Rasûlüllah: Erselehü bilhudâ ve dinî'l-hakki liyüzhirahu ala'd dîni küllihi ve lev kerihe'l-müşrikûn	Tevbe Süresi 33. Ayet – Muhammed Allah'ın yeryüzündeki elçidir. İslam dini inancına sahip olmayanlar bu gerçeği kabullenmeseler de, insanlara İslam dinini tanıtmak ve öğretmek için gönderilmiştir.	Muhammed Allah'ın elçisi ve İslam dininin öğreticisidir

Çizelge 4.36. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikkenin önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Simge	Yazı	Allahu ehad Allahu's-Samed lem yelid ve lem yûled ve lem yekun lehu küfüven ehad	İhlas suresi / Allah tektir, benzeri yoktur. O doğurulmamış ve doğurmamıştır, çocuğu yoktur. Her zaman var olmuştur ve her şey den üstündür.	Tek bir ilah vardır o da Allah'tır. Doğmak ve doğurulmuş olmak canlılara özgü bir özelliktir, tüm canlıların hayatı bir gün sonlanır. Her canlı bir varise sahip olabilir. Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. O'nun varisi de yoktur ve ölümsüzdür. Hiçbir şey ona benzemeyeceği için her şeyden üstündür.

Çizelge 4.37. Abdülmelik B. Mervan reformu sonrası bastırılan İslami sikkenin arka yüzü.

Reform sonrası darp edilen sikkeler Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde Kurân surelerinin ve İslam dini ibarelerinin yer aldığı görülmektedir. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Allah'ın tekliği, yeni dinin diğer tüm dinlere üstün olduğu, İslam'ın hak din olduğunun vurgulandığı görülmektedir.³⁰⁹ Sikkenin arka yüzünde çember olarak darp tarihinin hicri takvime göre yazılması tüm dünyaya karşı kendi varlığının, bağımsızlığının ve doğruluğunun iletilmiş mesajı, Hristiyanların kullanmış olduğu miladi takvime başkaldırıdır. Sikkenin arka yüzünde yer vermiş oldukları İhlas süresi lejandı ile, İsa'yı tanrının oğlu olarak inanan Hristiyan dini inancına sahip devlet ve insanlara, bilhassa sikkelerinin üzerinde İsa'yı tanrının oğlu olarak Bizans devletine, mesaj iletildiği görülmektedir. Basılan bu sikke ile İslamiyet'in hak din olduğunun, bağımsız ve güçlü olduklarının miti inşa edilmektedir.

Ortaçağ'da bir devletin bağımsızlığının ve ekonomik güce sahip olduğunun en önemli unsurlarından olan sikke basmak, İslam devleti için de kaçınılmaz olmuş ve reform gerçekleştirilmiştir. Atılan bu adım, çok önemli bir dini propaganda olduğu kadar diplomatik meseleden kaynaklandığını bizlere göstermektedir.³¹⁰ Öte yandan İslami geleneklerde hanedanlığın bir bağımsızlık şartı haline para basımı, üzerlerinde sultan isimleri ve darp tarihleri hicri takvime göre yer almaya başlamış ve zaman içerisinde çoğu İslam devleti tarafından uygulanmıştır.

4.4.6. Tarihsel ve Politik Olaylara Göre Semboller

Gündelik yaşamın merkezini oluşturan para, geçmiş zamandan bu yana evrilmeye ve elden ele dolaşmaya devam ederken, tarihin önemli gelişmelerin şahitlik yapmış, yaşanmış olan tarihsel ve politik olayların izlerini üzerinde sıkıca taşımıştır. Gerçekleşmiş olan savaşlar, galibiyetler, iktidarların güç gösterileri ve en önemlisi ispatlama ve tarihe kazınma çabaları, dönemin parasal aracına göre kimi zaman sikkeler kimi zaman ise kâğıt paraları üzerinde yer almıştır. Öyle ki yaşanmış olan süreçler ne şekilde olursa olsun, paralar üzerinde yansıtılmış bu olaylar, bizler için tarihi bilgiler edinmek üzerine çok değerli kaynaklar haline gelmiştir.

Coğrafi keşiflerin başlaması ile beraber Avrupa ülkelerinin daha önce bilinmeyen yerleri keşfetmeleri ile kendi ekonomik, siyasi ve askeri çıkarlarını doğrultusunda, keşfetmiş

³⁰⁹ Aydoğdu, G. (2018). "Reform Öncesi ve Sonrasında Emevi Dönemi Altın ve Gümüş Sikkeleri". *History Studies International Journal of History*, 10, 1-12.

³¹⁰ Sivrioğlu, U. T. (2014). "Ortaçağ İslam Sikkelerinde Hellen, Roma-Bizans Etkisi". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1(2), 1-21.

oldukları bu ülkelerde sömürgecilik faaliyetine başlamışlardır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Almanya hakimiyeti altına giren Kamerun ülkesinin, I. Dünya savaşında sonrası bölgede hakimiyeti kaybetmesiyle, yönetimi Milletler Cemiyeti tarafından Fransa'ya verilmiştir.³¹¹ Sömürgecilik faaliyetine eşlik eden araçlardan biri de para olmuştur; para bölge kimliğinin ortaya çıkarılması ve yetkinin kimin elinde olduğunu vurgulamak için kusursuz bir araçtır ve henüz ilkel para kullanan yerli halkın, gündelik hayatta kullanması mecburi kılınan bir araç olmak üzere modern para basımı gerçekleştirilmiştir. Basılan bu paranın üzerinde yer alan tasvirler, sömürgeciliğin ve yönetimi elinde bulunduran ülkenin bakış açısını değerlendirmeyi mümkün kılar.

Resim 4.31. 1947 yılında Kamerun'da tedavülde olan 20 frank banknotu önyüzü.³¹²

³¹¹ Histoire Coloniale du Cameroun. (t.y.). https://fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_coloniale_du_Cameroun adresinden 6 Haziran 2019'da alınmıştır.

³¹² Görsel: <http://imagesdutravail.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=2134> adresinden 6 Haziran 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Emile Gentil	Fransız askeri lider, deniz subayı ve sömürge yöneticisi (1866-1914)	Yönetim
Görüntüsel	Giysi	Üniforma	Aynı işi yapanların giydikleri, özellikle tüzükle belirtilmiş, aynı tip giysi	Mevkii, rütbe, statü, yetki
Belitisel	Yüz ifadesi	Çatık kaş	ciddiyet, kızgınlık	Domine etme, korku salma, kararlılık
Belirtisel	Duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven
Görüntüsel	İnsan	Halk	Aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttaşı olan insan topluluğu	Kültürel özellik, yaşam biçimi
Görüntüsel	Yapı	Saman çatılı ev	Yapımında çeşitli toprak ve ağaçlardan yararlanılmış, içinde bir kimsenin veya bir ailenin yaşadığı yer, konut	Yaşam şartı, gelenek, kültür

Çizelge 4.38. 1947 yılında Kamerun’da tedavülde olan 20 frank banknotu önyüzü.

Resim 4.31’de görmüş olduğumuz 1947 yılında tedavülde bulunan 20 frank’ın önyüzünde, sağ tarafta Emile Gentil’in görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Emile Gentil, Fransız sömürge yöneticisi askeri bir liderdir. Giymiş olduğu üniforma Fransız askeri üniforması olması dolayısıyla Fransa Cumhuriyeti metonimi olarak yer almaktadır. Üniforma aynı zamanda rütbe ve mevkiinin simgesidir. Emile’in sahip olduğu yetkiyi ve statüsünü ön plana çıkarmaktadır. Fiziksel duruşunun dik, bakışları sert ve kaşları çatık halde olması; özgüvenli, otoriter ve dominant oluşunun belirtisel göstergesidir.

Arka kısımda çatısı samandan oluşan evler, önünde ise üzeri çıplak yerli Afrika halkı tasvir edilmektedir. Evlerin tasviri Kamerun şehir yapısının metonimidir. Yerlilerin üzeri çıplak olması ise, Afrika yerli halkı kültürünün metonimi olarak yer almaktadır. Sağ tarafta yer alan siyahi adamın elinde tutmuş olduğu sopa ve evler teknolojik gelişme hususunda halkın geride olduğunun mesajı verilmektedir.

Para üzerinde Fransızlar “yönetici güç”, Afrika halkı ise “yönetilen” metaforu içerisinde sunulmaktadır. İçermiş olduğu tasvirler ve bu tasvirlerin perspektifi yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde; Fransızların Kamerun topraklarında olan üstünlüğüne vurgu

yapılmakta, otoriter güç olarak ülkenin yönetiminin Fransızların elinde olduğunu, söz sahibinin kendilerinin olduğunu miti inşa edilmektedir.

Benzer örnek Fransız Denizaşırı Bölgeler Topluluğu³¹³ndan biri olan; Guadeloupe adası paraları üzerinde gözlemlemek mümkündür.

Resim 4.32. 1947 yılında Guadeloupe’da tedavülde olan 100 frank banknotu önyüzü.³¹⁴

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Bertrand-François Mahé de la Bourdonnais	Fransız deniz subayı ve yönetici (1699-1753)	Yönetim
Görüntüsel	Aksesuar	Peruk	Takma saç	Saygınlık, statü
Belirtisel	Fiziksel yapı	Çıkkık gıdı	Kilo fazlalığı	Refah, tüketim, zenginlik
Görüntüsel	İnsan	Halk	Aynı ülkede yaşayan ve o ülkenin yurttaşı olan insan topluluğu	Kültürel özellik, yaşam biçimi
Görüntüsel	Coğrafi mekân	Kumsal	Deniz, göl ya da akarsu kıyılarında oluşan kumlu yer	Ada kenti, huzur, mutluluk

Çizelge 4.39. 1947 yılında Guadeloupe’da tedavülde olan 100 frank banknotu önyüzü.

³¹³ Fransa Cumhuriyeti’nin Avrupa kıtasının dışında, denizaşırı yerlerde bulunan illeri.

³¹⁴ Görsel: <http://imagesdutravail.edel.univ-poitiers.fr/index.php?id=2134> adresinden 6 Haziran 2019’da alınmıştır.

Resim 4.32’de görmüş olduğumuz, 1947 yılında Guadeloupe adasında tedavülde bulunan 100 frank ön yüzünde solda amiral Bertrand-François Mahé de la Bourdonnais, arka planda sağda ise biri kadın biri erkek olmak üzere, Guadeloupe adası halkını temsil eden iki kişi tasviri yer almaktadır. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Fransız halkının ele geçirmiş olduğu yönetime ve otoritesine vurgu yapılmaktadır

Mahé de La Bourdonnais tasviri perspektif olarak daha ön planda yer almaktadır. Taşımış olduğu asil kıyafet statüsünün ve zenginliğinin belirtisel göstergesidir. Başında taşımış olduğu peruk yüksek sınıfa mensup insanların metonimidir ve soylu olmanın simgesidir. Arka planda yer verilmiş yerli halk giyimi Guadeloupe halkının kültürünün metonimidir. Para üzerinde yer alan görsel kodlar içerisinde sahil, yapraklar ve meyveler egzotik ada metonimi olarak kullanılmıştır. Öte yandan yine para üzerinde yer verilen meyve tasvirlerinin Guadeloupe halkı olan kadın yarın çıplak bedeni üzerine betimlenmesi, “kadın-egzotik meyve” çağrışımı sağlanmaya çalışıldığını gözler önüne sermekle beraber dönemin vizyonunda yerli kadına yüklenmek isteyen egzotik meyve benzeşmesi isteğini düşündürmektedir. Kadın, egzotik meyve metaforu olarak sunulmuştur. Guadeloupe adasının Fransızlar egemenliği altında mutlu ve huzurlu bir yer olduğunun miti yaratılmaktadır.

Yaşanılan tarihsel ve politik olayların paraların üzerindeki sembollerde yer alan diğer örnekleri aşağıdaki başlıklarda ele alınacaktır.

4.4.6.1. Tarihsel olaylara göre semboller

Paranın üzerindeki semboller tarihi olayların bir kayıdır. Hükümdarlar güçlerini ve galibiyetlerini unutturmamak amacıyla paralar üzerinde, yaşanılan önemli tarihsel olaylara ilişkin tasvirlerle yer vermişlerdir.

Resim 4.33. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm³¹⁵

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Nike	Yunan mitolojisinde zafer tanrıçası	Galibiyet, zafer, başarı, tanrıların yardımı
Görüntüsel	Taşıt	Gemi	Su üstünde yüzerek yol alan, insan ve yük taşımaya yarayan, büyük deniz taşıtı	Donanma

Çizelge 4.40. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Poseidon	Yunan mitolojisinde denizler, depremler ve atlar tanrısı	Tanrıların yardımı, tanrısal güç, deniz gücü, denize hakimiyeti
Belirtisel	Fiziksel duruş	El havada ve öne eğimli duruş	Saldırı pozisyonu, öfke	Saldırı gücü, kudret

Çizelge 4.41. M.Ö. 306 yılında basılan Hemidrakm arka yüzü.

Yukarıda görmüş olduğumuz sikke, kral Demetrios tarafından, M.Ö. 306 yılında I. Ptolemaios'un hakimiyetinde olan Salamis kentine (Kıbrıs) sahip olmak amaçlı gerçekleşen büyük deniz savaşından galip gelmesiyle bastırılmıştır. Gerçekleşen bu galibiyet sonrası, zaferini duyurmak ve diğer devletlere bir mesaj iletmek amaçlı kral Demetrios bastırılmış olduğu sikkeler üzerinde savaşa göndermede bulunan tasvirler yerleştirmiştir.

³¹⁵ Görsel: http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/demetrios_poliorcetes/i.html adresinden 7 Haziran 2019'da alınmıştır.

Bastırılan sikke ön yüzünde gemi üzerinde duran tanrıça Nike, arka yüzünde ise, elinde üç başlı mızrak bulunan, tanrı Poseidon tasvirine yer verilmiştir. Bastırılan bu sikke yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde, deniz üzerindeki güce ve zafere vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir.

Sikkenin önyüzünde kanatlı, elbise giymiş ve sopa taşıyan bir genç kız olarak tasvir edilen tanrıça Nike'nin görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Tanrıça Nike Yunan mitolojisinde uçma ve hızlı koşma yeteneklerine sahip zafer tanrıçasıdır. Sahip olduğu kanatlar uçma yeteneğini ve hızını belirtisel göstergesidir ve zaferi temsil etmektedir. Altında bir geminin görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Gemi, donanmanın metonimi ve donanma sayesinde sahip oldukları gücün metaforudur. Demetrios'un donanmasının çok güçlü olduğunun miti yaratılmaktadır.

Sikkenin arka yüzünde tanrı Poseidon'un görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Denizlerin tanrısı Poseidon, denizde olan hakimiyeti simgelemektedir. Elinde tutmuş olduğu Trident,³¹⁶ Poseidon'un atribüsüdür. Yunan mitolojisinde göre deniz tanrısı öfkeli olduğunda üç uçlu mızrağı yere vurarak denizleri çalkalar, fırtınalar, depremler ve tsunamiler yaratmaktadır. Elinde Trident'i atma teşebbüsünde tasvir edilmesi, duygusal durumunun, yani öfkesinin belirtisel göstergesidir. Güç ve kudretin metaforudur. Deniz tanrısının Demetrios donanması ile birlikte olduğunun ve onun yardımıyla savaştıklarının miti yaratılmaktadır.

Tarihi olayın sikke üzerindeki tezahürünün bir başka örneğini Roma İmparatoru Claudius'un bastırması olduğu sikke üzerinde rastlamak mümkündür.

Resim 4.34. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus³¹⁷

³¹⁶ Poseidon'un atribüsü olan üç uçlu mızrak. Yunan mitolojisine göre deniz tanrısı öfkeli olduğunda üç uçlu mızrağı yere vurarak denizleri çalkalar, fırtınalar, depremler ve tsunamiler yaratır.

³¹⁷ Görsel: <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 7 Haziran 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Tiberius Claudius Caesar Augustus	41-54 yılları arasında hüküm süren Roma imparatoru	Lider
Görüntüsel	Aksesuar	Defne tacı	Defne yapraklarından yapılmış taç çeşidi	Başarı, zafer, galibiyet
Belirtisel	Fiziksel duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven

Çizelge 4.42. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Tiberius Claudius Caesar Augustus	41-54 yılları arasında hüküm süren Roma imparatoru	Lider
Görüntüsel	İnsan	Asker	Orduda görev yapan insan	Askeri güç
Görüntüsel	Yapı	Zafer takısı	Kazanılan büyük zaferler sonrası galibiyetin ve kahramanlığın anısına inşa edilen yapı	Zafer, galibiyet, başarı, kahramanlık, güç gösterisi

Çizelge 4.43. M.S. 46-47 yılları arasında basılan Aureus arka yüzü.

İmparator Tiberius Claudius Caesar Augustus M.S. 43 yılında İngiltere'ye gerçekleştirmiş olduğu savaş sonrası galip gelmesiyle, zafer kutlamaların yaşayışı dönemin basılan bozuk paraların üzerinde de yerini almıştır. Resim 4.34'de görmüş olduğumuz sikkenin ön yüzünde imparatorun portresi yer alırken, arka yüzünde zafer kazanmış generaller için yapılan zafer takısı üzerinde ata binmiş vaziyette imparator Claudius elinde kılıcıyla tasvir edilmiştir.³¹⁸ Sikke Barthes'ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde; Roma imparatorluğunun gücü ve Britanyalılar'a karşı kazanmış olduğu zafer vurgulanmak istenilmektedir.

Sikkenin önyüzünde İmparator Claudius'un görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Claudius'un fiziksel duruşu özgüveninin belirtisel göstergesidir ve başının üzerinde tasvir

³¹⁸ Ertuğrul, E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 7 Haziran 2019'da alınmıştır.

edilmiş olan defne tacı başarının ve zaferin simgesidir. İmparator Claudius'un tasvir edilmiş portresi realist biçimde ele alınmış, yüzündeki kırışıklık ve pürüzler olduğu gibi yansıtılmış, bilgelik ve tecrübe metaforları içerisinde sunulmuştur.³¹⁹ Claudius'un zaferi kucaklamış, bilge ve güçlü bir imparator olduğu miti inşa edilmektedir.

Sikke arka yüzünde büyük zaferler anısına inşa edilen, galibiyetin simgesi olan zafer takısının görüntüsel göstergesi yer almaktadır. Takının üzerinde, ortada at üzerinde tasvir edilen imparator, askerleri kontrol eden gücün metonimi olarak yer almaktadır. Her iki yanında bulunan askerler ise Roma imparatorluğu askeri birliği metonimi olarak yer almaktadır. Yer verilen bu sahne “kahraman” ve “cesur” metaforları içerisinde sunulmaktadır. Zafer takısının üzerinde “Britanyalıları karşı zafer” anlamına gelen “DE BRTİTANN” sözcüklerine yer verilmiştir.³²⁰ Roma İmparatorluğu'nun karşı konulamaz güce sahip olduğunun miti inşa edilmektedir.

4.4.6.2. Politik olaylar neticesinde değişen semboller

Yaşanan politik ve siyasi olayların etkisi neticesinde iletmek istenilen mesajın sikke üzerinde resmedilmesi de gerçekleşmiştir. Bu noktada Aegina adası sikkelerinin geçirmiş olduğu değişim karşımıza güzel bir örnek olarak çıkmaktadır.

Resim 4.35. Aegina deniz kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü³²¹

³¹⁹ Roma kültüründe yaşlılık bilgelik ve tecrübe ile eşdeğer görülmektedir.

³²⁰ Ertuğrul, E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 7 Haziran 2019'da alınmıştır

³²¹ Görsel: <https://coinweek.com/ancient-coins/first-ancient-coins-aeginas-sea-turtle/> adresinden 8 Haziran 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Deniz kaplumbağası	Bacakları uygun kürek biçimli, sırt tarafı kırmızımsı ve kahverengi olan, yaşam alanı deniz olan kaplumbağa türü	Deniz gücü, Tanrıça Afrodit

Çizelge 4.44. Aegina deniz kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü.

Resim 4.36. Aegina kara kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü³²²

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Hayvan	Kara kaplumbağası	Çöl ve bozkır gibi kurak bölgelerde sıklıkla rastlanan, bitkilerle beslenen ve yaşam alanı kara olan kaplumbağa türü	Kara gücü, Tanrıça Afrodit

Çizelge 4.45. Aegina kara kaplumbağası betimli sikkesi önyüzü.

Kentin koruyucu tanrıçası Afrodit olarak kabul edilen Aegina, sahip olduğu deniz hakimiyetlerini yansıtmaya ve tanrıçanın atribüsü olması nedeniyle madeni paralarının üzerine kaplumbağa tasvirine yer vermişlerdir.³²³ Sikke üzerinde yer verilen bu tasvir, kentin geçirmiş olduğu olaylar neticesinde zaman içerisinde değişime uğramıştır.

Resim 4.35’de görmüş olduğumuz Aegina sikkenin ön yüzünde deniz kaplumbağası yer almaktadır. Kaplumbağa Barthes’ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Aegina’nın deniz kaynaklı ticari gücünün vurgulandığı gözlemlenmektedir. Kaplumbağa tanrıça

³²² Görsel: <http://www.wildwinds.com/coins/greece/aigina/> adresinden 8 Haziran 2019’da alınmıştır.

³²³ Aegina Turtle. (t.y.). <https://www.gretaparker.com/pages/aegina-turtle.html> adresinden 8 Haziran 2019’da alınmıştır.

Afrodit'in atribüsü olması nedeniyle onun metonimi ve simgesidir. Aegina'nın güçlü ticari bir kenti olduğuna ve Afrodit tarafından korunduğu miti inşa edilmektedir.

M.Ö. 5. yüzyılda, Aegina kenti sikkelerinin üzerinde resim 4.36'de görebileceğiniz üzere deniz kaplumbağasının kara kaplumbağasına dönmüş olduğunu gözlemlemek mümkündür. Yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde kara gücüne vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. Nitekim meydana gelen bu değişim, M.Ö. 457 yılında Atina tarafından kuşatılmasıyla deniz gücünü kaybeden Aegina'nın karadaki gücünü göstermek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir.³²⁴ Sikke üzerinde yer alan kaplumbağa tanrıça Afrodit'in metonimi olarak yer almaya devam etmektedir. Ancak kara kaplumbağası olması karadaki gücünü temsil ederek, Aegina kentinin düşmediğinin, hala ayakta ve güçlü olduğunun miti inşa edilmektedir.

4.4.7. Propaganda Aracı Olarak Semboller

Paranın icadından kısa süre sonra, günümüze kadar geçen zamandan bu yana, madeni paralar ve kağıt paralar üzerinde kimi zaman alenen kimi zaman ise simgesel olarak sistematik propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Eski çağ tarihinde Romalıların sıkça başvurduğu bir yöntem olmuştur ve kullanımı günümüz çağında bile devam etmektedir.

Bu anlamda farklı zaman dilimlerindeki çeşitli örnekler değerlendirilecektir.

4.4.7.1. Gaius Julius Caesar

Roma paralarının üzerinde Julius Ceasar'ın dönemine kadar, dönemin imparatorları değil, geçmişteki tanrıların ve imparatorların resimleri olmuştur. Kurallarına göre, yaşayan bir liderin yüzü, madeni paralarının üzerinde basılamazdı. Bunu uygulayan sadece krallar olmuştur ve Roma Cumhuriyeti vatandaşları krallara karşı asla hoş düşünceye sahip olmamışlardır.

Kitle iletişim araçları ve teknolojinin ilerlememiş olduğu bir dönemde para, iletişimi sağlamak ve olup bitenlerden haberdar etme açısından çok önemli bir araç olmuştur. Roma'nın ilk diktatörü Ceasar dönemin koşullarında bir haberi yaymanın en hızlı yolunun madeni paralar üzerinden geçtiğinin farkına varmıştır. Zira hiçbir çaba sarf etmeksizin ve mevkisi her ne olursa olsun durmadan el değiştiren, ülkenin en ücra köşesinde yaşayanların eline ulaşabilecek, yegane bir araçtır madeni para.

---

³²⁴ Tekin, O. (2008). *Antik Nüsmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağar)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 28.

Kitlelere kimin tarafından yönetildiklerini bilmesini isteyen Ceasar, madeni paranın ne kadar doğru bir araç olduğunun farkındalığı ile M.Ö. 44 yılında P. Sepullius Macer'e üzerinde kendi portresi bulunan, gümüş Denarius bastırmıştır.³²⁵ Atılan bu adım, Roma sikkeleri ikonografisinde ve ardından gelenler için devrim niteliğinde olmuştur.³²⁶

Resim 4.37. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius³²⁷

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Gaius Julius Caesar	M.Ö. 49 – 44 yılları arasında hüküm süren Roma Cumhuriyeti diktatörü	Lider, diktatör
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite
Belirtisel	Duruş	Dik duruş	Omuzlar ve boyun düz, başın dik tutulması	Özgüven
Belirtisel	Yüz ifadesi/ Bakış	Gözlerin düz açıyla sabit noktaya bakması	Bir noktaya keskince bakmak	Kararlılık

Çizelge 4.46. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius önyüzü.

³²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Babelon, E. (1886). *Déscription Historique et Chronologique Des Monnaies de la République Romaine Vulgairement Appelées Monnaies Consulaires* (Deuxieme Tome), Paris: Rollin et Feuadent, 13-22.

³²⁶ Macquarie University. (t.y.). A New Honour: The Image of Caesar on Coins. http://www.humanities.mq.edu.au/acans/caesar/Portraits_Coins.htm adresinden 9 Haziran 2019'da alınmıştır.

³²⁷ Görsel: <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=CAESAR+%E2%80%93+DICT+PERPETVO&s=0> adresinden 9 Haziran 2019'da alınmıştır.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Venüs	Roma mitolojisinde güzellik ve aşkın tanrıçası	Ata
Görüntüsel	Tanrı	Victoria	Roma mitolojisinde zafer tanrıçası	Zafer, galibiyet, güç, başarı
Görüntüsel	Nesne	Asa	Kimi güç sahibi insanların törenlerde ellerinde tutmayı tercih ettiği metalden veya ağaçtan yapılmış sopa	Güç, kuvvet, kudret

Çizelge 4.47. M.Ö. 44 yılında basılan Denarius arka yüzü.

M.Ö. 44 yılında basılan Denarius'un ön yüzünde "Caesar Dict Perpetvo" lejandı altında Ceasar'ın portresi, arka yüzünde ise Roma mitolojisi tanrıçası Venüs ve Victoria tasviri bulunmaktadır. Sikke yan anlam boyutta değerlendirildiğinde Ceasar'ın elinde bulunan gücün ve yönetiminin sonsuzluğuna vurgu yapıldığı görülmektedir.

Sikke önyüzünde Ceasar'ın yaşını yansıtan doğal ve realist portre, onun tecrübe ve bilgeliğinin belirtisel göstergesidir. Başının üzerinde yer alan defne tacı, zafer ve sonsuzluğun bir simgesi olarak, Ceasar'ın ideolojisinin sonsuzluğu ön plana çıkarılmıştır. Portre üzerinde yer alan ve "Ölümsüz Diktatör Caesar" anlamına gelen "Caesar Dict Perpetvo" lejandıyla Ceasar'ın rakipsiz bir güce sahip bir lider olduğunun, Roma üzerinde büyük kontrol sahibi olduğunun ve düşüncelerinin sonsuza dek var olacağına miti yaratılmakta ve güçlendirilmektedir. Ceasar sunum kodları içerisinde "kararlı" ve "özgüvenli" metaforları içerisinde sunulmuştur.

Sikkenin arka yüzünde tanrıça Venüs, sağ eli üzerinde tanrıça Victoria taşımakta, sol elinde ise asa taşımaktadır. Yunan mitolojisinin aşk ve güzellik tanrıçası olan Afrodit ile özdeşleştirilmiş olan tanrıça Venüs, Romalılar için Troya'dan İtalya'ya gelen ve ataları olarak kabul ettikleri kolonist Aeneas'ın annesi olarak görülmüştür.³²⁸ Julius Ceasar tarafından resmi ata olarak kabul edilen Venüs, Romalıların metonimi olarak sikke üzerine yer almaktadır. Sağ eli üzerinde yer alan zafer tanrıçası Victoria (Yunan mitolojisindeki karşılığı Nike), zaferi simgelemektedir. Sol elinde tutmuş olduğu asa, eski çağlarda kudret ve kuvveti sembolize etmektedir, ve sahip olduğu gücü yansıtmaktadır. Romalıların tanrı

³²⁸ Öztürk, Ö. (2018, Şubat). Aphrodite. <http://ozhanozturk.com/2018/02/04/aphrodite-afrodit-yunan-roma-mitolojisi/> adresinden 9 Haziran 2019'da alınmıştır.

soyundan gelen güçlü ve kudretli bir millet olduğunun miti inşa edilmeye çalışarak, Cesea'ın Roma barışı ve refahından sorumlu olan kişi olduğu mesajı iletilmeye çalışılmıştır.³²⁹ Tasvirlerin etrafında "P. Sepullius Macer" yazısı, sikkeyi darp eden kişini adı yer almaktadır.

Para üzerinden aktarılan mesajlar Ceasar tarafında akıllıca tasarlanmıştır, nitekim okuma-yazma bilmeyenler üzerinde yer alan sembol ve görüntüleri yorumlayabilecektir. Ceasar, tüm Roma geleneklerini yıkararak bastırmış olduğu paradan 3 ay sonra senatörler tarafından düzenlenen suikast sonucu öldürülmüştür. Sezar'ın mutlak otoriteye sahip olmak isteği cumhuriyet için bir tehdit olarak görülmüş ve yönetimini devirmek üzere plan yapılmıştır. Çoğu tarihçi, gerçekleşen bu suikast ardında bastırmış olduğu Denarius'un etkisi büyük olduğunu düşünmektedir.

4.4.7.2. Marcus Junius Brutus

Roma Cumhuriyeti komutanları, askerlere maaşlarını ödemek üzere darphanelerinde Denarius sikkesi bastırmışlardır. Bu sikkeler üzerine darp edilen tasvirler çoğu zaman ya zafer kutlamak, ya da propaganda amaçlı olarak yer verilmiştir.

Ceasar'ın ölümünün ardından, ona suikast düzenleyenlerin arasında bulunan Marcus Junius Brutus, askerlerinin ödemesini gerçekleştirmek üzerine madeni para bastırmıştır.³³⁰ Bastırılmış olan bu para üzerinde, onun davasını savunan ve propaganda aracı olarak kullanılan çeşitli mesajlar bulundurulmuştur.

Resim 4.38. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius³³¹

³²⁹ a.g.e

³³⁰ Headley, S. (2019, 21 Mayıs). The Eid Mar Denarius Coin – Beware the İdes of March". <https://www.thesprucecrafts.com/eid-mar-denarius-768790> adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.

³³¹ Görsel: British Museum https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1128207&partId=1 adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Marcus Junius Brutus	Romalı askeri ve politik lider (M.Ö. 85 – M.Ö. 42)	Otorite
Görüntüsel	Aksesuar	Diadem	Bir düğümle sona eren ve omuzlara inen iki şeritten oluşan beyaz kurdele	Statü, otorite

Çizelge 4.48. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Nesne	Hançer	Saldırmak veya savunmak amacıyla kullanılan, katlanmaz, ucu sivri, çok keskin bıçak	Saldırı, infaz
Görüntüsel	Aksesuar	Pilos Şapka	Antik Yunan ve Antik Roma döneminde özgürlüğüne kavuşmuş kölelerin giydiği, külah formunda, keçeden yapılmış kenarsız başlık	Hürriyet, özgürlük, kurtuluş

Çizelge 4.49. M.Ö. 43-42 yılları arasında basılan Denarius arka yüzü.

Askeri lider Marcus Junius Brutus tarafından bastırılan sikke düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde önyüzünde Brutus'un portresi, arka yüzünde ise iki hançer arasında bir şapka tasviri, altında ise "EID MAR" lejandı bulunmaktadır. Sikke yan anlam boyutunda incelendiğinde, Romalıların esaretten kurtulduğunun ve özgürlüğe kavuştuğunun mesajının verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Denarius'un önyüzünde Brutus'un kendi portresine yer vermesi otoritesi ve statüsünü ortaya koymaktadır. Portrenin etrafında yer alan "L PLAET CEST BRVT İMP"³³² lejandı yer almaktadır. "İMP" lejandıyla statü vurgusu pekiştirilmiştir.

Sikkenin arka yüzünde yer alan hançerler infaz metaforu olarak kullanılmış ve Ceasar'a karşı gerçekleştirilmiş olan saldırıya gönderme yapılmıştır. Her iki hançerin ortasında Pilos

³³² "L PLAET CEST BRV IMP" : Parayı basan kişinin adı L.Plaetorius Cestianus'un adı, "Brutus" ve "İmparator" kelimelerinin kısaltmasıdır. "İmparator" generallere verilen isimdir, "imperium" yani emir vermek'ten türemiştir.

şapkası tasvirine yer verilmiştir. Pulos şapkası; Antik Roma'da özgürlüğüne kavuşmuş köleler tarafından giyilen bir başlık olması nedeniyle Romalılar için hürriyetin ve özgürlüğün simgesi olarak kabul edilmiştir. Tasvirlerin altında yer verilen ve Türkçe karşılığı "Martın ortası" olan "EID MAR" lejandı,³³³ Ceasar'a düzenlenen suikast tarihinin metonimidir.

Brutus bastırmış olduğu bu sikke ile "Julius Caesar'ın suikastini, ve komplucuların Roma halkının tiranın zulmünden kurtuluşu olarak gördükleri günü kutluyordu".³³⁴ Romalılara açıkça diktatörün ölmüş olduğunun ve bu eylemin özgürlük adına yapılmış olduğunun miti inşa edilmiştir. Söz konusu para her ne kadar "askerlerine cumhuriyet için savaştıklarını hatırlamak için verilmiş"³³⁵ olsa da, elden ele dolaşıp tüm roma halkı tarafından kullanılacağı aşikardır. Bu noktada ilginçtir ki Marcus Brutus da, Roma cumhuriyetinin geleneğinde olmayan ve yerleştirilmesi ile halk gözünde "mutlak güce sahip olan" olarak görülebilme riski olmasına rağmen, bile bile madeni paranın üzerinde portresine yer vererek kendisiyle çelişen bir adım atmıştır; tıpkı düşüncesinin karşısında durmuş olduğu Ceasar gibi.

Roman imparatorluğunda paranın propaganda amaçlı kullanılması günümüzde hala devam etmektedir.

4.4.7.3. Almanya Pfennig'i

Paralar üzerinde yer alan figür ve semboller her zaman bir kişi veya bir inanç doğrultusunda yapılmış propaganda olmayıp, yeri gelmiş umut, birlik ve dayanışma yaymak için de aracı olarak kullanılmıştır.

---

³³³ Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 55.

³³⁴ Ertuğrul, E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/> adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.

³³⁵ Headley, S. (2019, 21 Mayıs). The Eid Mar Denarius Coin – Beware the İdes of March. <https://www.thesprucecrafts.com/eid-mar-denarius-768790> adresinden 10 Haziran 2019'da alınmıştır.

Resim 4.39. 1950 yılında tedavülde olan Pfennig³³⁶

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Trümmerfrau(en)	2. Dünya savaşı sonrası Almanya’da meydana gelen hasarların toparlanması ve temizlenmesi için görevlendirilmiş kadın(lar)	Ayağa kalma, küllerinden doğma, toparlanma, umut, birlik
Görüntüsel	Bitki	Meşe ağacı	Kayıngillerden, yaz kış yaprakları dökmeyenleri de bulunan, kerestesi dayanıklı orman ağacı	Uzun ömür, güçlülük, dayanıklılık, hayat bulma,

Çizelge 4.50. 1950 yılında tedavülde olan Pfennig arka yüzü.

2. Dünya Savaşı sonunda milyonlarca kişi ölmüş ve tamamen tahrip edilmiş olan Almanya’da, yeniden ayağa kalkma yolunda, bombalanan şehirlerini temizlemek ve yeniden yapılandırmaya yardım etmek adına, Almanca “Trümmerfrauen”³³⁷, yani “kalıntıların kadınları” olarak adlandırılan, milyonlarca kadın istihdam edilmiştir.³³⁸ Öyle ki, görev alan bu kadınlar Alman tarihinde yeniden yapılanma sembolü olmuş ve kısa süre sonra gerçekleşen para reformu ile basılan paralar üzerinde, Almanya’da hayatını devam ettiren halka umut ve inancı aşlamak amacıyla tasvirlerine yer verilmiştir.

³³⁶ Görsel: <https://coinquest.com/cgi-bin/cq/coins.pl?coin=1597> adresinden 11 Haziran 2019’da alınmıştır.

³³⁷ Kalıntıların kadını

³³⁸ Trümmerfrau. (t.y.). <https://en.wikipedia.org/wiki/Tr%C3%BCmmerfrau> adresinden 11 Haziran 2019’da alınmıştır.

Resim 4.39' yer alan ve 1950 yılında Almanya'da tedavüle sürülen 50 Pfennig'in arka yüzünde yere diz çömuş meşe ağacı fidanını toprağa diken bir kadın betimi yer almaktadır. Tasvir edilmiş bu sahne; yeni başlangıca güvenerek, yeryüzüne ekilmiş sağlam bir meşe ağacını temsil etmektedir.³³⁹ Fidanı diken kadın; yeniden doğuşun simgesidir. Alman halkını temsilen para üzerinde metonimi olarak yer almaktadır, "umut" ve "inanç" metaforları içerisinde sunulmuştur. Elinde tutmuş olduğu meşe ağacı uzun ömrü ve dayanıklılığı sembolize etmektedir. Meşe ağacı; geçmiş zamandan beri Almanlar tarafından mükemmel kabul edildiği bir ağaç türü olması ve 19. yüzyılda Alman milliyetçi hareketinin üyeleri tarafından, ülkeleriyle bağdaştırılmış olduğu bir ağaç olması³⁴⁰ nedeniyle Almanya'yı temsil eden bir metonim olarak kullanılmıştır. Para üzerinde yer alan sunum kodları Barthes'ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Alman halkına kendi gücünü hatırlatarak umut ve inanç verildiği görülmektedir. Alman halkının birlik olarak yeniden ayağa kalktığının ve Almanya'nın küllerinden doğduğunun miti inşa edilmektedir.

Almanya devletinin meşe ağacı tasvirine yakın tarihe kadar Pfennig'ler üzerinde, günümüzde de tedavüle olan Euro'ların ulusal tarafında yer vermeye devam ettiğini gözlemlemek mümkündür.

4.4.8. Örgütsel Açıdan Semboller

Semboller vasıtasıyla açık biçimde aktarılması ve ifade edilmesi mümkün olmayan birçok mesajlar üstü kapalı biçimde iletilebilir. Örgütler için büyük önem taşıyan sembolizm, çevreye ulaştırmak istedikleri mesaj olduğu gibi veya kendi içlerinde haberleşmeyi sağlamak için aktif biçimde kullanılmaktadır. Nitekim, örgütlerin kullandığı sembollerin örneklerine pek çok para biriminin üzerinde rastlamak mümkün olmuştur.

4.4.8.1. Bohemian Club sembolü

1872 yılında kurulan ve 2500 civarı üyesi bulunan Bohemian Club, son derece izole, çoğu Cumhuriyetçi devlet başkanı ve başkan adaylarının, generaller bakanlar gibi hükümet yetkililerinin, ekonomi, finans ve politika yönetimi elinde bulunanların üyesi olduğu örgütsel bir yapıdır.³⁴¹ Kaliforniya Monte Rio'nun ormanlık alanın büyük bir alanı bulunan bu örgüt, her yılın temmuz ayında politik ve ekonomik stratejiler geliştirmek üzerine

³³⁹ Money Museum. (t.y.). Germany and Its Rubble Women Planting Hope: The Oak as Symbol of Growth on the 50 Pfennig Coins in Postwar Period. <https://www.moneymuseum.com/en/archive/the-oak-as-symbol-of-growth-75?slbox=true> adresinden 11 Haziran 2019'da alınmıştır.

³⁴⁰ a.g.e

³⁴¹ Blumberg, N. (t.y.) The Bohemian Club. <https://www.britannica.com/topic/The-Bohemian-Club> adresinden 12 Haziran 2019'da alınmıştır.

toplantılar gerçekleştirmelerinin yanı sıra kulübün sembolü olan dev ahşap bir baykuş heykelinin altında pagan ayin ve ritüeller düzenlenir. Kulübün sembolü olan baykuş, tapındıkları Tanrı Molok³⁴²'u temsil etmektedir. Washington 'da bulunan ABD Kongre Binası'nın planlamasından birçok noktaya yerleştirilen bu sembol, dünya üzerinde farklı ülkeler tarafından tedavüle sürülmüş birçok para üzerinde de, kimi zaman apaçık biçimde, kimi zaman sübliminal olarak yerleştirilmiş olduğunu görmek mümkündür.

Resim 4.40. ABD Kongre Binası kuş bakışı fotoğrafı.

Resim 4.41. Hırvatistan'da 2012 yılında tedavülde olan 100 kuna banknotu arka yüzü³⁴³

³⁴² Boğa kafasına sahip biçimde sembolize edilen, eski çağlarda çocuk kurbanlarının yakılarak sunulduğu Amman tanrısı.

³⁴³ Görsel: <https://www.banknotes.com/hr41b.htm> adresinden 12 Haziran 2019'da alınmıştır.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Yapı	Rijeka Katedrali	Hırvatistan'da Rijeka şehrinde bulunan, 1638 yılında inşa edilen Roman katolik katedrali	Hristiyanlık, tarihi yapı,
Görüntüsel	Hayvan	Baykuş	Başında kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşları	Bilgelik, zeka / Ölüm, Bohemian Club, Molok

Çizelge 4.51. Hırvatistan'da 2012 yılında tedavülde olan 100 kuna banknotu arka yüzü.

Resim 4. 41'de görmüş olduğumuz, 2012 yılında tedavüle sürülen Hırvatistan banknotunun arka yüzünde Rejika katedralinin betimi, onun yanında ise baykuş tasviri yer aldığı görülmektedir. Rejika katedrali, Hristiyan dinin simgesi, çoğunluğu Roman Katolik kilisesine bağlı olan Hırvat halkı inancının metonimidir. Katedralin hemen yanına dikkatlice bakıldığında baykuşu andıran bir simgenin yer aldığını gözlemlemek mümkündür. Baykuş; eski çağlardan bu yana çeşitli anlamlar taşımış, kimi kültürlerde bilgelğin ve zekanın simgesi olmuş, kimi kültürlerde ise kötü şans ve ölümü sembolize etmiştir. 100 kuna'nın arka yüzünde yer alan baykuş tasvirinin simgesel biçimde yer verilmiş olması, Bohemian Club simgesi olarak da kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

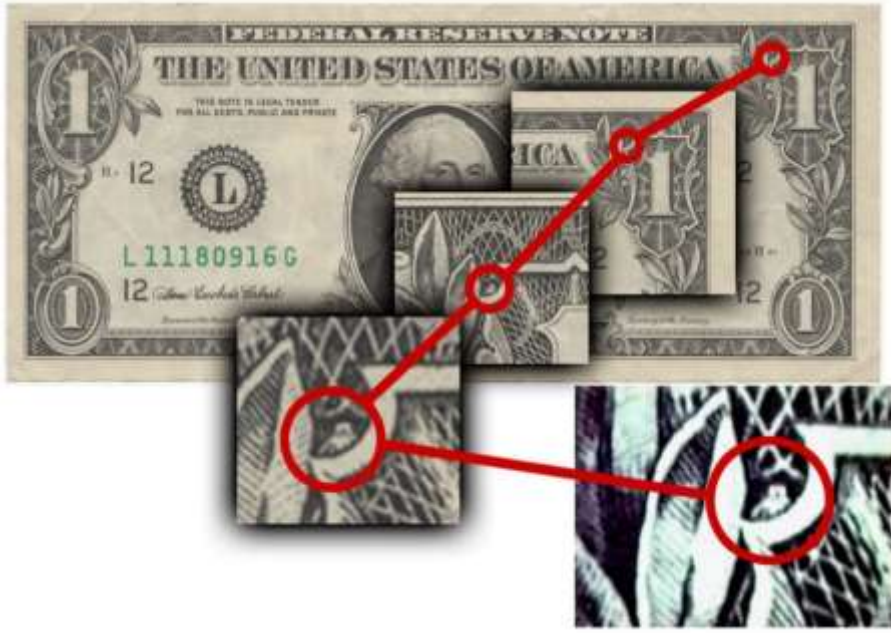
Resim 4.42. 1999 yılında Ermenistan'da tedavülde olan 500 dramı banknotu ön yüzü³⁴⁴

³⁴⁴ Görsel: <http://renkliparalar.blogspot.com/2011/05/ermenistan.html> adresinden 12 Haziran 2019'da alınmıştır.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Aleksandr Tamanyan	Neoklasik kentbilimci ve mimar. (1878-1936)	Bilim, sanat,
Görüntüsel	Plan	Harita	Yeryüzünün veya bir parçasının coğrafya, doğa, nüfus vb olgularının dağılımını, durumunu göstermek üzere, belli bir ölçeğe, orana göre küçültülerek, kuşbakışı olarak düzlem üzerine çizilmiş bir tür plan	Yetenek, başarı, övünç
Görüntüsel	Hayvan	Baykuş	Başında kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı gece kuşları	Bilgelik, zeka / Ölüm, Bohemian Club, Molok

Çizelge 4.52. 1999 yılında Ermenistan’da tedavülde olan 500 dramı banknotu ön yüzü.

1999 yılında Ermenistan’da tedavüle sürülen 500 dram banknotunun ön yüzünde Aleksandr Tamanyan, sol alt köşede bir baykuş, arka planda ise geniş ölçekli bir kentsel tasarım haritası yer almaktadır. Aleksandr Tamanyan, Ermenistan’ın birçok şehirlerinin şehir planlarını tasarlayan kişidir ve yapmış olduğu çalışmalar içerisinde en önemlisi başkent Erivan’da yapmış olduğu tasarımlarla çağdaş bir şehire dönüştürmüş olmasıdır. Aleksandr Tamanyan’ın görüntüsel göstergesine yer vererek bilime sanata verilen önem vurgulanmaktadır. Arka planda yer alan harita, Erivan’ın kent düzeninin bir metonimidir. Banknot yan anlam boyutta değerlendirildiğinde bilime ve sanata vurgu yapıldığı görülmektedir. Sağ alt köşede bulunan simge dikkatli bakıldığında bir baykuş olduğu anlaşılmakta ve resim 4.41’de görmüş olduğumuz banknot gibi, bilgeliğin ve zekanın yanı sıra Bohemian Club teşkilatı sembolü olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim aşağıda yer alan ve günümüzde tedavülde olan 1 dolar banknotun sağ üst köşesinde, çok küçük boyutta yer verilmiş olan baykuş tasviri konu üzerine gösterilebilecek bir başka örnektir. Zira betimin alenen değil, yer alan diğer motiflerin arasında, insan bakışın ilk aşamasında seçemediği şekilde yerleştirilmiş olması, akıllarda soru işareti yaratmaktadır.

Resim 4.43. Günümüzde tedavülde olan 1 dolar ön yüzü³⁴⁵

Örgütler, dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin paraları üzerinde yer vermiş olduğu bu sembol aracılığıyla, her yere ulaşabilecek bir güce sahip olduklarının ve söz konusu ülkelerin yönetiminde de söz sahibi olduklarının mitini bilinçlere inşa etmeye çalışmaktadır. Zira bir devletin parasının üzerinde yer almak, o devlet üzerinde sahip oldukları hakimiyetin de belirtisel göstergesidir.

4.4.8.2. Masonlar sembolü

Dünya üzerinde 6 milyondan fazla üyesi bulunan ve gizliliğe son derece önem veren Masonlar örgütü, 16. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan “Kardeşlik” adlı grubun altında hareket etmişlerdir.³⁴⁶ İlk locaları 16 yüzyılda kurulmuş olsa, ezoterik yapısıyla dünya üzerindeki en eski gizli örgütlerden biridir.³⁴⁷ Mason kelimesinin “Taş ustası” anlamına gelmesi, ilk mason topluluklarının taş ustalarından oluşmasından kaynaklanmaktadır. Zamanla taş ustası olmayıp, bu topluluğa girenler ise kendilerini Özgür Mason olarak adlandırmışlardır. Masonlar, masonluğun öne çıkan figürü ve “Kardeşlik” kökeninin dayandığı Hiram Abif’in efsanesinde³⁴⁸ geçen gönye, pergel ve çekici sembol olarak

³⁴⁵ Görsel: <http://americaslastdays.blogspot.com/p/hidden-symbolism-of-dollar.html> adresinden 12 Haziran 2019’da alınmıştır.

³⁴⁶ Symboles maçonniques et leurs significations. (t.y.). https://www.ancient-symbols.com/french/masonic_symbols.html adresinden 13 Haziran 2019’da alınmıştır.

³⁴⁷ RMC Découverte Belgeseli. (2017, 12 Şubat). Le Secret des Francs-Maçon. [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=IofXbVjG3nM&t=202s> adresinden 13 Haziran 2019’da erişilmiştir.

³⁴⁸ Hiram Abif Tevrat kitabında bahsi geçen, Süleyman Tapınağının baş ustası olarak kabul edilen kişi. Hiram Abif Efsanesine göre Hiram Usta işçileri sahip olduğu bilgilerine göre kalfadan ustaya sınıflandırmıştır, ve bu

kullanılmaktadırlar.³⁴⁹ Kullanmış oldukları bu sembollere, ardındaki varlıkları ve güçlerinin belirtisi olarak çeşitli paralar üzerinde rastlamaktayız.

Resim 4.44. Bulgaristan’da 1996 yılında tedavülde olan 2000 leva banknotu önyüzü³⁵⁰

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Nikola Fichiev	1800-1881 yılları arasında yaşamış Bulgar mimar, heykeltıraş ve inşaat ustası	Bilim, sanat, kültürel değer
Görüntüsel	Yapı	Dryanovo Manastırı	Bulgaristan Dryanovo kentinde 12. yüzyılda inşa edilen Ortodoks kilise	Ortodoks Hristiyanlık, Bağımsızlık, Ulusal özgürlük
Görüntüsel	Nesne	Arma	Bir devlete, bir kente, bir topluluğa veya bir kimseye özgü simge	Varlığını ortaya koymak

Çizelge 4.53. Bulgaristan’da 1996 yılında tedavülde olan 2000 leva banknotu önyüzü.

1996 yılında tedavüle sunulan 2000 leva banknotun önyüzünde düz anlam boyutta 19. yüzyılda yaşamış Bulgaristan’ın tanınmış mimar ustası Nikola Fichiev, arka planda Dryanovo manastırı ve manastırın hemen önünde ise üzerinde gönye, pergel, çekiç, mala

sınıfları ayırt etmek üzere, her sınıfa özel parolalar belirlemiştir. Ustalığa geçiş yapmak isteyen 3 çırak parolayı öğrenmek ve üst sınıfa geçebilmek üzere Hiram Usta’ya komplo düzenlemiştir. Tuzaklarına düzen Hiram Abif parolayı söylemeyince ilk çırak tarafından gönye, ikinci çırak tarafından pergel ve üçüncü çırak tarafından çekiç ile vurulmuş ve ölmüştür. Hiram Abif efsanesi, Mason locaların temelini oluşturmaktadır.

³⁴⁹ RMC Découverte Belgeseli. (2017, 12 Şubat). Le Secret des Francs-Maçon. [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=IofXbVjG3nM&t=202s> adresinden 13 Haziran 2019’da erişilmiştir.

³⁵⁰ Görsel: <https://banknoteindex.com/browse.mhtml?browseBy=Id&browse=56828> adresinden 18 Haziran 2019’da alınmıştır.

bulunan bir arma bulunmaktadır. Banknot yan anlam boyutta değerlendirildiğinde bağımsızlığın ve kültürel değerlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Bulgar anıtsal mimarisinin kurucusu olan Nikola Fichev, Bulgar kültürel değerlerin simgesi olarak paranın üzerinde yer almaktadır. Arka planda yer alan Ortodoks Dryanovo Manastırı, 12.yy'da Bulgar'ların Bizans'a karşı galibiyetinin anıtı olarak inşa edilmiş, Bulgar Hristiyanlığı ve kültürünün gelişme merkezi olmuş bir yapıdır.³⁵¹Bulgar halkının ulusal özgürlük mücadelesinin simgesi,³⁵²Bulgaristan'ın "geleneksel" dini olan Ortodoks Hristiyanlığı³⁵³'nın metonimidir. Manastırın ön kısmında yer verilmiş olan arma üzerinde bir mason ustasının kullandığı temel araçlar olan aletlere yer verilmiştir. Yer verilen bu nesnelere, heykeltıraş ve mason ustası olan Nikola Fichev'in mesleğine yapılmış olan bir gönderme olarak yorumlanabileceği gibi; yer verilen bu betimlerin banknotun tam kalbinde yerinde yer verilmesi, seçilen aletlerin kompozisyonu ve yerleştirilme biçimi ve hepsinden de önemlisi bir arma tasvirinin üzerinde yer alması, kalkan biçimli armanın kendisinin taşıdığı simgesel anlam nedeniyle, Mason örgütünün sembolü olarak yer verilmiş olabileceğini akıllara getirmektedir.

Benzer bir kompozisyon, 1992 yılında basılmış olan 500 Slovenya Tolars'ı üzerinde rastlamak mümkün.

---

³⁵¹ Le Monastère de Dryanovo. (t.y.).

http://fr.incomingbulgaria.com/i.php/places_of_interest/Monasteres/Monastere_de_Dryanovo/index.html adresinden 18 Haziran 2019'da alınmıştır.

³⁵² Monastère de Dryanovo. (t.y.). https://fr.wikipedia.org/wiki/Monast%C3%A8re_de_Dryanovo adresinden 18 Haziran 2019'da alınmıştır.

³⁵³ Bulgaristan'da din. (t.y.). https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulgaristan%27da_din adresinden 18 Haziran 2019'da alınmıştır.

Resim 4.45. Slovenya’da 1992 yılında tedavülde olan 500 Tolars banknotu önyüzü.³⁵⁴

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	İnsan	Joze Plecnik	1872-1952 yılları arasında yaşamış Sloven mimar	Bilim, sanat, kültürel değer
Görüntüsel	Etki	Gölge	Işık geçirmeyen cismin ışığı engellemesi nedeniyle, aydınlık bir yerde oluşan karanlık	Yahudi İnancı,
Görüntüsel	Nesne	Gönye	Kesişen iki düzlemin oluşturduğu dik açığı denetlemeye, dik açıları ölçmeye ve çizmeye yarayan, dik üçgen biçiminde araç	Mühendislik, Mimarlık, Masonluk

Çizelge 4.54. Slovenya’da 1992 yılında tedavülde olan 500 Tolars banknotu önyüzü.

Resim 4.45 ‘de görülen banknot Barthes’ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde sağ tarafta silüetiyle birlikte tasvir edilmiş Joze Plecnik, sol tarafta ise büyük bir gönye betimi yer almaktadır.

Banknot yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde Sloven tarihi değeri ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Joze Plecnik gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar neticesinde Sloven halkı için önemli bir tarihi değere sahiptir. Özellikle Slovenya’nın başkenti Ljubljana’nın modern mimarisi

³⁵⁴ Görsel: <https://www.leftovercurrency.com/exchange/slovenian-tolars/obsolete-slovenian-tolar-banknotes/500-slovenian-tolars-banknote-joze-plecnik/> adresinden 25 Haziran 2019’da alınmıştır.

üzerinde büyük etkisi olan Joze,³⁵⁵ Slovenya ülkesi mimarisi metonimi ve kültürel değerinin simgesi olarak paranın üzerine yer almaktadır. Ardında yer verilen gölgesine dikkatli olarak bakıldığında; fötr şapka ve sakal silüetinin kompozisyonunun Yahudi inancına mensup bir adamın tasvirini çağrıştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla yer verilen bu betim Yahudi inancı metonimi olarak yorumlamak mümkündür. Öte yandan banknotun sağ tarafında yer verilen gönye sembolü Joze Plečnik'in mesleğinin simgesi ve metonimi olarak kullanılmış olabileceği gibi, yapılan seçimin özellikle gönyeden yana olması, mason kardeşliği içerisinde derin anlama sahip sembol olabileceği gibi düşünceler ve yorumlar gündeme getirmektedir.

Resim 4.46. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig'leri.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Bitki	Meşe ağacı yaprağı	Kayngillerden, yaz kış yaprakları dökmeyenleri de bulunan, kerestesi dayanıklı orman ağacı yaprağı	Uzun ömür, güçlülük, hayat bulma, dayanıklılık,

Çizelge 4.55. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig'leri önyüzü.

³⁵⁵ Joze Plečnik. (t.y.). https://en.wikipedia.org/wiki/Jo%C5%BEE_Ple%C4%8Dnik adresinden 25 Haziran 2019'da alınmıştır.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Nesne	Gönye	Kesişen iki düzlemin oluşturduğu dik açığı denetlemeye, dik açıları ölçmeye ve çizmeye yarayan, dik üçgen biçiminde araç	Mason
Görüntüsel	Nesne	Çekiç	Madenleri dövmek, çivi çakmak gibi işlerde kullanılan, belli uzunlukta bir sapla dövecek maden bir bölümden oluşan araç	Mason

Çizelge 4.56. 1977-1990 yılları arasında tedavülde olan Almanya Pfennig'leri arka yüzü.

1977-1990 yılları arası tedavüle sunulan Almanya Pfennig'lerinin ön yüzlerinde Barthes'ın düz anlam boyutunda meşe ağacı yaprakları, arka yüzünde ise çember içerisinde iç içe geçmiş gönye ve çekiç betimi yer almaktadır. Yan anlam boyutta değerlendirildiğinde Almanya Cumhuriyet'ini yöneten gücün ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Meşe ağacı gücün, dayanıklılığın, ve uzun ömrün simgesidir. Meşe ağacının Almanlar tarafından özel kabul edilmiş ve ülkeleriyle bağdaştırılmış olan bir ağaç olması³⁵⁶nedeniyle yer alan meşe ağacı yaprağı aynı zamanda Alman Cumhuriyetinin metonimidir. Paranın arka kısmında yer alan Pergel ve Gönye adeta bir arma biçiminde iç içe geçmiş şekilde yer verilmesi Masonluk sembolünü çağrıştırmaktadır. Almanya'nın iktidari yönetiminin güçlü bir elin altında olduğu miti inşa edilmektedir.

4.4.9. Mimari Açıdan Semboller

4.4.9.1. Euro

Günümüzde tedavülde olan Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin kullanış olduğu para birimi Euro kağıt paralarını incelediğimizde her birinin ön yüzünde bir pencere veya kapı girişi, ve her birinin arka yüzünde ise Avrupa birliği haritası ile klasik çağ kemerlerinden 20. yüzyıl mimarisine kadar farklı tarihsel döneme ait köprü figürlerinden birine yer verildiği görülmektedir.

³⁵⁶ Money Museum. (t.y.). Germany and Its Rubble Women Planting Hope: The Oak as Symbol of Growth on th 50 Pfennig Coins in Postwar Period. <https://www.moneymuseum.com/en/archive/the-oak-as-symbol-of-growth-75?slbox=true> adresinden 26 Haziran 2019'da alınmıştır.

Resim 4.47. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu.

ÖNYÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Yapı	Pencere	Yapıları aydınlanmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam , perde, panjur gibi eklentilerle gibi daha kullanışlı bir hale getirilen açıklık	Avrupa mimarisi, açıklık, dışa dönüklük, işbirliği

Çizelge 4.57. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu önyüzü.

ARKA YÜZ				
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel	Yapı	Köprü	Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan ahşap, beton veya demir yapı	İletişim, işbirliği, birlik
Görüntüsel	Plan	Harita	Coğrafya, tarih, nüfus vb. konularla alakalı yeryüzünün veya bir parçasının, belli orana göre küçülterek, düzlem üzerine çizilen kuşbakışı plan	Avrupa birliği, birlik, aidiyet

Çizelge 4.58. Günümüzde tedavülde olan Euro banknotu arka yüzü.

Tedavülde olan 200 Euro kağıt para Barthes'ın düz anlam boyutunda değerlendirildiğinde; ön yüzünde açık bir pencere, arka yüzünde banknotun bir köşesinden öteki yanına uzanan bir köprü tasviri altında Avrupa birliği haritası yer aldığı görülmektedir. Banknot Barthes'ın yan anlam boyutunda değerlendirildiğinde verilmek istenen yan anlamdaki mesaj, önyüzünde; “Avrupa Birliği üye ülkelerinin işbirliğine ve dışarıya açık olduğu”, arka yüzde ise; “Avrupa Birliği'ne üye devletlerinin birlik olduğu” dur. Avrupa Birliği üye ülkelerinin birbirlerine sınıksız bağlı, birlikte güçlü olduğu, ancak bunun yanı sıra dışarıya karşı da kendilerini kapatmayarak açık oldukları miti inşa edilmektedir. Pencere figürü simgesel olarak kullanılmıştır, ve dışarıyla bağlantı oluşturan geçişi, açıklığı yansıtmaktadır. Köprü, iki yakayı birbirine bağlayan bir yapıdır. Simgesel olarak hem aralarında olan bağlantı, birliği ve iletişimi hem de dışarıyla olan iletişim halini temsil etmekle beraber, Avrupa mimarisinin bir metonimi olarak da yer almaktadır. Arka yüzde yer verilmiş Avrupa topraklarının haritası, dünya topraklarının bir metonimi olarak yer almaktadır ve Avrupa birliği halkını simgelemektedir. Yer verilen bu göstergeler Avrupa Birliği ülkelerinin “bir”, “dışa dönük”, “iletişime açık” metaforları içerisinde sunulmuştur.

5. SONUÇ

İnsanlık tarihinin en önemli icatlarından biri olan para, toplumun kabul etmiş olduğu ödeme aracı ve değer ölçüsü olmasının yanı sıra zaman içerisinde önemli bir bağımsızlık, güç, siyasi hâkimiyet sembolü haline gelmiştir. Paranın kendisi bir sembolik değer taşıırken ve basımı bir devletin bağımsızlığının başlı başına göstergesi iken, darp edilen devletler tarafından üzerine yerleştirilen tasvirler aracılığıyla kendi zaman diliminde günümüze ulaşan mesajlar vermiştir.

Geçmiş zamanın çeşitli dönemlerine ilişkin somut kanıtlar sunarak tarih çizgisini çizen bu nesne, ulusların kilit olaylarına ilişkin izler taşımakta ve bizleri bu hususta aydınlatma aydınlatma misyonuna haizdir. Günümüzde ve yakın geçmişimizde basımını gerçekleştiren otoritelerin değer yargıları, kültürleri ve iletmek istediği mesajlar hakkında çeşitli bilgiler sunmaktadır. Bu noktada para yalnızca kullanışlı bir araç ve değer simgesi olmaktan çıkmış, insanlığın hikâyesini anlatan bir eser halini almıştır. Para bir dil, bir lisan olmuştur; sosyal aitliğin yansıyışı, bir otorite bağlantısı vasıtasıyla vatandaşlığın ifade biçimi ve güvenin varlığıdır. Otoritelerin atalarından kalan kültürel değer ve yargı miraslarını anma ve tarihlerini yüceltme biçimini içermektedir.

Çalışmamız neticesinde paraları incelediğimizde para basma sürecinde otoritelerin uluslararası bir kurala uyuyormuşçasına grafik tasarımı olarak neredeyse hepsinin birbirine benzeyen tasarımlarla para bastıklarını gözlemekteyiz. Bu grafik tasarımındaki benzerlik özellikle kâğıt paralar üzerinde daha da ön plana çıkmaktadır; Çoğunlukla yatay biçimde kullanılan bu paraların, portre, anıt veya hayvan olarak ana unsur ile paranın değerini sembolize eden sayısal kod benzer açılı ile benzer noktalara yerleştirilmiştir. Ancak bu benzeşme içerik noktasında ayrılmaktadır. Her ülke kendi tarihinin, atasının, kültür ve yaşamışlıklarının öğelerine yer vererek kompozisyonunda uluslararası boyutta bir “ayrışma” yaratmaktadır. Yer verilen bu kompozisyonlar paranın değerini değiştirmemekle beraber, ileten ülke kimliğini ve taşıdığı parasal değerlerini kavramayı kolaylaştırmaktadır.

Her ulus, kendi değer yargılarını ve kimliğini yansıtmak üzere farklı kompozisyonlar tercihinde bulunmuşlardır. Çalışmamızda ele almış olduğumuz gibi, bu kompozisyonlar çeşitli sembollerden oluşmaktadır. Kimi devletler iletmek istedikleri bu mesajlar için hayvan tasvirlerini aracı olarak kullanırken, kimi devletler güç sahibi liderin portresine yer vermiş, kimi de inancının sembollerini ön planda tutmuştur. Yerleştirilen sembol her ne olursa olsun, her devlet var olmak, varlığını ve gücünü ispatlamak üzere bu yönetime gereksinim duymuştur. Öte yandan incelemiş olduğumuz örgütler aracılığıyla görmekteyiz ki, varlığını

ortaya koyma ihtiyacı sadece devletlere has olmayıp, kimi zaman alenen ve ustaca yerleştirilmiş biçimde, örgütlerin de başvurduğu bir yol olmuştur.

Takas ekonomisinden bu yana paranın evrimini ve demateryalize oluşunu işlediğimiz bu çalışmada paralar üzerinde yer alan çeşitli tasvirler, sikkelerden kâğıt paralara kadar, farklı yönleriyle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Unutulmamalıdır ki devletler geçici, paralar ise kalıcı olmuştur. Günümüzde mübadele aracı olarak kullanmış olduğumuz para üzerinde tarihimizin, kültürümüzün, sanatımızın izleri mevcuttur. Gündelik yaşantımızda düşünmeden, farkına varmaksızın kullanmış olduğumuz bu araçlar, zamanın yok edemediği değerli belgeler niteliğini taşımaktadır. Günümüze ulaşmayan ve tarih serüveninde yok olup gidecek olan, antik çağın 7 harikasından biri olan Artemis Tapınağı ve İskenderiye fenerinin eşsiz mimarisine şahit olmamızın yine para aracılığıyla olması bunun en büyük örneğidir. Tam da bu nedendir ki mübadele aracı olarak belirli bir ömre sahip olan para, statüsünü kaybettiği zaman bir müzede yerini alır veya bir koleksiyon objesine dönüşür.

Yine unutulmamalıdır ki paranın evrimi devam etmektedir. Paranın bu tekâmülü taşımış olduğu değer açısından değil, görünümü itibarıyla gerçekleşmektedir. Yakın gelecekte kullanımı yaygınlaşmaya başlayacak olan kripto paralar ile egemenliğin simgesi haline gelen para zaman içerisinde belki de kavram değişmelerine uğrayacak, kontrolünü sağlayan merkezi güç gerektirmeyen bir para birimi olmasından ötürü günümüzde hala para basmanın bir ulusun, bir devletin en büyük bağımsızlık göstergesi olduğunun inancını taşıyan ülkeler için kripto para kullanımına geçiş devrim niteliğinde olacaktır.

Antik çağlardan bu yana üzerinde nice değer ve yargılara yer vermeyi kültür edindiğimiz bu paralar, artık ulusal değere sahip semboller içermeyecektir. Uluslararası ortak kullanılan bir para birimi tarihimizde yer edecek ve paranın mevcut politik fonksiyonları genişleyecektir. Kullanılacak olan bu para birimi Euro'nun Avrupa'da taşımış olduğu sosyo-politik işlevler gibi, ekonomik alım satım ilişkileri daha da iyileştirecek, dünya topraklarının birleşimine olanak tanıyarak tek bir millet yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ö. (2018). "Para.. Para.. Para". *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 66(1), 72-77.
- Akyıldız, A. (1996). *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kağıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Al, H. ve Akar, Ş.K. (2014). *Osmanlı Para Reformu*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Angold, M. (2001). *Byzantium, The Bridge From Antiquity to the Middle Ages*, London: Phoenix Press.
- Asmundson I ve Oner C. (2012). "Qu'est-ce que la Monnaie?". *Finances & Développement*, 54, 52-53.
- Atik, M. Köse, Y. , Yılmaz. B. ve Sağlam, F. (2015). "Kripto Para: Bitcoin ve Döviz Kurları Üzerine Etkileri". *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(11), 247-261.
- Aydoğdu, G. (2018). "Reform Öncesi ve Sonrasında Emevi Dönemi Altın ve Gümüş Sikkeleri". *History Studies International Journal of History*, 10, 1-12.
- Ayvazoğlu, C.F. (2015, Ekim). *Uluburun Batığı'na Genel Bakış*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Seminer Sunumu, Ankara.
- Babelon, E. (1886). *Description Historique et Chronologique des Monnaies de la République Romaine Vulgairement Appelées Monnaies Consulaires* (Deuxieme Tome), Paris: Rollin et Feuardent.
- Barthes, R. (2014). *Çağdaş Söylenler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berk. F.M. (2016, 06-08 Mayıs). *Isauria Hanedanlığı ve İmparator III. Leo* . Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır'da sunuldu, Konya.
- Bircan, U. (2015). "Roland Barthes ve Göstergibilim". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBARD)*, 26(2), 17-41.
- Bolnet, L. (2018). *Les Maldives*. Paris: Bolnet.
- Coşmuş, S. (2008). *Feminist Söylem Açısından Televizyon Reklamlarında Sunulan Kadın İmgesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çağlar, B. (2012). "Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergibilim". *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 22-34.
- Çakı, C. (2018). "Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergibilimsel Açından İncelenmesi". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)*, 29, 73-94.
- Dağtaş, B. (2003). *Reklamı Okumak*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Demir, T. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Paralarında Siyaset ve İdeoloji (1923-1950)*. 75 Yılda Para'nın Serüveni. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Demirel Gökalp, Z. (2009). *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Duymuş Floriott, H. (2015). "Eski Yakındoğu'da 'Nar' Sembolizmine Dair: Bir Derleme Çalışması". *Journal of History School, Tarih Okulu Dergisi*, 8(12), 19-38.
- Eagleton, C. ve Williams, J. (2011). *Paranın Tarihi* (Çev. F. Kâhya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ekici, M. (2013). *Karia Şehir Sikkeleri ve Lagina'da Bulunan Sikkelerin Değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Elliot Smith, G. (2016). *Ejderhanın Evrimi* (Çev. Y. B. Gülgeç). İstanbul: Altıkkırkbeş Basın Yayın.
- Erdal, G. (2012). "Tasarım Unsuru Olarak Banknot". *EJOVOC (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 2(1), 145-153.
- Fernandez-Riou, B. (2008). *Le Forex Introduction au Marché des Devises* (3ème Edition). Paris: Gualino.
- Figuet, J.M. (2015). "Le Bitcoin: Une Monnaie?". *Larefi - Université de Bordeaux*, 1-16.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Galbraith, J. K. (1990). *Para Nereden Gelir Nereye Gider* (Çev. N. Himmetoğlu ve B. Çorakçı). İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Howgego, C. (2013). *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi* (Çev. O. Tekin). İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- İnternet: 3 başkanın ve kralın hikayesi: Mısır'da Farouk ile başlayıp, Suriye'de Şam bölgesinde biten hikaye. (2015, 22 Şubat). <https://www.christian-dogma.com/t771448>, Son Erişim Tarihi: 03.04.2019
- İnternet: Aegina turtle. (t.y.). <https://www.gretaparker.com/pages/aegina-turtle.html>, Son Erişim Tarihi: 08.06.2019
- İnternet: Aigai. (t.y.). Aigai Adının Anlamı ve Kentin Ekonomisi. <http://www.aigai.info/tarihce.html>, Son Erişim Tarihi: 14.03.2019
- İnternet: Akman C. (2019, 16 Ocak). Para Nedir? Osmanlı'da Para – Kağıt Paranın Tarihsel Gelişimi - 1.Bölüm [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=vniWgVroAVs>, Son Erişim Tarihi: 02.02.2019

- İnternet: Aktalay, E. ve Toksöz, A. (2015). Sikkenin Etnoarkeolojik İncelemesi. https://www.academia.edu/33315504/S%C4%B0KKEN%C4%B0N_ETNOARKEOLOJ%C4%B0K_%C4%B0NCELEMES%C4%B0.pptx, Son Erişim Tarihi: 24.03.2019
- İnternet: Alanyalı, H.S. (2016, 17 Temmuz). Side - Nar. [Blog Yazısı]. <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2016/07/side-nar.html>, Son Erişim Tarihi: 15.03.2019
- İnternet: Altın standart nedir. (t.y.). <https://tr.routestofinance.com/what-is-gold-standard>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2019
- İnternet: Altuğ, B. (2017, 15 Mayıs). Soykırımdan Yükselişe Ruanda. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/soykirimdan-yukselise-ruanda/818485>, Son Erişim Tarihi: 17.03.2019
- İnternet: Amadeo, K. (2019, 2 Ocak). Bretton Woods System and 1944 Agreement. <https://www.thebalance.com/bretton-woods-system-and-1944-agreement-3306133>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2019
- İnternet: Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (t.y.). Contract. <https://president.az/azerbaijan/contract>, Son Erişim Tarihi: 06.04.2019
- İnternet: Babur, F. (2017, Haziran). Türkiye’de Bitcoin: Yasal mı Değil mi? <https://www.donanimhaber.com/Turkiyede-Bitcoin-Yasal-mi-degil-mi--95865>, Son Erişim Tarihi: 07.03.2019
- İnternet: Bald eagle, US national emblem. (t.y.). <http://www.baldeagleinfo.com/eagle/eagle9.html>, Son Erişim Tarihi: 10.09.2019
- İnternet: Banque Centrale Européenne. (2015, 24 Kasım). Qu’est ce que la Monnaie? https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.fr.html, Son Erişim Tarihi: 23.12.2018
- İnternet: Biber, N. (2013, 15 Aralık). Milli Şefin Paradaki Resim Gerçeği. <http://blog.milliyet.com.tr/milli-sefin-paradaki-resim-gercegi/Blog/?BlogNo=440632>, Son Erişim Tarihi: 02.04.2019
- İnternet: Bitcoin’in icadından günümüze serüveni. (2018, 27 Haziran). <https://www.bloomberght.com/kripto/haber/2134000-bitcoin-in-icadindan-gunumuze-seruveni>, Son Erişim Tarihi: 07.03.2019
- İnternet: Blumberg, N. (t.y.). The Bohemian Club. <https://www.britannica.com/topic/The-Bohemian-Club>, Son Erişim Tarihi: 12.06.2019
- İnternet: Boeykens C. (2007, Eylül). Le Billet, Une Invention Chinoise? <https://www.nbbmuseum.be/fr/2007/09/chinese-invention.htm>, Son Erişim Tarihi: 15.02.2019
- İnternet: British Museum (t.y.). Collection Object Details. https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1128207&partId=1, Son Erişim Tarihi: 10.06.2019

- İnternet: Bulgaristan'da din. (t.y.). https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulgaristan%27da_din, Son Erişim Tarihi: 18.06.2019
- İnternet: Colmant, B. (2013, 30 Ocak). La Monnaie, Voltaire et Franklin. [Blog yazısı]. <https://lechoblogs.typepad.com/colmant/2013/01/la-monnaie-voltaire-et-franklin.html>, Son Erişim Tarihi: 21.12.2018
- İnternet: Cornell Law School. (t.y.). 31 U.S. Code 5114. Engraving and Printing Currency and Security Documents. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/31/5114>, Son Erişim Tarihi: 02.04.2019
- İnternet: Coşkun, H. (2017, Eylül). Sikkenin İcadı, Gelişimi ve Günümüz. <http://arkeopolis.com/sikkenin-icadi-gelisimi-ve-gunumuz/>, Son Erişim Tarihi: 22.03.2019
- İnternet: Cuneiform (t.y.) Wikipedia. <https://en.wiktionary.org/wiki/cuneiform>, Son Erişim Tarihi: 29.12.2018
- İnternet: Current coins in circulation among the Republic of India. (2013, 15 Nisan). <http://www.coinbrag.com/e107/news.php?item.162.7>, Son Erişim Tarihi: 18.03.2019
- İnternet: Discovery Channel Belgeseli. (2016, 7 Ağustos). Para Nasıl Üretildi. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=UQPENQvLhpA>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2019
- İnternet: Discovery Channel Belgeseli. (2017, 21 Aralık). Paranın Tarihi İlk Para. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=CjDUq875MZs&t=2148s>, Son Erişim Tarihi: 24.02.2018
- İnternet: Du troc à la monnaie. (t.y.). <http://tpedematerialisationdelamonnaie.e-monsite.com/pages/i-la-monnaie-marchandise-et-fiduciaire/a-du-troc-a-la-monnaie.html>, Son Erişim Tarihi: 28.12.2018
- İnternet: Dünyada Ticaret. (2018, 17 Ağustos). Paranın Tarihi ve Para Yerine Kullanılmış İlginç Şeyler. <https://dunyadaticaret.com/paranin-tarihi-ve-para-yerine-kullanilmis-ilginç-seyler.html>, Son Erişim Tarihi: 13.02.2019
- İnternet: Eğilmez, M. (2013, 7 Aralık). 3500 Yıl Önce Döviz Kurları. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/12/3500-yl-once-doviz-kurlar.html>, Son Erişim Tarihi: 13.01.2019
- İnternet: Électrum. (t.y.). <https://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89lectrum>, Son Erişim Tarihi: 21.01.2019
- İnternet: Erdoğan, M. (2015, 10 Aralık). Dağlar Arasında Bir Metropolis. <https://www.platinonline.com/sanat/daglar-arasinda-bir-metropolis-647744>, Son Erişim Tarihi: 14.03.2019
- İnternet: Erdoğan, Y. (2015, 3 Nisan). Naziler Tarafından Benimsenip Anlamı Değişen 6 Sembol. <https://geekyapar.com/metro/naziler-tarafindan-benimsenip-anlamlari-sonsuz-kadar-degisen-6-kadim-sembol/2/>, Son Erişim Tarihi: 21.03.2019

- İnternet: Ertuğrul E. (2018, 12 Ağustos). Geçmişten Günümüze Para. <http://arkeofili.com/gecmisten-gunumuze-para/>, Son Erişim Tarihi: 10.06.2019
- İnternet: Eski Lidya krallığı bugün bizi nasıl etkiler? (t.y.). <https://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/2008247>, Son Erişim Tarihi: 25.01.2019
- İnternet: Figuet, J.M. (2015). Le Bitcoin: Une Monnaie? https://www.researchgate.net/publication/281811342_Le_bitcoin_une_monnaie , Son Erişim Tarihi: 22.12.2018
- İnternet: Federal Reserve Bank of Atlanta. (t.y.) The Story of Money: Kissie Pennies as Money. <https://www.frbatlanta.org/about/tours/story-of-money/03-value-in-use-exchange/kissi-pennies-as-money.aspx>, Son Erişim Tarihi: 09.01.2019
- İnternet: Formes et fonctions de la monnaie. (t.y.). <https://ses-noailles.fr/2013/01/chapitre-1-formes-et-fonctions-de-la-monnaie/>, Son Erişim Tarihi: 19.12.2018
- İnternet: Hakkı Polat, İ. (2017, 15 Kasım). Uzman Anlattı: Bitcoin Nedir? Program Konuşması. [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=dyAXmk_vgus&t=137s, Son Erişim Tarihi: 05.03.2019
- İnternet: Harford, T. (2017, 12 Eylül). Çin'deki Dut Ağacı Nasıl Kağıt Paraya Dönüştü? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41224829>, Son Erişim Tarihi: 15.02.2019
- İnternet: Headley, S. (2019, 21 Mayıs). The Eid Mar Denarius Coin – Beware the İdes of March. <https://www.thesprucecrafts.com/eid-mar-denarius-768790>, Son Erişim Tarihi: 10.06.2019
- İnternet: Hellenistik dönem sikkeleri. (t.y.). https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/18_19/antik_numismatik/10/index.html, Son Erişim Tarihi: 11.04.2019
- İnternet: Henwood, D. (2017, 26 Aralık). What's Behind Bitcoin Mania? *Jacobin Magazine*. <https://www.jacobinmag.com/2017/12/bitcoin-price-crypto-currency-explainer>, Son Erişim Tarihi: 23.12.2018
- İnternet: Hindistan'da eğitim reformu yolda. (2009, 30 Temmuz). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/07/090730_india, Son Erişim Tarihi: 18.03.2019
- İnternet: Histoire appliquée. (2018, 13 Aralık). Tablette d'Argile. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=5zUB4BXA6Q4>, Son Erişim Tarihi: 30.12.2018
- İnternet: Histoire coloniale du Cameroun. (t.y.). https://fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_coloniale_du_Cameroun, Son Erişim Tarihi: 05.06.2019
- İnternet: Histoire de la monnaie. (2018, 21 Eylül). <https://www.youtube.com/watch?v=q3ZrBhhHxJk&t=1166s>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2019

- İnternet: How gold standard works? (t.y.).
<http://www.econtrader.com/economics/explain/how-gold-standard-works.htm>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2019
- İnternet: How much money is there in the world. (2018, 20 Mayıs).
<https://www.worldatlas.com/articles/how-much-money-is-there-in-the-world.html>,
Son Erişim Tarihi: 05.06.2019
- İnternet: Jay, C. (2015, 19 Ağustos). Why Does The Indian 2 Rupees Coin Contain Two Fingers of Lady ? <https://www.quora.com/Why-does-the-Indian-2-Rupees-coin-contain-two-fingers-of-a-lady>, Son Erişim Tarihi: 18.03.2019
- İnternet: Jože Plečnik. (t.y.). Erişim adresi:
https://en.wikipedia.org/wiki/Jo%C5%BEE_Ple%C4%8Dnik, Son Erişim Tarihi: 25.06.2019
- İnternet: Kaime-i Mutebere-i Nakdiye yahut İtibarlı Nakit Kaimesi nedir? (t.y.).
<https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-209-kaime-i-mutebere-i-nakdiye--#XXOttNMzYdV>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2019
- İnternet: Köken, T. (2012, 19 Kasım). Aigai Antik Kenti-I.
<http://arkeodenemeler.blogspot.com/2012/11/aigai-antik-kenti-i-manisa-aiolis.html>,
Son Erişim Tarihi: 14.03.2019
- İnternet: Kredi kartının tarihsel gelişimi. (t.y.). <http://www.ekodialog.com/kredi-karti-piyasasi/kredi-kartlari-tarihsel-gelisimi.html>, Son Erişim Tarihi: 25.02.2019
- İnternet: Krepelka, J. (2014, 19 Aralık). Les Trois Fonctions de la Monnaie et leur Sabotage.
<https://www.contrepoints.org/2014/12/19/191837-les-trois-fonctions-de-la-monnaie-et-leur-sabotage>, Son Erişim Tarihi: 18.12.2018
- İnternet: Kripto para nedir. (t.y.). <https://www.bitlo.com/rehber/kripto-para-nedir>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2019
- İnternet: Kroll, J. H. (2008). Sardeis Sikkeleri. <http://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-kroll-coins-of-sardis>, Son Erişim Tarihi: 19.04.2019
- İnternet: Kulakoğlu F. (2018, 10 Ekim). TRT Belgeseli: Zaman Makinası: 1 içerisinde gerçekleştirilen anlatım. [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I,
Son Erişim Tarihi: 02.02.2019
- İnternet: Kutsal, S. (2018, 27 Ağustos). Dünden Bugüne Dijital Ödeme Sistemlerinin Evrimi. <https://digitalage.com.tr/dunden-bugune-dijital-odeme-sistemlerinin-evrimi/>,
Son Erişim Tarihi: 07.03.2019
- İnternet: Küpelasyon deneyi. (2013, 15 Ocak). <https://www.metalurjik.net/tag/kupelasyon-deneyi-nedir>, Son Erişim Tarihi: 22.01.2019
- İnternet: Kütahya Ticaret Borsası. (t.y). Dünyanın İlk Borsasının Kütahya'nın Çavdarhisar Olduğunu Biliyor Muydunuz?
<http://www.kutbo.org.tr/D%C3%BCnyan%C4%B1n%C4%B0lkBorsas%C4%B1/tabid/9946/Default.aspx>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2019

- İnternet: Larocque, A. (2016, Nisan). L'innovation de Palmstruch. <https://docplayer.fr/11620091-I-l-innovation-de-palmstruch-1-les-contraintes-de-la-monnaie-avant-le-billet-2-qu-est-ce-qu-un-billet-de-banque-3-le-billet-heurts-et-bonheurs.html>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2019
- İnternet: Le monastère de Dryanovo. (t.y.). http://fr.incomingbulgaria.com/i.php/places_of_interest/Monasteres/Monastere_de_Dryanovo/index.html, Son Erişim Tarihi: 18.06.2019
- İnternet: Le premier billet de banque Européen (t.y.). <https://www.citeco.fr/le-premier-billet-de-banque-europ%C3%A9en>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2019
- İnternet: Les 4 caractéristiques d'une monnaie. (2014, 3 Kasım). <http://solution-argentum.over-blog.com/2014/11/les-4-caracteristiques-d-une-monnaie.html>, Son Erişim Tarihi: 16.12.2018
- İnternet: Les fonctions et formes de la monnaie. (2016, 26 Ocak). <http://le-centriste.over-blog.com/2016/01/les-fonctions-et-formes-de-la-monnaie.html>, Son Erişim Tarihi: 19.12.2018
- İnternet: Macquarie University. (t.y.). A New Honour: The Image of Caesar on Coins. http://www.humanities.mq.edu.au/acans/caesar/Portraits_Coins.htm, Son Erişim Tarihi: 09.06.2019
- İnternet: Magarishi. (2017, 19 Şubat). Johan Palmstruch Important in the History of Banking. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=US-o1fKLNGA>, Son Erişim Tarihi: 18.02.2019
- İnternet: Mermilerin yapısı. (t.y.). <https://www.paganx.org/mermilerin-yapisi>, Son Erişim Tarihi: 24.02.2019
- İnternet: Monastère de Dryanovo. (t.y.). https://fr.wikipedia.org/wiki/Monast%C3%A8re_de_Dryanovo, Son Erişim Tarihi: 18.06.2019
- İnternet: Money Museum (t.y.). Germany and Its Rubble Women Planting Hope: The Oak as Symbol of Growth on the 50 Pfenning Coins in Postwar Period. <https://www.moneymuseum.com/en/archive/the-oak-as-symbol-of-growth-75?slbox=true>, Son Erişim Tarihi: 26.06.2019
- İnternet: Monnaie Magazine. (2017, 14 Nisan). D'où Vient Marianne? <https://www.monnaie-magazine.com/dou-vient-marianne/>, Son Erişim Tarihi: 25.03.2019
- İnternet: Moreaux, M. (t.y.). Images Sacrée sur les Monnaies Byzantines. https://www.academia.edu/5757067/Images_sacr%C3%A9es_sur_les_monnaies_byzantines, Son Erişim Tarihi: 21.04.2019
- İnternet: National Geographic Documentary (2017). Orgins: The Journey of Humankind: Power Of Money. [Video]. <https://www.dailymotion.com/video/x5ljpfm>, Son Erişim Tarihi: 26.12.2018

- İnternet: Okan, Y. (2018, 10 Temmuz). Ekonomiyi Anlamak: Paranın Neden Bir Değeri Vardır? <https://konupara.com/ekonomist/ekonomi/para-neden-degerlidir-15364/>, Son Erişim Tarihi: 25.02.2019
- İnternet: Olodo, E. (2019, 21 Şubat). Le Rwanda Veut Tirer 130 Million Dollar de l'Exportation de Café d'ici 2025. <https://www.agencecofin.com/cafe/2102-64195-le-rwanda-veut-tirer-130-millions-de-l-exportation-de-cafe-d-ici-2025>, Son Erişim Tarihi: 17.03.2019
- İnternet: Orman Y. (Yapımcı,Yönetmen) (2015). TRT Belgeseli: Zaman Makinası 1. [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=D-Mt8IuS-_I , Son Erişim Tarihi: 10.02.2019
- İnternet: Öztürk, Ö. (2018, 4 Şubat). Aphrodite. <http://ozhanozturk.com/2018/02/04/aphrodite-afrodit-yunan-roma-mitolojisi/>, Son Erişim Tarihi:09.06.2019
- İnternet: Parayı Sümerler icat etti. (2014, 11 Ocak). <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/parayi-sumerler-icad-etti-25547999>, Son Erişim Tarihi:18.01.2019
- İnternet: Parsa, A.F. ve Olgundeniz, S. S. (2014, Ocak). İletişimde Göstergibilim ve Anlamlandırma Sürecini Örneklerle Değerlendirme. https://www.academia.edu/11504584/%C4%B0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0M_DE_G%C3%96STERGEB%C4%B0L%C4%B0M_VE_ANLAMLANDIRMA_S%C3%96CREC%C4%B0, Son Erişim Tarihi: 03.01.2020
- İnternet: Qu'est ce qu'une monnaie? (t.y). <https://www.lamonnaieautrement.org/pourquoi-des-monnaies/qu-est-ce-qu-une-monnaie#>, Son Erişim Tarihi: 25.12.2018
- İnternet: RMC Découverte Belgeseli. (2017, 12 Şubat). Le Secret des Francs-Maçon. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=IofXbVjG3nM&t=202s>, Son Erişim Tarihi: 13.06.2019
- İnternet: Rogers P. (2018, 16 Ağustos). The History of Money: From Barter to Bitcoin. <https://www.welfordmanagement.com/2018/08/16/the-history-of-money-from-barter-to-bitcoin/>, Son Erişim Tarihi: 02.03.2019
- İnternet: Roman times. (t.y). <https://www.saltassociation.co.uk/education/salt-history/roman-times/>, Son Erişim Tarihi: 02.01.2019
- İnternet: Sagoba, M. (2018, 4 Mart). The Cowrie Shell: Monetary and Symbolic Value. <https://www.culturesofwestafrica.com/cowrie-shell-monetary-symbolic-value/>, Son Erişim Tarihi: 04.01.2019
- İnternet: Sarreal, R. (2019, 21 Mart). History of Online Banking: How İnternet Banking Went Mainstream. <https://www.gobankingrates.com/banking/banks/history-online-banking/>, Son Erişim Tarihi: 01.02.2019
- İnternet: Sertbaş, Ö. (2018, 12 Ağustos). Medeniyetlerin Sonsuz Güç Sembolü: Çift Başlı Kartal. <https://nereye.com.tr/medeniyetlerin-sonsuz-guc-sembolu-cift-basli-kartal/>, Son Erişim Tarihi: 22.03.2019

- İnternet: Symboles maçonniques et leurs significations. (t.y.). https://www.ancient-symbols.com/french/masonic_symbols.html, Son Erişim Tarihi: 13.06.2019
- İnternet: Şahin, H. (2016). Paranın Doğası ve Türleri Üzerine Bir İnceleme. https://www.academia.edu/31516237/Paran%C4%B1n_Do%C4%9Fas%C4%B1_ve_T%C3%BCrleri_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme, Son Erişim Tarihi: 16.12.2018
- İnternet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). Aızonoı Antik Kenti (Ören Yeri). <http://kutahyakultur.gov.tr/TR-69426/aizanoi-antik-kenti-oren-yeri.html>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2019
- İnternet: Telci İ. (2018). *Tarih Nehri: Zamanın İzinde*. E-kitap: https://books.google.com.tr/books?id=ukiCDwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq=tarih+nehri+zaman%C4%B1n+izinde&source=bl&ots=4T7qO7qv1_&sig=ACfU3U0iG5JFILOxd-Vt9DnQEUQ78aNfWw&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi5z8Oh8LzkAhUJKIAXHby5D6QQ6AEwBXoECAoQAQ#v=onepage&q=tarih%20nehri%20zaman%C4%B1n%20izinde&f=false, Son Erişim Tarihi: 22.01.2019
- İnternet: The coin that killed Caesar?. (2015, 1 Nisan). https://blogs.warwick.ac.uk/numismatics/entry/the_coin_that/, Son Erişim Tarihi: 09.06.2019
- İnternet: Through the ages Athenian owls. (2013). <https://rg.ancients.info/owls/>, Son Erişim Tarihi: 23.05.2019
- İnternet: Trümmerfrau. (t.y.). <https://en.wikipedia.org/wiki/Tr%C3%BCmmerfrau>, Son Erişim Tarihi: 11.06.2019
- İnternet: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (t.y.). Kağıt Paranın Tarihçesi. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d189b219-fe71-40bf-9754-6a5f7d0a65eb/KagitParaTarihce.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2019
- İnternet: Uçar, M. (2016, 4 Ağustos). Para Lidya'da İcat Edildi. [Blog Yazısı]. <http://sardessalihli.blogspot.com/2016/08/para-lidyada-icad-edildi.html>, Son Erişim Tarihi: 02.01.2019
- İnternet: Ulusal amblem: Sarnath'daki aslanlı sütun başı. (t.y.). <http://www.geocities.ws/hindoloji/hindistan/semboller.htm>, Son Erişim Tarihi: 20.03.2019
- İnternet: Université Paris-Sud 11. (t.y.). Qu'est ce que la Monnaie?. [Ders notu]. http://www.cetice.u-psud.fr/aunege/economie_monetaire/SCO_0001/_course/Lecon_1.pdf, Son Erişim Tarihi: 17.12.2018
- İnternet: Yiğit, V. (2017, 11 Mart). Arkeo Mitoloji [Sunum]. <https://www.slideshare.net/VuralYigit>, Son Erişim Tarihi: 22.03.2019

- İnternet: Zeytin dalı. (t.y.). https://www.turkcebilgi.com/zeytin_dal%C4%B1, Son Erişim Tarihi: 23.03.2019
- Keş, Y. ve Turgut, B. (2015). “Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı ‘Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet’in İlk Emisyonları’”. *İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-47.
- Kırilen, G. (2012). “Eski Çin Metinlerinde Yer-Gök ve Yabancılar”. *DTCF Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(1), 55-71.
- Lannoye, V. (2005). *La Monnaie et les Banques: de la Mésopotamie a Manhattan*. Bruxelles: Le Cri.
- Metcalf, W. E. (2012). *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*. Newyork, NY: Oxford University Press.
- Mıynat, A. (2012). “Sikkeler Ne Anlatır? Ortaçağ Anadolu Sikkelerinde Simgeler ve Çokkültürlülük”. *Tarih Okulu Dergisi*, 12, 301-304.
- Norman, A. (1930). *The Story of Money*. London: Cassel & Company.
- Öney, G. (1993). *Anadolu'da Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pamuk, Ş. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Parlar, G. (2015). “Orta Çağ Figürlü Sikkelerin Taşdığı Anlamlara Bir Bakış”. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 13, 9-25.
- Parsa, A.F. ve Parsa, S. (2004). *Göstergebilim Çözümlemeleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Polo, M. (2011). *Le Devisement du Monde Le Livre des Merveilles (Tome II)*. Paris: La Découverte.
- Rıfat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları
- Sepetçi, T. (2016). “Levi Strauss ve Roland Barthes'in Yaklaşımıyla “God Of War III” Oyununun Mitsel Çözümlemesi”. *TRT Akademi*, 1(2), 488-507.
- Sivrioğlu, U. T. (2014). “Ortaçağ İslam Sikkelerinde Hellen, Roma-Bizans Etkisi”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1(2), 1-21.
- Stolowy, H., Ding, Y. ve Langlois, G. (2017). *Comptabilité et Analyse Financiere: Une Perspective Globale*. Bruxelles: Deboeck Supérieur.
- Şimşir, M. (2017). “Cahiliye Dönemi Araplarında Para ve İlk İslam Paralarının Tedavüle Giriş Süreci”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 117-136.

- Tekin, O. (2008). *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağar)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Usta, A. (2016). *Paranın Serüveni Kripto Paraların Öncesi ve Sonrası (İkinci Baskı)*. İstanbul: Bankalararası Kart Merkezi.
- Uykur, R. (2017). *Madenden Yansıyan Tarih Artuklu Sikkeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Uzun, G. (2010). *Postmodern Dünyada Postmodern Şiddet Fenomeni Bağlamında Reklamlarda Simgesel Şiddet*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Weatherford, J. (2019). *Para Deniz Kabuğundan Sanal Paraya* (Çev. İ. Korkmaz). İstanbul: Maya Yayınları.
- Whitting, P.D. (1973). *Monnaie Byzantines*. Suisse: Bibliothèque des Arts.
- Yazidi, R. (2014). "Personnages Illustres dans la Monnaie Tunisienne de 1956 Jusqu'a 2010". *Communication&Organisation*, 45(1), 193-208.
- Yengin, D. A. (2012). "Mekanikleşen Birey: Arçelik Örneğinin R.Barthes'a Göre Çözümlemesi". *The Turkish Online Journal of Design, Art an Communication (TOJDAC)*. 2(1), 13-21.
- Yılmaz, M. ve Temizkan, M. (2013). "Türkiye Cumhuriyeti'nde Tedavüle Sürülen Banknotların Göstergibilimsel Çözümlemesi". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 36, 86-131.
- Yükçü, S. ve Atağan, G. (2011). "Ortadoğu'da Zaman Tünelinde Ticaret". *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (1), 86-109.
- Yükçü, S. ve Gönen S. (2014). "Anadolu'da İlk Paranın Ayar ve Alaşımı". *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (7), 28-48.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YILDIZ DÖNMEZ, Maviye
Uyruğu : Türk
Doğum tarihi ve yeri : 14.06.1989
Medeni hali : Evli
Telefon : 0536 772 10 60
e-mail : yildiz.maviye@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi	2014
Lise	Birikim Koleji	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015 - 2018	Güven Hastanesi	Uluslararası İlişkiler Uzmanı
2011 - 2014	Radyo Gazi	Yayın Yönetmenliği

Yabancı Dil

Fransızca, İngilizce, Almanca

